FRANS HEDBERG

VID SKRIFBORDET
OCH
BAKOM RIDÅN

FRANS HEDBERG

VID SKRIFBORDET

OCH

BAKOM RIDÅN

MINNEN FRÅN FLYDDA TEATERTIDER
AF

FRANS HEDBERG

MED 69 PORTRÄTT

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1908

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna självbiografi av teatermannen och författaren Frans Hedberg utkom samma år som han avled 1908. Den har digitaliserats från the Library of Harvard University av Google Books och anpassats för Projekt Runeberg i september 2012 av Bert H.

FÖRORD.

När jag nu sitter vid mitt skrifbord och tänker tillbaka på de gångna några och femtio åren som varit upptagna af arbetet med pennan och arbetet mellan kulisserna, föreställer jag mig att hvad jag minnes från dem båda borde kunna hafva något intresse särskildt för dem som den tiden voro unga liksom jag själf.

Att det äfven skulle kunna hafva det för dem som nu äro unga torde vara mera tvifvelaktigt — såvida det inte vore för jämförelsens skull, eller för att få höra något närmare om personer och förhållanden, hvilkas namn och innebörd nått deras öron, när de lyssnat till de gamlas samtal men hvilka de sedan glömt, då lifvet tog dem själfva i anspråk och barndomsintrycken bleknade.

Att dessa mina minnen från flydda teatertider, hvilka förut varit synliga i en af våra tidningar, nu komma samlade i en bok, kan måhända synas lika öfverflödigt som djärft — nämligen djärft af min förläggare och öfverflödigt af mig. Jag hoppas dock att lyckan skall stå den djärfve bi och attdet öfverflödiga hos mig själf kan äga både sin ursäkt och sin förklaring däri att jag icke kunnat motstå frestelsen att till min åttioårsdag få framträda med ännu en bok, som antagligen kommer att bli min sista.

Jag säger med afsikt: »antagligen», ty det är med skrifklådan som med pratsamheten — den är en envis åkomma, och det icke minst hos de gamla!

Stockholm i februari 1908.

Författaren.

1.

För nära 55 år sedan.

Det är nu snart femtiofem år sedan, då jag en strålande vacker majdag 1853 kom tillbaka till Stockholm från Nyköping ombord på det då nästan nya ångfartyget Gripen, sedan jag i slutet af september 1849 begifvit mig af därifrån med den gamla kanalångaren »Erik Nordevall». Då tillbragte jag den öfver tre dygn långa färden ner till Venersborg uppe på fördäck, där jag om nätterna fick tak öfver hufvudet i en gammal resvagn som följde med ända till Töreboda; nu var jag salongspassagerare, ty jag tillhörde det ansedda Pierre Delandska teatersällskapet. Men huru annorlunda var jag icke till mods, trots denna yttre förändring till det bättre! Då var jag uppfylld af de mest skyhöga förhoppningar om en lysande framtid som skådespelare — nu voro de granna drömmarna betydligt skingrade och jag hade redan börjat ana att ett fullständigt uppvaknande inte låg alldeles utom möjlighetens område.

Men jag hade i stället under mina »fyra år vid landsortsteatern» hvilka jag skildrat under pseudonymen »Palle Block», börjat försöka mig som författare, och mina två första försök, »Hin ondes gåfva» och »Min vän löjtnanten» hvilka uppfördespå Torsslowska Mindre teatern, hade tagits vänligt emot både af publiken och kritiken. Jag började därför tänka mig att författarskapet möjligen skulle kunna ersätta mig de uteblifna framgångarna som skådespelare, men ännu vågade jag dock icke slå mig ned i Stockholm och försöka lefva uteslutande på min penna, och därför antog jag i slutet af 1852 ett anbud om anställning hos Pierre Deland, hvars bekantskap jag under den förflutna sommaren gjort genom en liten enaktare »En herre som går vilse», hvilken han uppförde på den gamla Djurgårdsteatern, och som gick hela tio gånger å rad.

Pierre Deland.

Det Delandska sällskapet spelade då i Uppsala och dit begaf jag mig af i den gamla diligensen från Klara södra kyrkogata och hade till ressällskap bland en hel mängd andra Uppsalabor den dåvarande professorn, sedermera ecklesiastikministern F. F. Carlson, hvars spirituella och vänliga samtal på ett behagligt sätt förkortade den långsamma färden.Vid min ankomst till Uppsala fick jag mig genast af min nya direktör tilldelad en roll i Johan Jolins skådespel »Strid och seger», som skulle uppföras dagen därpå. Det var en grufarbetare, som från ett af grufschakten skulle hissas upp i den vanliga tunnan, för att försvinna uppe bland suffiterna och sedan på en

utlagd landgång praktisera sig öfver till teatervinden. Att denna himlafärd inte vidare föll mig i smaken var ju inte så särdeles underligt, så mycket mera som den otäcka tunnan slängde både hit och dit och hela hissinrättningen föreföll mig skäligen osäker. Jag föreställde också direktören att jag hade mycket lätt för att bli yr i hufvudet, och bad att få slippa ifrån hela upphöjelsen, men det hjälpte inte. Gubben Pierre blef först rasande, sedan gjorde han spektakel af mig för att jag var rädd, och slutet på visan blef att jag klef i tunnan på behörig replik och hissades upp under högst obehagliga slängningar hit och dit, till dess jag slutligen kom halfvägs upp mellan suffiterna. Men där stannade hissinrättningen, och jag fick förbli hängande däruppe med halfva tunnan synlig för publiken ända till dess ridån gick ner vid aktens slut. Och det var inte snart, åtminstone föreföll det mig som om min vän »Jo Jo» aldrig i sitt lif hade skrifvit en så lång akt som denna, under hvilken jag fick sitta sväfvande mellan himmel och jord på Uppsala teater.

Efter nedkomsten hade jag en tämligen liflig scen uppe i klädlogen hos min hetlefrade direktör, men som han nog själf insåg det obehagliga i situationen, slapp jag ifrån himmelsfärden och fick en annan obetydlig roll i stället, i det jag bytte med en afkamraterna, som tyckte det var roligt att flyga i luften. Vi besökte sedermera under vintern Örebro, Norrköping och Nyköping, i hvilka samtliga städer affärerna gingo bra; kamratskapet inom sällskapet var dessutom mycket godt, och med undantag af en liten hastigt bilagd konflikt rörande tillägg till aflöningen under marknaden i Örebro, rådde den bästa sämja mellan sujetterna och direktören, som hela vintern var vid ett strålande lynne.

Augusta Isberg.

Det Delandska sällskapet bestod då, utom af direktören själf, hans hustru, den utmärkta skådespelerskan Hedvig Charlotta Deland, född de Broen och deras dotter Betty, sedermera fru Almlöf, af den gamle veteranen i älskarefacket, Happe, den icke stort yngre père-noblen Isberg, som vid Lindebergska teaterns invigning spelade Agne i Lings sorgespel, hans hustru, den i komiska gummor särdeles framstående skådespelerskan Augusta Isberg, född Blanche och halfsyster till August Blanche, i hvars stycken Magister Bläckstadius, Hittebarnet ochRika morbror hon gjorde stor och välförtjänt lycka. Ännu ett äldre par, komikern Lindström med fru, hade i många år tillhört sällskapet, och de ungdomligare krafterna representerades af Teodor Schwartz, Alfred Hanson, Karl Otto Lindmark, Albert Åhman och ett par unga damer, hvilkas namn jag icke mera kommer ihåg.

Teodor Schwartz, som var son till den gamle altviolinisten i hofkapellet, Adolf Fredrik Schwartz, blef sedan egen teaterdirektör på Ladugårdslandsteatern i Stockholm. Karl Otto Lindmark var mångårig dito i landsorten, Albert Åhman afled som scenintendent vid Svenska teatern i Helsingfors, och Alfred Hanson öfvergick efter några år till den kungliga scenen, där han i många år spelade hufvudrollerna i den tidens stora skådespel, sedan han tagit dem i arf efter Nils Vilhelm Almlöf och Georg Dahlqvist. Han lefver ännu som en rask och rörlig pensionär i Östhammar, där han för några år sedan fungerade som en nitisk och omtyckt badkamrer. Knut Almlöf, som debuterade vid Delandska teatern i Uppsala den 5 november 1851, hade lämnat den från 1 oktober 1852 för att ingå vid kungliga teatern, där han dock denna gång icke stannade längre än till 1 juli 1853, då han återkom till sin första direktör, hos hvilken han nu stannade till 1861, under hvilken tid han blef hans svärson och förnämsta dragande kraft både som skådespelare och öfversättare, samt gjorde sina förstudier till det blifvande stora konstnärsskapet.

Och från denna lilla utflykt på personstatistikens område går jag nu tillbaka till återfärdenfrån den gamla residensstaden i Sörmland. Den gick genom den yttre skärgården och var hänförande vacker. Södertäljeleden var nämligen ännu stängd af is och vi måste därför gå in vid Landsort och följa Dalaröleden upp till staden, samt lägga till vid Skeppsbron i stället för Riddarholmen. Redan i detta låg ju något uppfriskande och löftesrikt; — det var ju som att komma hem från den stora, vida världen därute, i stället för från en liten småstad i Sörmland, låt vara att den äfven var residensstad. I ett solvarmt vårväder, omsvärmad af muntert lyftande skaror af sjöfåglar och emellanåt borrande sig fram genom halfsmälta isflak, hade den raska ångaren under dagens lopp fört oss fram till målet för vår sommarverksamhet i den gamla Vildnerska ladan ute på Djurgården, där vår gamle direktör ännu i många år skulle vara ensam härskare öfver hufvudstadens sommarpublik, och där han några år

senare med »Orfeus i underjorden» inplanterade den glada OfFenbachska operetten på svensk scen, och själf på ett oefterhärmligt sätt spelade den stackars prinsen af Arkadien.

Det var med glädje jag återsåg min vackra födelsestad, som jag lämnat utan saknad och under ganska bekymmersamma förhållanden, i det en bitter hågkomst af en torftig och glädjelös barndom och första ungdom följde med mig på färden till mitt inbillade paradis, och jag frågade mig själf om det skulle bli bättre nu än det var då? Naturligtvis hoppades jag det, och när jag dagen efter ankomsten fått hyra mig ett litet rum uppe i Djurgårdsstaden, och därifrån tog mig en lång ochuppfriskande promenad genom den härliga parken — när jag fått hälsa på Bellman och Rosendal och vek af vid Sirishof för att på strandvägen förbi Framnäs, där då Emelie Högqvist bodde, komma fram till teatern, kände jag mig så rik och lycklig som om jag haft minst en miljon i min ficka.

Det hade jag nu visserligen icke, men jag hade i stället med mig manuskriptet till ett dramatiskt skämt i en akt, ett skämt som hette »Ett bord som dansar» och som jag just skulle öfverlämna till direktören. Det var nämligen i borddansens nu bortglömda, men då mycket uppjagade och liffulla dagar, när man öfverallt i familjerna slog ring omkring både stora och små bord och under andaktsfull tystnad spände ögonen i hvarann och händerna i bordsskifvan, till dess någon spjufver, som var mindre trött än de andra, satte bordet i rörelse, medan de öfriga sköto på af hjärtans lust och kunde dö på att det var magnetismen som verkade.

Under den långa sejouren i Nyköping hade sällskapets yngre medlemmar de spektakelfria kvällarna samlats hemma hos direktören och gjort allvarliga ansträngningar för att få en hel del af hans större och mindre bord att dansa. Liflig och fantasirik, som han var, trodde han både på dansen och knackningarna, och det var penningar värdt att se och höra honom där han satt vid bordet, medan de spelande, sydländska ögonen spanade rundt omkring för att se om någon försökte något fuffens. Hans hustru, den utmärkta skådespelerskan, var mera lugn, men dottern Betty, faderns ögonsten, trodde fullt och fast på det magnetiska fenomenet och var säker på att det rundamatbordet till slut skulle böija valsa, fastän detta aldrig hände de gånger jag hade tillfälle att få vara med. Slutligen kom man underfund med att det var någon icke troende närvarande, och som jag händelsevis kom att skratta åt alltsammans en kväll, så fick man klart för sig att det var jag, och sedan fick jag inte vara med längre. Det var detta som gaf mig idéen till mitt lilla skämt, och när detta sedan kom upp den 10 juni, så gjorde det lycka och gafs tjugonio gånger under sommarens lopp. Pierre Deland spelade själf en borddansentusiast och jag en gammal lomhörd kamrer, och han var dråplig att skåda, där han med sitt lilla tebord under armen sprang omkring och knuffade alla människor till höger och vänster, till dess han slutligen satte sig vid matbordet, fick hela familjen omkring sig och hade den stora glädjen att se bordet dansa omkring i hvirflande fart — utan att dock märka att det var dotterns fästman som var den magnetiska kraften.

Den lomhörde kamrern var min enda egentliga roll vid den gamla Djurgårdsteatern, och när det lilla skämtet uppnått sitt tjugunionde uppförande, tog jag genom ömsesidig, vänskaplig överenskommelse farväl af den Vildnerska ladan och af det Delandska sällskapets direktör och öfriga medlemmar och begaf mig ännu en gång ut på resande fot som skådespelare. Men att det denna gång, ifall det inte lyckades, skulle bli den sista var ett beslut som allt mera mognade inom mig.

*

2.

Min sista färd på Tespiskärran.

Att jag ännu en gång lät locka mig att försöka mig på skådespelarbanan var ju heller icke så underligt, då det gällde en anställning hos Olof Ulrik Torsslow, den dåvarande styresmannen för Mindre teatern. Jag hade ju beundrat den store skådespelaren så långt jag kunde minnas tillbaka. Jag hade sett honom redan på Djurgårdsteatern som Strozzi och Jovial, som Michel Perrin och Correggio; jag hade sedan på Mindre teatern

emottagit oförgätliga intryck af hans kung Lear, hans Alfonso af Ferrara i »Lucretia Borghia», hans Claude Frollo i »Ringaren i Nôtre Dame» och hans Montalto i »Klostret Castro», och när en dag Georg Norrby och Ludvig Zetterholm på hans vägnar kommo och frågade mig om

Olof Ulrik Torsslow.jag icke ville inträda i det dåvarande lottsällskapet i stället för skådespelaren Lindman, som nyss aflidit, så var det naturligt att jag icke kunde svara annat än ja, äfven om de erbjudna 6 lotterna, hvar och en beräknad till 200 kr., icke hade utmålat för mig en framtid af idel rikedom och lycka.

Utom de förut omnämnda två styckena, som jag under det förra året fått uppförda, hade ännu ett tredje, ett lustspel i 4 akter, med det af egen erfarenhet dikterade namnet »När man inte har pengar» gått öfver Mindre teaterns scen den 25 februari 1853 och i de båda nyssnämnda skådespelarna förskaffat mig ett par trofasta och välvilliga vänner, som kanske hellre sågo att den flitiga författaren vore fäst vid deras scen än vid någon annan. När de nu dessutom icke behöfde frukta någon rival i skådespelaren, kunde de så mycket förr göra sitt bästa för att få mig dit, och en vacker dag i början af augusti månad kom jag, stolt och glad, ut från Torsslows bostad i hörnet af Hamngatan och Norrmalmstorg, där nu den Svanströmska pappershandeln är inrymd, med mitt kontrakt i fickan — ett kontrakt som jag i förbigående sagdt, gömt och gömmer som en relik.

Och så bar det inom kort af på den vanliga sommarturen till Karlstad och Göteborg, där Mindre teaterns sällskap med stor framgång redan i flera år plägat spela igenom vinterns spellista och där de alltid voro välkomna gäster. Det var just i Göteborg som jag året förut, då jag där stannat kvar sedan jag afgått från Oscar Andersons sällskap, gjort bekantskap med Edvard Swartz, som från och med hösten 1853 var fästad vid kungl. teatern,där han inom kort skulle bryta sig igenom med sin Hamlet, sedan han några år förut lämnat den såsom varande olämplig för det högre dramat. Det var nu baron Knut Bonde, den nya, framsynta direktören som, sedan han vunnit sin stora framgång med operan »Profeten», ville visa att han skulle lyckas äfven med »Hamlet» och på detta sätt återeröfrade åt landets första teater en konstnär, som under mer än trettio år blef det stora dramats lifgifvande kraft, dess bärare och stöd. Detta var den andra kännbara förlusten som Mindre teaterns lottsällskap och ledare gjort sedan Torsslow 1846 blef dess styresman. Den första var då Edvard Stjernström 1850 bildade eget sällskap och begaf sig af öfver till Finland, där han spelade med stor framgång och lade grunden till den rikedom som gjorde det möjligt för honom att redan 1855 göra till sin egen den Mindre teatern, som han hyrde året förut, då Torsslow tröttnade att strida mot de dåliga konjunkturerna och drog sig tillbaka, för att 1856 inträda som scenisk styresman vid kungl. teatern.

Edvard Swartz.

Ännu hade likväl Mindre teatern kvar, utom sin ledare och förnämsta skådespelare, en älskareoch hjälte sådan som Gustaf Kinmanson, en karaktärsskådespelerska sådan som Charlotte Lindmark, två sådana komiska skådespelare som Georg Norrby och Ludvig Zetterholm, de båda unga ingenuerna Valborg och Helfrid Torsslow, den blifvande mångsidiga karaktärsskådespelaren Ferdinand Thegerström, de komiska gummornas säkra och drastiska representant, Sophie Tillgren, samt sist, men icke sämst, den gamla, utmärkta komikern och sångarveteranen Lars Kinmanson, som då ännu en och annan gång uppträdde på tiljorna bredvid sin son och i hvars skämtsamt spetsade repliker låg en återklang från Lars Hjortsbergs tider.

Edvard Stjernström.

Vistelsen i den vackra värmländska staden vid Klarälfvens strand var isynnerhet för oss unga ett sannskyldigt sommarnöje af behagligaste slag. Det spelades i allmänhet icke mera än tre gånger i veckan, och som något nytt för hösten och vintern ännu icke börjat öfvas, hade vi god tid till utflykter i de vackra omgifningarna och till längre eller kortare färder i grannskapet, där den urgamla värmländska gästfriheten aldrig förnekade sig. Isynnerhet var detta fallet vid Dejefors, dit vi bjödos af disponenten och där vi tillbringade en dag som jag sent glömmer. Vi färdades dit på en litenångbåt, som långsamt paddlade den vackra Klarälfven uppåt, till dess vi vid 11-tiden på förmiddagen stego i land vid den vackra platsen, dit vi just kommo i lagom tid för att få se huru laxletorna nedanför forsen tömdes och de silfverglänsande fiskarna hämtades upp ur leran i stora håfvar, i hvilka de gjorde höga luftsprång innan de klubbades af fångstmännen. Den största af de fångade laxarna fördes genast

upp till disponentens kök, och vi underrättades om att den sedan i form af graflax skulle serveras till middagen som vi bjödos på. Först sent på natten voro vi tillbaka i staden igen, efter en dag, rik både på kroppslig välfägnad och glädje öfver en strålande sommarkväll, tillbragt i sällskap med älskvärda människor och i skötet af en natur som söker sin make i storslagen skönhet och idylliskt behag.

Bland de stycken som under denna sommarfärd spelades var det isynnerhet ett som både i Karlstad och Göteborg, liksom förut i Stockholm, gjorde en ovanlig lycka och som äfven förtjänade det, både för styckets egen skull och för det utförande som kom det till del. Det var den af Jeannette Granberg, sedermera fru Stjernström, gjorda bearbetningen af Overskous »Capriciosa» eller »Familjen på Nyboder», som under namnet »Urdur» eller »Näckens dotter» gafs på Mindre teatern för första gången den 26 februari 1851 och som till den 3 april 1854 där uppfördes icke mindre än 29 gånger, ett den tiden ganska ovanligt antal upprepanden. Hvad som icke minst bidrog till styckets framgång var den af J. N. Ahlström komponerade musiken, säkert bland det bästa af allt somdenna rikt begåfvade musiker åstadkommit under de många år han förde kapellmästarens taktpinne så väl vid denna som andra den tidens teatrar. Lägger man därtill att Näcken återgafs af Torsslow, det gamla fiskarparet af Lars Kinmanson och Sophie Tillgren, deras son, den unge sjömannen, af Gustaf Kinmanson, Urdur af Charlotte Lindmark och Kakador, den mot sin vilja sjungande gamla ungkarlen, af Georg Norrby, så var det lätt förklarligt att stycket alltid lockade en tacksam och fulltalig pubblik. Man tröttnade aldrig på att höra Gustaf Kinmanson sjunga den vackra romansen »En sjömans brud har böljan kär» eller att beundra Charlotte Lindmarks graciösa dans, då hon uppträdde som den vackra uppasserskan på Stallmästaregården, lika litet som man kunde undgå att skratta åt den stackars Kakador, när han förtvitlad utbrast: »Hvad är det för en sjungande djäfvul som jag fått i halsen på mig?»

Särskildt i Stockholm var det ännu en detalj som i hög grad bidrog till styckets scenlycka, och det var det drastiska sätt på hvilket Zetterholm utförde värdshusvärdens på Stallmästaregården roll, i hvilken han till illusion imiterade den gamle, haltande och fransktalande gubben Pierre, som då förde spiran därute, och hvars originella svada med det alltid återkommande »foutre de tousan djäfla» var känd af hela Stockholm, både från Stallmästaregården och Djurgården, där han också en tid höll värdshus och for surrande omkring som en broms i en tombutelj eller på en fönsterruta.

På tal om efterhärmning af kändapersonligheter var man i det fallet då för tiden mycket mera fördragsam än nu och ansåg det icke alls som något intrång på det enskilda lifvets fridlysta område. Torsslow med sin skarpa blick för de individuella egendomligheterna hos de olika människor, med hvika han kom i beröring, ansåg sig ha full rättighet att afbilda dessa i och för sina konstnärliga syften, och det var isynnerhet tre sådana efterapningar med hvilka han på sin tid väckte stort uppseende, nämligen då han i Strozzis roll uti Scribes »Strozzi och Martino» kopierade den kända teaterchefen och diplomaten grefve Gustaf Lagerbjelke, i komedien »Onkeln» af prinsessan Amalia af Sachsen, den skickliga och allmänt aktade, men icke så litet originella läkaren och ortopeden professor Åkerman, samt slutligen när han i skådespelet »Jesuiten» gaf publiken ett slående likt porträtt af metodistpredikanten Scott, som i början af 1840-talet framkallade en nästan till vanvett gränsande religiös rörelse häri hufvudstaden. Torsslow spelade då i Kirsteinska huset, där han genom sitt uppträdande banade vägen för Anders Lindebergs lyckade försök att, trots den kungliga teaterns gamla monopol på att vara ensam skådeplats inom hufvudstaden, bryta isen för alla efterkommande teaterbyggare och direktörer.

Efter de båda för lottägarna fördelaktiga spelmånaderna i Karlstad och Göteborg återvände vi i september till Stockholm, där det Torsslowska lottsällskapet genast började sitt sista spelår, hvarefter teatern öfvertogs af Edvard Stjernström. Denne spelade under denna vinter på en nyinredd mindrescen i De la Croix' salong och spelade där med en framgång som icke så litet återverkade på publikbesöken nere vid Lilla Trädgårdsgatan, hvilka blefvo allt fåtaligare, trots alla ansträngningar att hålla spellistan så omväxlande som möjligt. Till detta ledsamma resultat bidrogo många omständigheter och bland dem icke minst den att lottägarna och deras ledare icke sörjde för nya, isynnerhet kvinnliga, krafters anskaffande för att lifva upp den redan gamla kärntruppen, som mer än väl behöft införande af nytt blod i de något stelnade ådrorna.

När därför våren kom och den länge man och man emellan förespådda och nu afgjorda förändringen inträdde, fattade jag ett bestämdt beslut att hädanefter ägna mig ensamt åt författarskapet. Och sanningen fordrar det ärliga erkännandet att jag därvid icke hade någon svårare strid att utkämpa, ty det var ingen som sökte öfvertala skådespelaren att ändra sitt beslut.

*

3.

Nya teatrar. — En »säker» inkomst.

Med 1850-talets inträde började det blåsa friska vindar inom den stockholmska teatervärlden. Anders Lindebergs djärfva företag att trots det gamla kungliga monopolet bygga sin nya teater, lockade till efterföljd, sedan man väl sett att den fick stå där orubbad, och inom kort hade hufvudstaden icke mindre än tre nya enskilda teatrar utom den Lindebergska. Den först byggda af dessa var Humlegårdsteatern, som dock endast var afsedd för sommarverksamhet; den därnäst var Södra teatern uppe vid Mosebacke och den sista Ladugårdslandsteatern, som efter Scholanders ritning byggdes af dekorationsmålaren G. A. Müller på samma plats där nu Folkteatern reser sig i sitt förändrade skick. Humlegårdsteatern byggdes af en källarmästare C. Norberg och Södra teaterns upphofsman var den bekante C. A. Wallman, känd af hela den tidens Stockholm, isynnerhet för sina sommarlustfärder till Norsholm och sina vinterbaler i f. d. Dunkerska huset vid Mästersamuelsgatan.

Humlegårdsteatern invigdes redan den 23 maj 1851 af Georg Norrby, Gustaf Kinmanson ochLudvig Zetterholm, men öppnades egentligen först den 7 juli samma år af Edvard Stjernström, hyrdes sedan af flera landsortsdirektörer, till dess den 1853 öfvertogs af Oscar Anderson, som spelade där alla somrar till och med 1862. För det yngre släkte som icke sett denna sommarteater vill jag nämna att den var belägen uppe vid nuvarande Engelbrekts-, då ännu Västra Humlegårdsgatan, snedt för där nu Beskowska skolans hus ligger, och att den i arkitektoniskt afseende mera påminde om en lada än ett konsttempel, hvilket dock icke hindrade att den på sin tid var mycket besökt.

R. G. Broman.

Södra teatern öppnades den 20 november 1853 af I. W. Weselius och R. G. Broman, hvilka där med mycken framgång uppförde stycken, tillhörande den äldre repertoaren. Teatern öfvertogs från hösten 1854 af Weselius ensam, sedan Broman öfvergått till Stjernströmska Mindre teatern, där han kvarstannade till 1857, då han antog anställning vid kungl. teatern, där han stannade till sin död, 1874.

Till Södra teatern öfvergingo vid Stjernströmsöfvertagande af Mindre teatern fru Tillgren och de båda skådespelarna Björkman och Thegerström samt följdes följande år af Zetterholm, som vid Weselius' död i Norrköping hösten 1855 öfvertog ledningen af teatern för änkans räkning, till dess han det följande åter definitivt blef den förra direktörens efterträdare både som äkta man och direktör.

Ludvig Zetterholm.

Ladugårdslandsteatern öppnades den 19 oktober 1856 af C. G. Hessler, som innehade den till 30 april 1858, det sista året i förening med Anders Selinder, kungl. teaterns förra balettmästare, som sedan med sina elever spelade på en liten scen i Davidsons Norra paviljong vid Drottninggatan, till dess han 1861 återflyttade till Ladugårdslandstorg, där han sedan i flera år var anförare för sitt unga garde, af hvilket många, sedan de vuxit ur barnskorna, öfvergingo till större scener, där de skapade sig namn både som skådespelare och teaterledare, samt en af dem, Frans Hodell, äfven som författare.När nu så många nya teatrar uppstodo, var det ju inte alltför djärft af en ung författare att på fullt allvar fatta pennan för att försöka slå sig igenom på den både svåra och törniga, men ändå så lockande banan. Jag gjorde det också med friskt mod, och under detta och de närmaste åren fick jag med omväxlande lycka på olika scener uppförda närmare ett tiotal stycken, af hvilka isynnerhet tre, nämligen

»Huru tiden förändrar», »Evas äpple» och »Valborgsmässoaftonen», stannade längre på spellistan än något af mina föregående. Af dessa uppfördes »Huru tiden förändrar» och »Valborgsmässoaftonen» på Södra teatern, den första 31 och den andra 50 samt »Evas äpple» på Humlegårdsteatern 25 gånger. Men några andelar betalades inte den tiden, honoraren voro skäligen klena, och man fick nöja sig med äran af de många repriserna.

Redan vintern 1854 hade jag vid Mindre teatern fått vara medarbetare i fråga om en nyårspjäs, till hvilken idéen gifvits af Torsslow och som ingen mindre än August Blanche skrifvit några af kupletterna till. Då han likväl inte hade tid eller lust att utarbeta det hela, så öfverlämnades detta åt mig, som naturligtvis var både lycklig och stolt öfver uppdraget. Stycket hette »En nyårsnattsdröm», och trots de tre kockarna kunde soppan likväl icke serveras mera än inalles sex gånger, ett talande bevis på att lottsällskapets stjärna var stadd i nedgående. Det lilla skämtets udd var egentligen riktad emot den då i riksdagen med mycken ifver debatterade frågan om husbehofsbränningens upphörande, och i dess börjanuppträdde ingen mindre än Hamlet själf med en travesti af den stora monologen »att vara eller icke vara», hvilken nu började sålunda:

»Att bränna eller icke bränna, det är frågan!» och detta är också allt hvad jag minns af hela nyårsskämtet.

Till nyåret 1856 uppträdde jag på egen hand med ett sceniskt trolleri i en akt med sång, kalladt »Nyårsnatten på Mosebacke», hvilket gjorde bättre lycka och gafs på Södra teatern 35 gånger. Uppmuntrad af denna framgång återkom jag året därpå med ett nytt nyårsskämt, »Tomtegubbarne», som likväl icke kunde ges mer än 11 gånger. På tal om detta opus måste jag anföra en kostlig episod, som visar hur det vid denna tid stod till med den litterära friheten hos oss, då teatrarna ännu voro underkastade en preventiv kritik genom den censur som ordningsmakten utöfvade. I stycket uppträdde en hel mängd tomtar under namn af Teaternisse, Riksdagsnisse, Tidningsnisse, Järnvägsnisse m. fl. Alla de andra nissarna fingo oanmärkt passera inför öfverståthållareämbetets estetiska domstol, men icke Järnvägsnisse! Han måste byta namn och kallas Järnvägstomten, och skälet var helt enkelt det att vår utmärkta järnvägsbyggare öfverste Ericson, hette Nils, och då gick det naturligtvis inte an att från scenen tala om någon järnvägsnisse!

Emellertid hade under året 1855 en för mig och för hela mitt kommande lif afgörande händelse inträffat, i det jag uti det uppburna skådespelarparet Bromans dotter, den vid Södra teaternanställda unga skådespelerskan Amanda Broman, funnit den kvinna som skulle bli mitt lifs trofasta följeslagerska och mina barns moder. Vi hade lärt känna hvarandra redan sex år tidigare, då hennes far ämnade sätta upp egen teater och annonserade efter unga skådespelarämnen. Det var den tiden då jag var som värst inne i mina teaterdrömmar, och jag anmälde mig genast, blef antagen på prof och repeterade ett par roller emot den då fjortonåriga flickan, som jag sedan återsåg i hufvudrollerna i mina på Södra teatern gifna stycken, till hvilkas framgång hon så väsentligt bidrog.

Ingen af oss tänkte väl för sex år sedan på en gemensam framtid, men nu hade vi funnit hvarandra. Vi förlofvade oss den 15 november 1855, samma dag som generalprofvet på »Valborgsmässoaftonen» ägde rum, och sedan hon med hösten 1856 afslutat sin korta, men framgångsrika konstnärsbana, gifte vi oss den 31 januari 1857, glada, förhoppningsfulla och fattiga som ett par sannskyldiga kyrkråttor. Jag hade då under några månader haft anställning som krönikör i halfveckotidningen Folkets röst med en aflöning af 100 kronor i månaden — och det var i beräkning på denna *säkra* inkomst som jag vågade sätta bo.

Men på förmiddagen självfva bröllopsdagen fick jag från tidningens redaktör ett bref, hvari han underrättade mig om att han i anseende till de dåliga konjunkturerna måste nedsätta mitt arfvode till jämnt hälften af det hittillsvarande. Jag nekar inte till att jag i första ögonblicket kände mig nästan döfvad af det oväntade slaget, men medungdomens och optimistens lyckliga förmåga att se allt i hoppets rosenfärg hämtade jag snart mod igen, och när på kvällen min unga brud lade sin hand i min, kände jag icke längre någon fruktan för det kommande.

Vi påminde hvarandra om detta när vi den 31 januari 1907 firade vårt guldbröllop i kretsen af våra barn, och vi kommo öfverens om att fast de flesta af våra bekanta ansågo oss bra tokiga, då vi vågade gifta oss på så litet, så var det ändå det klokaste vi giort i hela vårt lif!

*

4.

Mina försök som tidningsredaktör.

Åren 1856 — 57 — 58 var jag också tidningsredaktör, det vill säga jag gaf ut en tidning som bara hade ett nummer på hela året och som kom ut på julafton. Den hette också Julaftonbladet, var till utseende och uppställning lik det egentliga Aftonbladet, innehöll skämtsamma uppsatser på vers och prosa, kostade 25 öre för hela årgången och fick, isynnerhet de båda första åren, en ganska god spridning både i hufvudstaden och i landsorten. Någon annan uppgift än att möjligen framkalla ett muntert skratt vid julbordet och att stödja det enkla, nya hemmets ekonomi hade den ju inte; — hur det blef med skrattet vet jag icke, men att den löste den andra uppgiften hyggligt nog, det minns jag ännu med tacksamhet, fast det är ett halft sekel sedan den upphörde. Och jag glömmer heller inte att den som gaf mig idéen till den var det verkliga Aftonbladets dåvarande tillfälliga ledare, August Sohlman, som 1857 blef dess hufvudredaktör och som några år därefter skaffade mig plats i sin egen tidning som riksdagsreferent och tillfällig medarbetare, sedan han förut välvilligt mottagit ett och annat bidrag på vers och prosa.Under mitt arbete för teatern, dels som författare och dels som öfversättare, hade jag också gjort bekantskap med tre unga tonkonstnärer, som jag efter några års förlopp skulle komma att samarbeta med på olika områden inom den utöfvande konsten. Dessa tre voro Ludvig Norman, Albert Rubenson och Ivar Hallström, hvilka jag under en lång följd af år fick glädjen att räkna bland mina vänner och med hvilka många af mina gladaste minnen äro sammanväfda. Till dessa tre kommo sedermera August Söderman och Josef Dente, med hvilka jag, tillika med Ludvig Norman, hade ett tioårigt samarbete som intendent vid kungl. stora teatern, utan att någonsin det goda förhållandet emellan oss stördes, om också någon gång en och annan liten molntapp seglade fram mellan suffiterna öfver scenen.

Albert Rubenson.

Men ännu voro vi inte där! Nu stodo vi utanför och kritiserade de innanför varande, så som ungdomen plägar. Det fanns nog mycket af gammal slentrian därinom som vi tyckte borde ersättas af nytt, och hur det var så kommo viöfverens om att forsöka göra nägot som skulle bli till gagn för konsten och för de nya idéerna, hvilkas bärare vi ansågo oss vara. Och hvad var då naturligare än att vi skulle försöka sätta upp en tidning som uteslutande skulle bli ett specialorgan för teater och musik och som sådant bana vägen för en hel revolution inom teaterväsendet och musikvärlden.

Ludvig Norman.

I det stora dramat fanns det ju ännu kvar en hel del ihåligt och uppstyltadt patos från de franska pseudoklassiska skådespelen med sina bullrande alexandriner; — den tyska sentimentaliteten från Ifflands och Kotzebues dagar gjorde sig ännu bred i sedekomedien och lustspelet på vår förnämsta scen, och inom musiken var det dilettantismen som var härskare, både på sångspelets och kammarmusikens område. Allt det där borde ju ändras, och hvem skulle väl ändra det om inte vi? Men hvarifrån skulle vi få en förläggare för det nya tidningsföretaget? Den enda af oss som hade någon vidare kapitalstyrka var Albert Rubenson, men att han inte gärna ville sätta in i saken annat än sittarbete och sitt sociala lugn, kan man väl inte förtänka honom. Då kom vår vän, musikhandlare Abraham Lundqvist, till vårt bistånd och förklarade att han ville bli förläggare för tidningen. Han gjorde bara ett villkor därvid, i det han sade : »Ni få gärna vara ovettiga, men inte så ovettiga att jag mister alla mina kunder». Det lofvade vi honom med hand och mun, och så begaf det sig att »Tidning för teater och musik» i december 1858 utsände sitt profnummer och med den 1 januari 1859 började sin halfårslånga tillvaro, hvilken afslöts med det trettonde numret i juni samma år. I slutnumret, som nu ligger framför mig, antydes visserligen att på hösten fortsättning skulle följa, men däraf blef ingenting, utan tidningen afled stilla med det olycksbådande trettonde numret.

Gjorde nu denna tidning någon nytta? Det är ju svårt att säga, men oss gjorde den under sin korta tillvaro en ofantlig glädje och en lika stor förargelse! Glädjen bestod uti det goda kamratskapet under våra

redaktionssammanträden i den lilla bodkammaren innanför Abr. Lundqvists musikhandel vid Malmtorgsgatan, där tidningens innehåll diskuterades och bestämdes; förargelsen uppträdde först utanför denna och bestod egentligen däruti att ingen af våra bekanta, både inom och utom teater- och musikvärlden, mera brydde sig om att hälsa på oss när de mötte oss på gatan. Men det gick då snart öfver, ty på hösten samma år hälsade de på oss igen.

Jag kan dock inte sluta kapitlet om vår teater- och musiktidning utan att anföra det drastiska straff som den store skådespelaren Georg Dahlqvisttillämpade på den, då han en dag, ursinnig öfver en af mig om hans »Benvenuto Cellini» skrifven kritik, högtidligt brände upp numret inne på Thunbergs den tiden mycket kända och af skådespelarna vid kungl. teatern, med Svante Hedin i spetsen, ofta besökta lilla schweizeri. Det var ju, om man så vill, en triumf för kritikern, fastän den, som så mången sådan, förbittrades af tanken att man kanske gjort en förtjänt konstnär orätt genom att i ungdomlig ifver göra berg af sandkorn eller stämpla ett momentant missgrepp som ett stadigvarande fel. Men om också Georg Dahlqvists vrede var häftig, så gick den likväl snart öfver, och när jag sedan en gång i all vänskaplighet talade med den storvulna representanten för min biskop Brask, min Birger Jarl och min Carl IX om denna episod från bådas vår »Sturm- und Drangperiod», skrattade han själf åt hela autodaféen, men sade sedan plötsligt, djupt allvarligt, i det han lade sin hand på min axel:

— Ser du, det gör ingenting att kritiken är sträng, bara den låter bli att vara kitslig! För när den är det, då blir jag arg!

Och jag tror nog att Dahlqvist hade rätt och att jag var litet kitslig den gången, men när Tidning för teater och musik dog var det också slut med min roll som kritiker, och så godt var det! Jag var nog inte ämnad för den uppgiften, det hade detta halfår upplyst mig om.

*

5.

Mitt första historiska skådespel.

Efter de tillfälliga utflykterna på publicitetens område återvände jag till författarskapet för teatern, ehuru jag under sommaren 1857 förlorade en af mina bästa afnämare därigenom att Södra teatern brann ned och med den hela den sammangyttring af gamla trähus, hvilka upptogo platsen där nu Mosebacketorg ligger som en liten grönskande oas mellan stenhusraderna uppe på höjden.

Det var en äkta Stockholmsbrand utaf den gamla, häfdvunna sorten, som räckte, om inte helt och hållet »i dagarna tre», så dock inte långt därifrån. Om jag icke missminner mig, så bröt den ut på gården till teaterhuset en lördagseftermiddag, brann sedan hela söndagen och en god del af måndagsförmiddagen, innan den tidens frivilliga brandkår fick bukt med den, och egentligen släcktes den väl mest därigenom, att det inte fanns mera brännbart kvar på platsen där den rasade. Lyckligtvis för Zetterholm och hans sällskap var spelterminen längesedan slut, och de gjorde nu sin vanliga sommarsejour i Karlstad, Örebro och Västerås, för att sedan på vintern uppträda ien tillfällig lokal långt borta på Hornsgatan. Denna utbyttes året därpå mot en annan vid S:t Paulsgatan, till dess det nyuppbyggda teaterhuset på Mosebacke åter kunde öppnas hösten 1859, hvilket skedde med ett tillfällighetsstycke benämndt »Invigningen» och ett skådespel i 4 akter som hette »Aldrig för sent», båda författade af mig och särskildt lämpade för ändamålet.

Clemence Swartz.

Sedan jag börjat det nya årtiondet med min nyårsmönstring »Slutbalen», som uppnådde det den tiden ovanliga antalet af 84 uppföranden å rad, eller från nyårsdagen ända till slutet af mars, var jag snart färdig med mitt första historiska skådespel, »Kung Märtha», i fem akter på blandad vers och prosa, hvilket uppfördes för första gången på Mindre teatern den 23 januari 1860. Det gick dock där icke mera än sju gånger, men sedan teatern 1863 blifvit

kunglig dramatisk, upptogs det därstädes ånyo och upplefde då öfver trettio representationer. Af de förstl i stycket på Dramatiskateatern uppträdande manliga konstnärerna finnes numera, mig veterligt, ingen i lifvet, af de kvinnliga endast fru Clemence Swartz, Edvard Swartz' änka, som utförde Malin Stures roll. Kung Märthas svåra och fordrande roll utfördes vid Stjernströms teater af fru Lagerqvist, samt sedan vid Dramatiska teatern af fruarna Hellberg och Palm, af hvilka i synnerhet den senare gaf en god och väl genomförd bild af den kraftiga Stureänkan på det gamla minnesrika Hörningsholm.

Lockad af den första »Slutbalens» ovanliga framgång, lät jag förleda mig till att följande år för Södra teatern förfärdiga en »Slutbal nr 2», som dock endast höll sig uppe på scenen 35 gånger, eller till några dagar in i februari — ett nytt bevis på sanningen af det gamla ordstäfvet: »Väl sedd gäst får inte komma för ofta». För en gång var idéen god, återupprepad hade den förlorat sin dragande kraft, just därför att den inte längre hade nyhetens behag. Jag fick likväl snart revansch med lustspelet »Frun af stånd och frun i ståndet», som gick för första gången öfver scenen på samma teater den 3 maj samma år, mottogs med mycket bifall och upplefde sedan på Södra teatern under loppet af knappa två spelår icke mindre än 56 upprepanden. Ännu så sent som 1896 upptogs den åter på Folkteatern och uppfördes då 40 gånger. På Humlegårdsteatern hade jag också en vacker framgång med »Stockholmsbor på sommarnöje», ett lustspel med sång i 3 akter, som spelades där icke mindre än 30 gånger. Det upptogs sedermera på Södra teatern 1886 under namnet »Villatjufvarna», men trots föryngringen och det aktuella namnet gickdet då inte mera än 10 gånger. Förhållandena hade förändrats och de på sommarnöje boende Stockholmsborna kände inte längre igen de patriarkaliska sederna ute i skärgården för 25 år sedan, då en vanvettig förskräckelse kunde väckas af att ett par fångar hade rymt från kronoarbetskåren på Rindön och då man kunde ta ett par beskedliga söndagsseglare för de bortlupna förbrytarna.

Fem år hade nu gått sedan jag vågade det djärfva försöket att utan någon bestämd inkomst bilda ett hem, och det hade ju lyckats att utan alltför stora bekymmer slå oss igenom. Det började dock nu bli klart för oss båda att så kunde det inte fortfara sedan vi blifvit flera. Sedan 1859 hade vi redan en dotter, och när nu vår son Tor föddes den 23 mars 1862, började jag på allvar tänka på att söka förskaffa mig en bestämd, om också ringa inkomst, på hvilken vi under alla förhållanden kunde räkna, när, som ofta hände, spelhonoraren för pjäserna icke räckte till. Några författareandelar betalades ju icke af de enskilda teatrarna, och de som lämnades af k. teatern voro så knappt tillmätta att de endast gällde 20 representationer och efter dessas slut endast 3 à 4 specier för hvarje gång.

Hittills hade jag bara vågat mig på att till landets första teater lämna en dramatisk skiss i 1 akt, kallad »Gamla minnen», som uppfördes därstädes 1857 och inte gick mera än 5 gånger. Nu tog jag Gud i hågen och skref i brådskande fart en komedi i 4 akter, som jag med klappande hjärta inlämnade till k. teaterns nya direktör, Eugène von Stedingk, hvars tillträde till direktörskapet väcktestora förhoppningar hos alla den tidens teaterintresserade. Jag hade hösten 1861 utgifvit en liten broschyr under titeln »Sändebref till baron von Stedingk», i hvilken jag under pseudonymen »En teatervän» gjorde åtskilliga väl grundade och några tämligen förhastade anmärkningar mot förhållandena inom landets första skådeplats. Detta sändebref besvarades af honom med ett annat, hvari han gaf mig rätt i åtskilligt, men äfven påpekade misstagen, allt dock med den gentlemannalika urbanitet, som alltid utmärkte denne verklige ädling, med hvilken det var en fröjd att polemisera. Den af mig inlämnade komedien var »Blommor i drifbänk», i hvilken jag skildrade denna och föregående tiders kvinnouppfostran i de moderna flickpensionerna. Jag hade redan 1853 skrifvit en studie till den, som under namnet »En modern pension» uppfördes några gånger på Mindre teatern och i hvilken jag själf spelade med. Nu hade jag helt och hållet omarbetat och förändrat stycket och fick därvid en mycket värdefull hjälp af min hustru, som själf varit elev i en sådan pension och som gaf mig del af sina erfarenheter därifrån, erfarenheter som isynnerhet kommo mig till stort gagn vid skildringen af de unga flickorna och ett par af deras lärare.

Jag sade att det var med klappande hjärta som jag lämnade in den, och det var ju också ganska naturligt. I min nyss omtalade broschyr hade jag nog i min ungdomliga ifver råkat trampa på åtskilliga ömtåliga liktornar, och att ägarna till dessa skulle försöka ge mig så godt igen var ju icke annat än hvad jag kunde vänta. Men efternågra veckors ängslig väntan på resultatet — veckor under hvilka jag inte riktigt var på det klara med hvilket som skulle vara bäst, antingen att bli martyr för hvad jag ansåg vara rätt eller att, trots min närgångna kritik, bli

mottagen som författare till ett helaftonstycke — kom slutligen en dag i början af april ett bref från kungliga teaterdirektionen, i hvilket jag underrättades om att mitt stycke var antaget till spelning och att det skulle uppföras ännu innan spelårets slut.

Den dagen blef det glädje i vårt lilla hem uppe i Urvädersgränden på Söder och vi sågo båda framtiden i det klaraste solljus. Och att vi icke utan skäl gjorde detta, att nu det dåliga portgångsföret skulle vara öfverståndet och en mera banad väg vidta, det tyckte vi oss kunna se på den hänförande taflan från våra fönster, en tafla på hvilken staden låg solglad och leende vid sina klara vattenspeglar och tittade upp till oss som om hon önskat oss lycka.

*

6.

»Blommor i drifbänk» och »Fregattkaptenen».

Den 17 maj 1862 var en dag som jag aldrig kunnat glömma. Det var då som »Blommor i drifbänk» gick öfver scenen för första gången, och aldrig i mitt lif har jag väl varit så ängslig som den dagen. Ja, så vidt jag nu kan minnas, icke sedan heller, ehuru Gud skall veta att premiärerna äro bland de mest nervskakande tillställningar som en stackars författare kan få pröfva på här i världen. Ty inte nog med att han är ängslig för sitt eget opus, han är det också för skådespelarna, för publiken och icke minst för kritiken, som gör dagen därpå till ett fullt ut lika hett litet helvete som den kvällen som är.

Jag hade ju visserligen rätt goda anledningar till den förhoppningen att pjäsen inte skulle falla; men emellan att falla och att göra lycka ligger en vidsträckt rymd, full af mer och mindre obehagliga företeelser, af hvilka jag endast vill nämna en, denna så kallade »succès d'estime», som egentligen är värre än det direkta ramlandet med en gång. Ty till grund för den ligger i allmänhet ett beskedligt medlidande med fadern till enmisslyckad produkt, ett axelryckande urskuldande som är värre än det direkta fördömandet af ett arbete, hvilket antingen är ofullgånget eller vanskapadt eller som blifvit så pass för tidigt födt att det inte kan uppfattas om det är fågel eller fisk, ett oting eller ett mästerverk.

Det enda som till någon del tröstade mig under den nervskakande första hälften af denna kväll var att baron Stedingk nog var lika orolig som jag, ty det var ju ett bevis på att han intresserade sig för mitt arbete. Att han gjorde det icke minst som teaterdirektör var ju helt naturligt, ty på kvällens resultat berodde icke blott det mot sitt slut lidande spelårets ekonomiska utsikter, utan äfven hans anseende som estetiskt målmedveten och klarseende ledare och chef för landets första teater. Skulle kritiken döma stycket såsom ovärdigt den kungliga scenen och rätteligen tillhörande någon af de mindre, så hade han ju begått ett misstag genom dess antagande, och det skulle han nog få höra talas om så att det räckte till både för det året och det kommande.

Han hade för aftonen tagit undan för sin egen räkning den lilla parkettlogen till höger, emellan parketten och amfiteatern på den gamla k. teatern, och dit inbjöd han mig, på det att vi, osynliga för den öfriga publiken, kunde öfvervara representationen. Tysta och oroliga sutto vi där och sågo ridån gå upp öfver Carl XIII:s torg, där första akten föregår. När ridån började röra på sig, hviskade han och kramade min arm:

— Ja, nu gäller det! Hur är det, är hr Hedberg rädd?— *Om* jag är rädd? — hviskade jag tillbaka.

— Nå, än jag då! — fick jag till svar, och sedan var det moltyst i den lilla hytten, till dess den första applåden föll, när den gamle läraren, magister Bruus — i förbigående sagdt, utmärkt spelad af min svärfar, Broman, — hutade åt de näsvisa snobbarna som förolämpade den unga lärarinnan Anna Holm — Elise Hwasser — och aflägsnade sig med den ironiska bugningen för »den bildade ungdomen».

— Det där väntade jag! — hviskade Stedingk och såg mera belåten ut.

— Och jag hoppades det! — svarade jag med ett djupt andetag.

När sedan de unga pensionärerna kommo in med pensionsföreståndarskan, fru Zelma Hedin, i spetsen, blef den talrika publiken alltmera intresserad, och när slutligen ridån föll öfver vaktparaden med den obligatoriska förtruppen, då kände hela Stockholm igen sig, och det blef ett bifall och ett applåderande, som aldrig ville ta slut.

— Så där ja! Fortsätter det lika bra som det börjat, så tror jag att vi kunna vara lugna för framgången! — utbrast Stedingk och räckte mig handen, som jag i ögonblickets glädje kramade kanske litet starkare än jag bort.

Det blef också en verkligt stor sådan, och under detta och följande spelår upplefde stycket sina 20 representationer, hvarpå det med Dramatiska teaterns inköp öfverflyttades till denna och uppfördes därstädes 38 gånger. Efter öfver trettioårig hvila återupptogs det där 1896, och tack vare Ellen Hartmans oefterhärmliga utförande af denyngsta pensionsflickans roll, gafs det då icke mindre än 52 gånger och bland dessa också en gång till förmån för författaren på hans sjuttioårsdag. Under mellantiden af de trettio åren spelades det också på Södra teatern 10 gånger, och öfversatt till danskan har det under namn af »Drifhuusplanter» äfven spelats på Folketeatret i Köpenhamn. Så nog har jag haft glädje och gagn af det arbetet!

Knut Almlöf som Fregattkaptenen.

Bland mina öfriga arbeten från 1861— 62 anser jag mig icke böra förbigå min bearbetning af »Fregattkaptenen», som 1862 utfördes för Edvard Stjernströms räkning, uppfördes på Mindre teatern första gången den 28 april 1863, spelades där 33 gånger till den 15 juni samma år, öfvergick sedan till Dramatiskateatern och har sedan spelats där inalles 170 gånger, till största delen tack vare Knut Almlöfs utmärkta utförande af titelrollen.

För Södra teatern skref jag samma år »Anna-Stinas illusioner», folklustspel i 4 akter, hvilket uppfördes 20 gånger. 1884 återupptogs det på samma teater under det förändrade namnet »Anna-Stina i Stockholm» och gafs då trettio gånger. Under samma namn upptogs det sedan på Folkteatern 1896 och spelades på denna scen 100 gånger.

När jag nu ser tillbaka på året 1862, så var det ju ett i alla afseenden lyckosamt år, och om jag också inte blef rik på de många representationer som mina stycken upplefde, så ingåfvo de mig likväl mod att fortsätta på den inslagna banan, ty sedan nu den tioåriga försöks- och lärotiden var ute, tyckte jag mig kunna, utan alltför stor självöfverskattning, förutsätta att jag inte misstagit mig om min kallelse.

*

7.

Bournonville som reformator vid Kungl. teatern. — En replik af Carl XV.

Bland de första åtgärder som Stedingk vidtog, sedan han den 1 januari 1861 blifvit kungliga teaterns förste direktör, var att till instruktör och intendent för scenen anta den redan förut genom sina baletter välkände och som balettmästare högt uppskattade August Bournonville, hvilken innehade den viktiga platsen från den 1 juli 1861 till samma tid 1864, då han återvände till Köpenhamn för att åter inträda i sin förutvarande verksamhet vid dess kungliga teater.

Det var nog icke utan att hans antagande till scenisk instruktör och intendent vid vår främsta svenska skådeplats väckte en ganska häftig opposition, isynnerhet ur den synpunkten att han, om också född i ett af våra grannländer, naturligtvis måste vara främmande för vår nationella åskådning, obekant med vårt språk och våra konstnärliga traditioner och framför allt, såsom märkesman för en hos oss tämligen försummad gren af den dramatiska konsten, nämligen den koreografiska, helt visst mindre lämplig som ledare af den reciterande,I min förut omnämnda broschyr hade också jag dragit mitt tämligen hvassa strå till klanderstacken; men det dröjde icke länge förrän både jag och de öfriga opponenterna måste erkänna att valet var godt och att den nye intendenten

var mindre ensidig än man föreställt sig att en balettmästare kunde vara. Det gick icke lång tid om förrän man hade klart för sig att August Bournonville var en mångsidigt bildad man, som gjort sig hemmastadd på flera andra sceniska områden än balettens, och om han också ibland af gammal vana gjorde ett battemang eller intog en något öfverdrifven pose då han gjorde en rättelse eller skulle anvisa någon af de uppträdande en lämpligare placering, så vande man sig snart vid dessa små reminiscenser från balettmästartiden och nöjde sig med att skratta åt dem sedan repetitionen var slut.

August Bournonville.

Bland andra Bournonvilles förtjänster i fråga om det sceniska arbetets gång var det en som särskildt förtjänar framhållas, och det var den mönstergilla ordning som han införde vidrepetitionerna och det allvar med hvilket arbetena leddes. Förut hade det varit som det kunde med den saken, och isynnerhet hade den gamle scenintendenten Vilhelm Kjellberg varit en obotlig skämtare, om hvars tämligen grofkorniga muntrationer det gick en mängd drastiska historier från de föregående åren. Han hade också haft utmärkta medhjälpare i de bekanta komiska skådespelarna Lars Kinmanson, Karl Arnold Svenson och Johan Söderberg, tillsammans med hvilka han bildade en lustig kvartett, som bara hade det felet att ibland välja plats och tillfälle för sitt skämt när det var så olämpligt som möjligt. Nu voro visserligen de tre medhjälparna ju längesedan ur leken, men det fanns nog andra som ville leka med, och det var långt ifrån ovanligt att den allra allvarligaste repetition ibland kunde afbrytas af en vild jakt mellan kulisserna, som kom den mest tragiska scen att sluta med ett stoj och ett skratt, hvilka förde en tillfällig besökare på den tanken att man höll på att repetera den galnaste fars.

Som bevis på hvad man i det fallet kunde åstadkomma, vill jag endast omtala huru man vid uppförandet af Bulvers »Eugene Aram» helt och hållet förstörde den allvarliga domstolsscenen genom att från vindsbalkongen släppa ner en krökt hårnål i domarens stora allongeperuk och genom att hissa upp denna tvinga domaren att resa sig för att inte peruken skulle resa före honom själf upp i vädret. Eller när skådespelaren Pfeiffer som Polonius i Hamlet envisades att falla med hufvudet inne på scenen, när Hamlet stuckit ner honom bakom tapeten, och Kjellberg och Söderberg stodoi kulissen och kittlade honom under fotsulorna för att vänja honom af med att visa sig, — flera dylika tjufpojkstreck att förtiga.

Vilhelm Kjellberg.

På all denna rolighet blef det ett plötsligt slut när Bournonville öfvertog befattningen som scenisk intendent, och att detta icke just väckte de allra vänligaste känslor hos anhängarna af de gamla vanorna var ju helt naturligt. Den som hårdast drabbades af förändringen var naturligtvis Kjellberg, hvilken nu från sin, af gammal häfd nästan enväldiga intendentvärdighet flyttades upp från scenen och till en liten halfmörk hytt vid sidan af den, där han som »föreståndare för scenens byrå» fick uppsikt öfver annonsering och affischering samt förde bok öfver statister och komparser. Vilhelm Kjellberg var trots eller kanske just till följd af sin humoristiska läggning en känslig natur, och denna degradering smärtade honom djupt och bidrog säkerligen icke litet till att han efter några års aftynande lades till hvila på Johannes’ kyrkogård,där hans grafvård ännu, om också något lutad, står kvar midt för den vackra kyrkan, som nu reser sig på den plats där det gamla träkapellet stod.

Jag har personligen många skäl att med tacksamhet minnas August Bournonville och icke minst därför att han öfvertygade mig om nödvändigheten af en operation, som visserligen var plågsam liksom de flesta sådana, men som också visade sig i hög grad välgörande för patienten. Operationen bestod i bortskärandet af hela femte akten från mitt historiska skådespel »Dagen gryr», hvilket uppfördes första gången på kungl. teatern den 24 januari 1863. Det var efter den näst sista generalrepetitionens slut som Bournonville kom fram till mig, där jag stod inne på scenen i samtal med Edvard Swartz, stack sitt finger i knapphålet på min rock, som han plägade när han hade något viktigt att meddela, och sade:

— Hör, kjære Hedberg, vil de komme ind i mit værelse; jeg har noget at snakke med dem om! Noget meget viktigt for deres stykke og for dem selv!

Jag följde naturligtvis med in i intendentens rum, det lilla gustavianska kabinettet längst uppe till höger på den

gamla scenen, dit Gustaf III själf fördes från den ödesdigra maskeraden och fick det första förbandet på det sår som skulle bli hans banesår — och när Bournonville stängt dörren om oss, lät han mig ta plats i den lilla soffan, satte sig bredvid mig och sade:

— Deres stykke er smukt, det har jeg allerede sagt dem i forvejen, men det har een stor feil, det er meget for langt! Och nu vil jeg gjöre dem en propos, som de skal have gagn af, hvisde vil være en klog mand og lystre til eet gammelt teatermenneske, som har vane ved at see hvad der virker godt på skuepladsen! Skjär de bort hele den femte akt, og deres stykke vil gjöre succès — lad den hänge ved, og jeg svarer ikke for udgangen! Stykket er endt da kong Gustav tar tillbage kronen; hvem fanden tror de spörger efter den gamle Brask og alle de andre, naar den hovedsag er klareret?

Jag gjorde naturligtvis den ena invändningen efter den andra, men han gendref dem allesammans, och slutet på visan blef att jag fick göra som min gamle Brask, »nödd och tvungen» ge mitt bifall till operationen, hvilken också approberades af de spelande och i sista instansen äfven af publiken, som med mycket bifall emottog det amputerade dramat. Till dess historia hör också att det återupptogs på samma teater efter representationsförändringen 1867 och sedan på Dramatiska teatern vid Gustaf Vasa-festen 1896 och har således gifvits inalles 40 gånger. Efter galaföreställningen 1867 var det som Carl XV, när han fick höra att folket ville spänna hästarna från vagnen och dra honom hem, begaf sig i hemlighet ut från teatern åt Jakobs torg till och gick till fots hem, sedan han på sitt vanliga, rättframma sätt sagt åt sina följeslagare: »Fy fan! Jag vill inte att mina svenskar ska vara några åkarkampar!»

Med det 1863 skedda inköpet af Mindre teatern, som därigenom blef den »Kungliga Dramatiska», inträdde en mängd förändringar vid de båda scenerna, och till följd af dessa samt väl äfven tack vare den framgång, mina två senastestycken rönt, blef jag från den 1 juli detta år anställd som litterärt biträde och lärare i deklamation vid de kungliga teatrarna. Som litterärt biträde hade jag till skyldighet att läsa och för direktören bedöma till uppförande inlämnade arbeten samt dessutom att för hvaije spelår öfversätta minst tjugu akter, särskildt för Dramatiska teatern. Som lärare skulle jag meddela teaterns elever undervisning i deklamation, och för båda dessa åligganden hade jag sammanlagdt 1,500 kronor om året — och med dem som grundplåt ansåg jag mig frigjord från alla ekonomiska bekymmer för hemmet och de mina.

*

8.

När man var Skandinav.

För den som nu på gamla dagar fått vara med om det händelsedigra året 1905 är det ganska intressant att påminna sig den starka skandinaviska strömning som under det för Danmark så olyckliga året 1864 gjorde sig gällande hos vårt folk och som bland annat ledde till de bråkiga uppträdena här i Stockholm efter sympatimötet för danskarna i La Croix' salong. Det var på detta som Adolf Hedin för första gången uppträdde som talare inför hufvudstadens invånare och redan då väckte ett bifall som varslade godt för hans blifvande betydelse som »braständare» i riksdagen. Litet hvar voro vi den tiden varma skandinaver, och då det dessutom var kändt att Carl XV på fullt allvar ville kasta sig in i striden för att bistå sin vän Fredrik VII och det danska folket, fastän hans ministrar, och främst bland dem Manderström och Gripenstedt, satte sig emot hans ridderliga begär att våga en dust mot tyskarna, så var det ingen af de vidtalade som tvekade att vara med om opinionsyttringen, i spetsen för hvilken stod A. O. Wallenberg, Enskilda bankens skapare ochstyresman. Jag, som annars aldrig lagt mig i politiken, lät öfvertala mig af min vän Julius Man-kell att vara méd och höll ett kort tal för Danmark, som jag inte minns ett ord af och som antagligen var ganska dåligt, om det också var välment. När mötet var slut var hela Brunkebergs-torg fullt af folk som hurrade och skrek, och det var sedan under kravallerna på kvällen som stadens polismästare, den store bankdirektörens namne, sökte kväfva upploppet genom att spruta vatten på folket. Senare på kvällen slog man ut rutorna i utrikesministerhotellet på Blasieholmen, och sedan man fått smak för den leken

fortsatte man vidare ock bland annat hela Lilla Trädgårdsgatan nedåt.

Jag glömmer aldrig min häpnad när jag dagen därpå kom upp på teaterkansliet och baron Stedingk tog emot mig med den mest allvarliga uppsyn, i det han sade:

— Jo, det är vackra saker herr Hedberg ställer till i stan!

— Jag? Hvad har jag då ställt till? — frågade jag så lugnt som mitt dåliga samvete tillät.

— Har herrn inte gått förbi Dramatiska teatern då? — frågade Stedingk på nytt och tittade skarpt på mig öfver dubbellornjetten, fast jag tyckte mig se att det ryckte kring munnen på honom.

— Nej, jag gick Regeringsgatan, som vanligt, — svarade jag. — Men hvad är det med Dramatiska teatern? Den står väl kvar likadan som förut, vill jag hoppas?

— Nej, det är just hvad den inte gör, för alla fönsterna äro utslagna, och det ha vi herrn och de andra skandinaverna att tacka för!Axel Elmlund som Richard Sheridan.

— Hvad i alla tider säger baron? Det var ju hos excellensen Manderström som fönstren slogos ut — — —

— Först ja, men sedan tyckte de att det var flera glasmästare som borde få förtjänst, och så fortsatte hurrabasarna hela Trädgårdsgatan utåt. Och fast de väsnades till förmån för kungens krigiska planer, så slogo de ändå in fönstren på hans egen teater — tycker herrn inte att det är komiskt egentligen?

— Jo, men aldrig kunde jag tänka mig att det skulle bli ett sådant väsen af, och det gör mig uppriktigt ledsen att---

— Nå ja, se så!

Tag inte saken så tragiskt, bästa herr Hedberg 1 Jag har redan talt med kungen på morgonen, och han föreföll inte alls ledsen öfver att han får betala rutorna. Men nog tror jag att herrn hädanefter bör hålla sig ifrån politiken, för det är kanske inte alltid som ett personligt uppträdande passar så bra i stycke som den här gången.Detsamma tyckte också Daniel Hwasser, den då ännu glade skämtaren, som kom in ifrån sekre-terarerummet och som förmodade att också min krigiska eld hade blifvit släckt af polismästare Wallenbergs vattenkur och att jag inte på hemvägen från Brunkebergstorg deltagit i »fönsterkurtisen» för den gamla garderobiären, mamsell Dytz, som ännu bodde kvar uppe i Dramatiska teaterhuset, till hvars mest originella inventarier hon i alla afseenden kunde räknas. Från detta mitt enda ströftåg in på den högre politikens område medförde jag dock en vinst som jag med skäl satte stort värde på, och det var min bekantskap med Adolf Hedin, som jag sedan under årens lopp ofta nog sammanträffade med och som alltid visade mig en vänskap, så mycket mer att värdera som den mannen icke var känd för att slösa med sådan och isynnerhet icke på personer som stodo teatern nära, ty för den intresserade han sig aldrig, och det var endast ytterst sällan han besökte den..

Bland mina öfversättningar under detta mitt första år som teaterns litteratör var det isynnerhet tre stycken som länge bibehöllo sig på spellistan, nämligen »Rosa och Rosita», »Så kallade heders-män» och »Richard Sheridan», det första ett lustspel i två akter, lokaliseradt från danskan, det andra en komedi i fyra akter från franska orgina-let »Les faux bonhommes», och det tredje, också en komedi i fyra akter, med »Un homme de rien» som original. De gingo respektive fyrtio, tjugufem och trettio gånger öfver scenen, och särskildt i det sista var det som Axel Elmlund i titelrollen gjorde stor lycka och som hjälteframställare eröf-rade den framstående plats som han sedan i öfver ett tjugutal år båfdade på vår förnämsta skådebana.

Gustaf Fredrikson.

Det fanns också bland mina smärre öfversättningar från denna tid en komedi i en akt af Henri Nicolle, »Min tants planer», som gafs för första gången pä kungl. teatern den 4 november 1862 och i hvilken Gustaf Fredrikson gjorde sin debut. Han började därmed en skådespelarbana af stor betydelse för hela vår sceniska konsts utveckling på den realistiska människoframställningens område, ett område inom hvilket han länge varit den erkände mästaren och där han ännu efter fyrtiofem års oafbruten verksamhet står utan medtäflare. Det är sällan

som världsmannen och framförallt resonören haft en elegantare och repliksäkrare representant på den svenska scenen än just han, och man bör ju med skäl kunna hoppas att få se honom ännu några år på den nya nationalscenen, åtminstone som gäst — på detta sätt öfverflyttande till den de goda traditionerna från den gamla.

*

9.

Hur »Bröllopet på Ulfåsa» kom till, och när August Söderman komponerade musiken.

Sedan jag under loppet af spelåret 1863—64 fått uppförda på den till kungl. dramatisk teater förvandlade Mindre dalaäfventyret »Korp-Kirsti» och fyraaktslustspelet »Norr och Söder», började jag förarbetena till det stycke som längst af alla mina originalarbeten bibehållit sig på scenen, nämligen »Bröllopet på Ulfåsa». Första impulsen till beslutet att försöka behandla Sigrid den fagras romantiska kärlekssaga för scenen fick jag af August Bournonville, som, innan han 1864 återvände till Köpenhamn, enträget uppmanade mig att icke släppa detta ämne förrän jag däraf skapat ett skådespel, för hvars förnämsta handlande personer jag ju hade att tillgå så utmärkta representanter som Georg Dahqvist, Elise Hvasser och Axel Elmlund — Nils Wilhelm Almlöf, Gustaf Kinmanson och gamle Svenson icke att förglömma.

I början skrämdes jag tillbaka af svårigheterna vid att finna ett uppslag tillräckligt målande för den upprörda, ännu icke af den stränge Bjälbojarlens fridslagar genomsyrade tid, under hvilkenhandlingen försiggick. Jag föreställde mig att styckets första akt borde åskådliggöra de vilda stigmännens försök att röfva bort den fagra jungfrun, hvars gamle far satt och rufvade i maktlös harm öfver följderna af slaget vid Herrevadsbro, där de styfva Folkungarna måste böja nackarna för den väldiga jarlen, som icke ens skydde tillbaka för ett svek när det gällde att rädda landet från mångvälde, för att sedan bygga upp det med lag. Jag tänkte mig lagman Bengts uppträdande som räddaren ur det vilda tumultet och till hvilka präktiga scener det skulle ge anledning, men på samma gång insåg jag också den nära liggande faran af att stycket skulle få ett omfång och en längd alltför stora för en teaterkvälls vanliga mått.

Efter många och långa öfverläggningar med mig själf och min närmaste och bästa rådgifvare, min hustru, ref jag med ett raskt beslut sönder den mer än halffärdiga första akten och kastade mig direkt midt in i handlingen genom att låta den nya första akten spela i Knut Algotsons stuga, där Bengt först uppträder som väpnare, får ett vredgadt nej på sitt djärfva frieri och atlägsnar sig för att återkomma som riddare och jarlens broder — med ett ord, sådan som denna akt nu gått nära trehundra gånger öfver scenen. Jag minns att man, när stycket var nytt, förvånade sig öfver att det började så som de flesta andra pläga sluta, nämligen med att de älskande få hvarandra, och att åtminstone premiärpubliken undrade på huru intresset skulle kunna hållas uppe under de tre följande, så mycket mera som själfva bröllopet firades redan i den andra. Men lyckligtvis hade jagmidt under bröllopsfesten den stora konflikten mellan Folkungabröderna att tillgå, och det var den som räddade situationen.

Enligt kungl. teaterns den tiden gällande reglemente — jag tror för resten att det gäller ännu! — skulle författaren till ett skådespel, i hvilket musik var inlagd, själf besörja och af egna medel betala den därtill nödiga musiken. Men så fick han ju också andelar af hela tjugu gånger när det uppfördes, så därom var ju ingenting ondt att säga. När därför stycket var antaget, tog jag mitt manuskript under armen och begaf mig i väg till min vän August Söderman, som då var kormästare och biträdande kapellmästare vid kungl. teatern, och frågade om han skulle vilja skrifva musik till det.

— Ja, det beror på hvad det är för musik du ska ha, — svarade Söderman och såg litet tveksamt på luntan som jag hade under armen.

— Det är först en visa, sedan en bröllopsmarsch och så en danslek med kör, — svarade jag och lade pjäsen

framför honom på bordet, vid hvilket han satt och skref notor i långa banor.

— Är det ingenting mera? — frågade han sedan och såg ännu mera tvekande ut.

— Jo, och så är det en hornstöt midt i dansleken, — svarade jag.

— Å fan! Hvad ska det tjäna till? — utbrast Söderman och strök sig om håret.

— Ja, du kan ju ta och läsa den, så får du väl se! — svarade jag; — men du får lof att raska på, ty pjäsen är antagen och ska gå så fort som möjligt. Och du får inte vara för dyr, för det är jag som ska betala musiken, förstår du!

— Å ja, det blir väl bra med det! — menade Söderman och lofvade att jag skulle få svar om ett par dagar.

August Söderman.

Så var det en kväll några dagar därefter som jag satt och läste tidningarna i stora foajéen åt Gustaf Adolfs torg, alldeles ensam för öfrigt, ty det var något skådespel som gafs och alla de medspelande voro sysselsatta nere på scenen, då dörren hastigt öppnades och August Söderman kom skyndsamt fram till bordet med en liten notrulle under armen.

— Jag hörde därnere att du var här, — sade han, och därför tänkte jag det skulle roa dig att höra hvad jag har här under armen.

— Är det musiken till mitt bröllop? — frågade jag och rusade upp, i det jag slängde tidningen ifrån mig. — Har du verkligen redan komponerat den?

— Visst tusan har jag det! — ropade han gladt. — Bäst som jag låg vaken i natt, så fick jag tag i marschen, du! Jag rusade tvärt upp till pianot och spelade igenom den. Eva trodde att jag vartokig — och i morse fick jag fatt i visan och dansleken! Kom med, ska du få höra.

Därmed tog han mig under armen, och vi gingo in i det lilla sångrummet i hörnet åt strömmen till, där han slog sig ned vid flygeln och började spela. Vid de första tonerna af marschen af bröt han sig själf, vände på liufvudet och sade:

— Det här är pukslag, förstår du! Vi få lof att ha en pukslagare med i bröllopsföljet, det är alldeles nödvändigt!

— Det blir narren som får slå pukorna, — inföll jag; — jag har en sådan i spetsen för tåget.

— Har du? Nå, då så! Det såg jag inte, men det är så mycket bättre 1

Och därmed spelade han upp den präktiga bröllopsmarschen, som med rätta blifvit så populär och som icke så litet bidragit till hela styckets för våra förhållanden ganska ovanliga framgång. Och sedan marschen var slut, spelade han dansleken med den pompösa rytmen till riddarnes och tärnornas växelsång, hvilken slutligen dfvergår till ringdansens mera lifliga takt, under hvilken brud och brudgum omringas af de dansande, till dess dessas önskan om tomtebolycka plötsligt afbrytes af väktar-hornets sträfva dissonans, som sprider häpnad och förskräckelse i det festliga laget. När han så efter Inga-lills vackra, på en gång vemodiga och tröstande visa vid spinnrocken på nytt spelade upp bröllopsmarschen, var jag så gripen af hvad jag hört att jag icke kunde säga annat än ett sakta, men innerligt »tack» och varmt trycka hans händer i mina. Men detta var just ett erkännande i August Södermans smak, ty många ord och granna fraser älskadehan icke, och när han steg upp från pianot såg jag på hans glada blick att han var nöjd med det intryck som hans toner framkallat, och innan vi skildes åt sade han, i det han rullade i hop sina notblad:

— För resten ska du få höra att det blir annat af när orkestern kommer till och jag får flöjter och klarinetter med i spelet! Då först blir det den rätta folktonen i det som det ska vara, »med pipare och bombare i spetsen», som du själf säger innan bröllopståget kommer!

Detta var hvarken mitt första eller sista samarbete med den alltför tidigt bortgångne tonskalden August Söderman. Han hade redan förut satt musiken till klosterjungfruarnas sång i »Dagen gryr», och när jag som

intendent för Stora teatern satte upp Shaksperes »Richard III», skref han till den en uvertyr, som i sin haltande rytm och sina djärfva tongångar mästerligt tecknade bilden af denna det ondas vanskapliga, men storslagna inkarnation, som i sig förkroppsligade allt det vilda i en tid som måste gå under i blod och tårar därför att den icke trodde på något annat än sig själf. Och flera år därefter gaf han min till Malmströms »Kung Heimer och Aslög» för Ny Illustrerad Tidning skrifna dikt en tonskrud, som med rätta gjort den till ett af våra förnämsta barytonister ofta framfördt och alltid med stort bifall mottaget konsertnummer.

Den af Bournonville lämnade intendentsplatsen vid kungl. stora teatern hade emellertid intagits af Ludvig Josephson, hvilken med året 1864—65 började sin konstnärligt framgångsrika verksamhetsom teaterledare och scenisk instruktör. Han hade redan förut försökt sig både som skådespelare och författare, ehuru framgången nog icke på någotdera området motsvarat de sangviniska förhoppningarna, men redan vid de första stegen på den nya banan visade det sig att han kommit på sin rätta plats och att han på den skulle kunna uträtta stora ting, när han väl blifvit varm i kläderna och fått göra några lärorika misstag. Ty det är misstagen som uppfostra oss, och det långt bättre än de framgångsrika och lyckade försöken.

Ludvig Josephson.

Ludvig Josephsons uppsättning af »Bröllopet på Ulf-åsa» var också sådan, att jag med skäl kunde vara honom tacksam för den sceniska utstyrseln, äfven om den stora festsalen på Ulfåsa inte alls var i stil hvarken med tiden eller platsen. Men sådant var man inte så noga med den tiden, och några nya dekorationer ville man inte7 kosta på ett skådespel som kanske bara skulle kunna ges några gånger. Därför fick den gamla götiska salen från Börjesons »Erik XIV» passera, och med var den också alla de 108 gånger som stycket underde följade åren spelades för goda och utsålda hus. Att det vid 50:de gången inbringade mig Vasen och vid den 100:de en recett med utsåldt hus, och att det dessutom spelats på Svenska teatern 112 gånger sedan 1898 samt att det vidare uppförts i Köpenhamn, Kristiania, Helsingfors, Mannheim, Königsberg och Chicago, utom minst 100 gånger i svenska landsorten, räknar jag naturligtvis också till de fördelar det förskaffat mig, om också de tre sistnämnda städerna aldrig betalade något honorar, utan tyckte att jag kunde nöja mig med äran.

* »Sköna Helena». Kungl. teaterns dyraste pjäs.

Bland mina öfversättningar för Dramatiska teatern under spelårét 1865—66 är det isynnerhet tre som jag måste dröja litet längre vid därför att de två komedierna bland dem gjorde en mycket stor och den tredje, som egentligen varen travesti, en högst ovanlig och på samma gång för de kungliga teatrarna mycket ödesdiger lycka.

De två komedierna voro Björnstjerne Björnsons »De nygifta» och Victorien Sardous »Familjen Benoiton», hvilka uppfördes, den förra 30 och den senare 45 gånger under den närmaste tiden.

Björnson, som då var ledare af Kristiania teater, var själf närvarande i Stockholm vid »De nygiftas» uppförande, och var mycket nöjd med det sätt hvarpå stycket här återgafs. Särskildt fäste han sig vid Elmlunds återgifvande af den unge äkta mannens roll, och förklarade vid ett sam-kväm, till hvilket vi inbjudit honom, att han hemma i Kristiania hade en ung man som påminde om honom, och som nu »gik og grässede der-hjemme, men nok vilde blive noget dejligt med tiden». Nils Vilhelm Almlöf, som spelade Amt-mannen, kallade han »en rar gammel fyr», frågade Helfrid Kinmanson helt vänligt: »Hvor gammel er de, lille börn?», förklarade för Elise Hvasser att hon egentligen borde »spille intriganter», och var i öfrigt älskvärdheten och fritaligheten själf, samt lämnade efter sig minnet af något friskt och ursprungligt, om också de hvassa kanterna ibland stötte mera ömtåliga naturer. Hans porträtt från denna tid visar en trogen bild af den unge skalden och varslar om den gamle.

Travestien var $

»Den sköna Helena», som under loppet af ett par år spelades 100 gånger och som under denna tid väckte lika mycket bifall som förargelse. Somliga hade inte ord nog granna för att uttrycka sin förtjusning öfver den muntra parodien på de grekiska hjältedaterna, andra kunde inte nog bistert uttala sin förkastelsedom öfver detta vanhelgande af landets första skådeplats, hvars kulturella uppgift därigenom ansågs helt och hållet kastad öfver bord under färden till Kreta.

Som vanligt under dylika förhållanden var det nog en god portion öfverdrift både i förtjusningen

O

Bjömstjerne Björnson.och ondgörelsen. Nekas kan ju icke att stycket var mycket roligt, berättigadt genom sin kvickhet och oskadligt genom det sätt hvarpå det framfördes. Ty med en Helena som Charlotte Strandberg, en Paris som Victor Dahlgren, en Menelaus som Knut Almlöf, en Calchas som Carl Johan Uddman, ett par Ajaxar som Georg Norrby och Vilhelm Nyfors samt en Agamemnon som Victor Sandstedt kom ju det parodiska till sin fulla rätt, och det sedefördärfvande, om där fanns något sådant, dränktes i det glada skratt som deras uppträdande framkallade i den fullsatta salongen. Repliker, sådana som Calchas': »Det är för mycket blommor, alldeles för mycket blommor!» och Menelaus' »Starka karlar, det ha vi godt om, men kvicka karlar . ..!» blefvo från första stunden bevingade ord, som gingo staden och landet rundt och lockade skaror från alla landsändar för att beskåda och skratta åt den lustiga travestien.

Det var nog inte utan tvekan som jag af baron Stedingk mottog uppdraget att öfversätta stycket. Mitt kontrakt med teatern gällde ju endast talstycken, och här var ju ett stort partitur med körer och ensembler och en musik som icke var bland de lättaste att lägga text under. Men sedan jag tagit del däraf, fann jag det hela så roligt att jag inte kunde säga nej för uppdraget att öfversätta både dialog och sångtext, och jag erkänner gärna att bland alla de 230 öfversättningar som jag under de gångna 57 åren gjort är det väl knappast någon som roat mig så mycket som denna. Hvad som heller icke så litet bidrog till att underlätta arbetet var att jag fick räkna akterna dubbelt, i betrak-tande af svfirigheterna med underläggandet af sångtexten.-

Apropå denna, så påminner jag mig en liten kontrovers som jag hade med min gamle vän, kammarmusikus A. F. Schwartz, som den tiden och sedan långt framåt var föreståndare för teatrarnas musikbibliotek. Som sådan tog han det underlagda partituret om hand, för att sedan lämna det till utskrifning af sångroller och orkesterstämmor, och, nitisk och sakkunnig som han var, underkastade han det först en ytterst noggrann och sträng granskning och var icke den som såg genom fingrarna med äfven det minsta fél mot rytmen och takten. En vacker dag fick jag genom orkester-ordonnansen ett bud att han ville tala med mig uppe på musikbiblioteket, och jag anade genast att det var något i den underlagda texten som icke var som det skulle. »Det är väl några af de där fördömda triolerna igen,» tänkte jag, »som jag inte kommit under fund med,» ty dessa utgjorde rått ofta återkommande förargelseklippor för den omusikaliska öfversättaren.

När jag kom upp på musikbiblioteket, satt gamle Schwartz vid sin vanliga pulpet med glasögonen på näsan och såg mycket djupsinnig ut, där han lutade sig öfver ett partitur, hvilket jag genast kände igen såsom tillhörande »Sköna Helena».

— Det var bra att herrn koml — sade han och tittade upp ur partituret; — jag sitter just och går igenom den här rappakaljan nu.

— Rappakaljan? — upprepade jag och såg tämligen snopen ut; — är det musiken eller öfversätt-ningen hr Schwartz menar?— Egentligen är det musiken, — svarade han, ty som gammal beundrare och exekutör af Mozart, Gluck och Sebastian Bach kunde han naturligtvis inte acceptera Offenbach; — men det är allt åtskilliga grodor i öfversättningen också!

— Jaså, jaja, jag kan väl tro det! — svarade jag så tillmötesgående jag kunde.

— Slå sig ned här nu! — fortsatte han och visade på stolen bredvid sig — så ska jag genast visa hr Hedberg på en, och det till på köpet en som är alldeles urbota ändå! Det är här i andra aktens final då det skall bära af till Kreta och som herrn låter hela kören sjunga; »Far, far till Kreta», men det är alldeles galet, det går absolut inte an; det får herrn lof att ändra!

— Ändra det! — utbrast jag, — det som är ibland det roligaste i hela pjäsen!

— Ja, men så som musiken ligger, så blir det alldeles galet! — ropade han ifrigt och slog med handen på partituret; — det är visserligen mycket bra att det är ett at men det får lof att ändras antingen till »gå, gå till

Kreta» eller »res, res till Kreta».

— Nej, men »gå» kunna de ju inte, eftersom de måste öfver hafvet, och resa är för modernt! Det får lof att vara »far, far till Kreta», — envisades jag.

— Ja, men förstår herrn inte att det blir »farfar till Kreta». Farfar, far, far! — gnolade han förargad — och herrn kan ge sig tusan på att koristerna kommer att sjunga »farfarsfarsfar».

— Så mycket bättre om de göra detl — invände jag — det här är ju en fars och inte någon tragedi!— Ja, men Menelaus är ju inte någon farfar, han är ju inte far en gång, så tycks det åtminstone på frun! — skrattade gamle Schwartz, som nu böljade se saken från den lustiga sidan.

— Så mycket lustigare blir det då! — sade jag — och just för att det måste vara farslynne i hela parodien, så få de lof att sjunga »far, far till Kreta» och inte någonting annat! Men är det annars något som hr Schwartz vill anmärka, så är jag så villig som skyldig att rätta mig därefter!

— Ja, det är i första akten vid kungarnas entré som det allt får lof att ändras litet också! Det är när de där två Ajaxarna kommer och det sjungs: »De kungarna som nu nalkas, -na som nu nalkas, -na som nu nalkas» — och det går väl ändå inte an! — »-na som nu nalkas» det är ju rama fånigheter, vet jag!

— Det är just meningen det! — förklarade jag envist. — Det är alldeles som i franska texten, där det står: Les rois barbus, qui s avancent, -bus qui s’avancent, -bus qui s’avancent.

— Jaså! Ja då så! — sade Schwartz och slog igen partituret med en smäll. — Då är det väl bra som det är då! Men nog tusan tycker jag att på en kunglig teater ska man väl inte skoja med kungligheten på det där viset!

Och det var nog många som tyckte på samma sätt som kungl. kammarmusikus A. F. Schwartz, men den glade Carl XV, han skrattade åt alltsammans och fann sig icke det ringaste stött öfver hela det närgångna skämtet. Åfven riksdagen tog saken mycket mera allvarsamt än han, och när Daniel Hwasser ett par år därefter sade att »Sköna

5. — Hedberg.Helena» visserligen var den roligaste, men också dyraste pjäs som kungl. teatern någonsin tagit upp, ity att den kostade teaterkassan 15,000 kr. om året, så sade han bara en half sanning. Ty det var nog icke ensamt »Den sköna Helena» som kom riksdagen att till 60,000 kr. nedsätta det af baron Knut Bonde eröfrade årliga anslaget af 75,000 kr., om hon också hade sin goda del i missödet. Det var nog egentligen »Riddar Blåskägg» som Stedingk, lockad af »Sköna Helenas» succés, sedan lät öfversätta af Ernst Wallmark, hvilken kom kamrarnas sedliga harm att jäsa öfver. Men när »Riddar Blåskägg» kom upp på scenen, hade Stedingk redan afgått från direktörsplatsen och fått till efterträdare Erik af Edholm, som, då stycket låg färdigt, tyckte det vara ren misshushållning att inte också spela det och som genom denna åtgärd kom den hotande åskviggen att slå ned öfver sitt i det hänseendet helt och hållet oskyldiga hufvud.Fyra direktörer.

1 August Blanches »Ett resande teatersällskap» eller, som den också kallats, »En tragedi i Vim-merby», finns bland en mängd andra roliga repliker två, som sedan blifvit bevingade ord, och det isynnerhet inom teatervärlden. Den ena är Sjövalls komiskt förtviflade utrop: »Det måtte fan vara teaterdirektör!» och den andraden utsvultne Öländers dräpande svarsreplik: »Behöfs inte! Det kan nog vara ett litet helvete ändå!»

Och det är nog inte bara landsortsdirektörerna som få pröfva på att de båda replikerna inom sitt skämtsamma skal gömma en kärna af den bittraste sanning. Äfven mer än en förste direktör vid, som det förut hette, »Kungl. Maj.ts hofkapell och spektakler» har mer än en gång fått pröfva på att den platsen inte är någon sinekur och att, om man tröttnat på en inom andra områden vunnen popularitet, så finnes det väl knappast något effektivare sätt att bli af med den tyngande bördan än att bli direktör för landets första teatrar. Vill man riktigt komma på det klara med alla sina mänskliga brister och sin kompletta oduglighetbåde som estetisk smakdomare och konstnärlig ledare eller endast öfvervakare, så skall man genast laga att få inta platsen. Och finns det icke någon möjlighet för detta, så behöfver man ju bara sätta upp eller öfverta en enskild teater, så kan man vara säker på att inom ett eller ett par år få ärendet uträttadt, isynnerhet om man går och bär på den farliga ärelystnaden att, som det så vackert

heter: »bära konstens fana högt!» Nöjer man sig med att låta den fladdra på half stång, eller att till och med ibland i en hastig vändning sopa gatan, så är det inte på långt när så farligt; nej, då kan man till och med bli en ganska uppburen man, och i stället för det hotande lilla helvetet få ett sannskyldigt rymligt paradis både emellan och utanför kulisserna. Sätter man upp för sig som det egentliga målet för sin sträfvan att genom hvilka medel som helst förtjäna penningar, det vill säga att använda konsten endast som mjölkko, så har det både händt och kan nog fortfarande hända att man blir rik på kuppen och kan sluta sina dagar som välsituerad rentier.

Detta var nu icke och behöfde heller icke vara fallet med de fyra förste direktörer för den kungliga teatern och de kungliga teatrarna, som jag från 1858 till 1881 hade tillfälle att lära känna. Det var för öfrigt en ganska stor olikhet emellan dessa fyra personligheter, hvilka hvar och en på sitt särskilda sätt satte sin prägel på institutionen. Två af dem, nämligen baron Knut Bonde och baron Eugéne v. Stedingk, började sina direktörsbefattningar med åtnjutande af en nästan obegränsad popularitet, som naturligtvis återverkade på publikfrekvensenoch kritiken, och afslöto dem hvar och en med ett glänsande deficit i den aldrig annat än bottenlösa teaterkassan.

Knut Bonde var från topp till tå den borne aristokraten och grandseigneuren, som icke så litet återupplifvade traditionerna från tredje Gustafs och Gustaf Mauritz Armfelts dagar, särskildt i det på

Knut Bonde.

en gång älskvärda och ogenerade sätt på hvilket han umgicks med konstnärerna, journalisterna och författarna. 1 sin bostad, två trappor upp i det gamla operahuset och med ingång från Jakobs torg, tog han emot dem i morgonrock, tofflor och underkläder, merendels sittande uppkrupen på ett bordshörn, och affardade på det mest jovialiska sätt de uppvaktande, ofta nog samtidigt med attbarberaren tvålade in och rakade honom. Bäst som han med scenintendenten aftalade uppsättandet af veckans spellista, eller med någon af författarna afgjorde ett inlämnadt skådespels öde, kunde han hoppa ned från bordshörnet, med en skämtsam klapp i ryggen köra* ut gamle Kjellberg, med detsamma få syn på en gammal korist som stod utanför dörren och ville ha förskott på lönen för att köpa sig en peruk, i en handvändning rycka af sig sin egen så kallade »tur» och sätta den på den förbluffade koristens hufvud, slå igen dörren, kasta sig upp på bordshörnet igen och med det mest öfvertygande allvar bevisa den väntande författaren att hans opus var utmärkt som läsdrama, men absolut omöjligt för sceniskt uppförande, åtminstone på kungl. teatern. Och allt detta med samma oefterhärmliga ledighet, samma högaristokratiska elegans, trots morgontoletten — visserligen alltid med ett omisskännligt »uppifrån-nedåt», men likväl aldrig så utpräglad att det stötte eller förolämpade. I konstnärligt hänseende utmärkte sig Bondes direktorat särskildt genom två stora sceniska segrar, den ena lyrisk, den andra dramatisk Den ena var det ståtliga uppsättandet af operan »Profeten», den andra återupptagandet af »Hamlet», denna gång i Hagbergs öfversättning och med Edvard Swartz i titelrollen. Men trots dessa framgångar lämnade han dock direktörsplalsen med ett deficit i kassan, nästan lika storartadt soin det konstnärliga uppsvinget under hans fyraåriga direktörs tid.

Efter honom kom Gunnar Olof Hyltén-Caval-lius, biblioteksmannen och författaren till »Dacke-fejden», lika korrekt i hela sitt uppträdande som företrädaren var ogenerad, lika mycket byråkrat som denne var aristokrat, och fast besluten att af teatern göra ett ämbetsverk, där det framför allt skulle härska ordning och metodiskt, regelbundet arbete, och där man borde sätta all sin kraft in på att få debet och kredit att gå ihop. Denna sin goda föresats var han också orubbligt' trogen under de fyra år han beklädde direktörsplat-sen, och med det af ständerna 1858 voterade anslaget af 75,000 kr., för hvilket teatern till icke ringa del hade att tacka Knut Bondes briljanta anförande i frågan på Riddarhuset, tycktes också detta hans mål lättare än förut kunna uppnås, ehuru detta tyvärr icke blef fallet.

Orsakerna därtill? Ja, det är icke lätt att säga hvilka dessa egentligen voro. Några kunna meller-tid anföras och bland dem den stegrade konkurrensen med Mindre teatern, där Edvard Stjern-ström just under dessa år utöfvade en energisk och framgångsrik verksamhet, som mer än en gång resulterade uti att de båda teatrarna samtidigt upptogo samma stycke, hvilket, efter den dåtida kritikens område, spelades bättre på Mindreteatern än på den Stora. Så var t ex. fallet med komedien »Sullivan» och skådespelet »Fritänkarna i Genéve», hvilket på Mindre teatern samtidigt gafs under namnet »Calvin i Genéve». Det var nog också denna farliga konkurrens som man

ville undvika genom inköpet af Mindre teatern

1863 — en manöver på hvilken man egentligen icke vann annat än att man fick en ännu större konkurrent i den af samme Edvard Stjernström på Blasiiholmen upprättade Nya numera Svenska teatern, denna teater som, enligt Fritz Ahlgrensons elaka replik, inte var byggd på en princip utan på ett löftesbrott och en bakgata.

En annan bidragande orsak till det mindre vänliga mottagande Cavallius rönte var nog hans blygsamma ställning som amanuens i kungl. biblioteket. Man var den tiden ännu van vid att det skulle vara en person af börd eller en person af rang som skulle styra sånggudinnornas tempel, och när det nu kom dit en helt vanlig ofrälse amanuens, så ville man naturligtvis försöka få bort honom så fort som möjligt Det dröjde heller inte längre än till den 31 juli 1860, förrän Cavallius utbytte den allt annat än behagliga ställningen som styresman för kungliga teatern mot den af chargé d'af-faires i Rio Janeiro, från hvilken vackra men ohälsosamma stad han efter några år återkom, bruten af det heta klimatet, som förvandlat den ståtlige mannen till en stapplande gubbe.

Hans efterträdare, Eugéne v. Stedingk, plockade nog inte heller enbart rosor på sin direktörsbana. Han afgick från den 1866 för att återinträda på den diplomatiska, först som ministerresident i Madridoch sedan som sändebud i Köpenhamn, därifrån han dock, i anseende till sjukdom, snart måste återvända hem, där han afled redan 1871.

Var det nu direktörsskapet som lade grund till sjukligheten, så är det ju ett talande vittnesbörd om sanningen af gamle Sjövalls ord: »Det måtte fan vara teaterdirektör!»Den nye direktören.

När jag en dag i början af juni månad 1866 var uppe hos baron Stedingk för att öfverlämna manuskriptet till min sista öfversättning för året och vi just talade om hans nära förestående af-gång från direktörsplatsen, inträdde helt hastigt och utan någon föregående anmälan en medelålders, högre militär i full uniform, gick med raska steg rätt fram till skrifbordet där Stedingk satt och utropade efter en kort hälsning med brådskande ton, i det han såg på honom på en gång skarpt och muntert genom dubbellornjetten:

— Hör du, kära bror! Det var en förbannad historia med »Profeten»; som du annonserat till i morgon!

— Hur så då? — frågade Stedingk helt lugnt och sköt öfversättningen litet åt sidan.

— Den får du allt lof att byta ut mot någon opera med mindre orkester! Det blir nämligen stor fältmanöver i morgon ute på gärdet, och det är komplett omöjligt för mig att permittera några hautboister. Efter manövern har kungen stor fest på Rosendal, och där ska' alla musikkårerna vara med, så du inser väl själf att —-— Det var mycket ledsamt, det där, — återtog Stedingk lika lugnt som förut, — men du inser väl också att jag måste komma med en opera som ger folk, och den enda som nu lockar publik är just »Profeten»!

— Nå ja, om du då kommer med den i öfver-morgon i stället, så gör den ju samma nytta! Som sagdt är, i morgon kan den inte gå, det är absolut omöjligt!

Du ska' veta, kungen har utländska officerare hår — ett par preussare och en fransman — du får lof att arrangera det där — du kan ju ge »Martha» eller »Kronjuvelerna» — eller också något dramatiskt, så be-höfver du bara en stråkkvartett!

— Något dra- Eug v stedingk matiskt har jag inte

just nu. Swartz är sjuk, de öfriga äro upptagna"på Dramatiska teatern, och »Martha» ger inte vatten åt katten så här dags på året! Jag måste ge »Profeten», det är absolut nödvändigt! — fortfor Stedingk, nu litet otåligare.

— Jaså! Ja, då får du ge den utan blåsare, för det inser du väl att militärtjänsten går framför teatertjänsten när det gäller hautboisterna! Jagskall just nu upp på slottet, och inte kan jag väl säga kungen att han får lof att ställa in manövern, för att du inte ska' behöfva ställa in »Profeten»

— eller hvad tycker du själf?

— Nå ja, vi få väl försöka hitta på något annat än »Profeten» då! Jag ska' tala med Josephson.

— Skönt! Och, sans rancune, hvad? För du inser ju att militärtjänsten —

— Går framför allt annat, ja! Få se hvad du själf säger om den saken nästa år så här dagä!

— sade Stedingk, i det han steg upp för att följa honom till dörren.

När han gick förbi mig, som dragit mig undan åt fönstret, sade han med en artig handrörelse:

— Men här får jag presentera teaterns litteratör för dig — öfverste Edholm, herr Frans Hedberg!

— Fägnar mig! sade öfversten i det han gaf mig ett kraftigt handslag — hoppas herr Hedberg också inser att i det här fallet är det sånggudinnorna som få stryka på foten, till dess de ha skaffat sig en orkester som inte står under krigs-artiklarna!

Och därmed aflägsnade sig den raska och bestämda militären lika hastigt som han kommit, och Stedingk vände sig till mig och sade med en ironi, som han inte gjorde sig någon möda att dölja:

— Nå, hvad säger herrn om den nya direk-„ tören?

— Hvad? — utbrast jag förvånad. — År det han som ...?— Skall efterträda mig, ja! Tycker inte herr Hedberg att det där var en debut som lofvar godt för det kommande?

— Det vore synd att sägal — svarade jag. — Men är det också så säkert att det blir han?

— Fullkomligt säkert! Jag hörde det af h. m:t själf häromdagen.

— Nå ja, om så är, kan man väl hoppas att lika väl som han nu är militär till lif och själ, skall han väl också då bli en förste direktör som sätter konstens kraf framför de militära — sade jag med mera tillförsikt än jag själf hyste i det ögonblicket.

— Ja, ja, ni få väl själfva se! — återtog Stedingk och tilläde efter en stunds tystnad: — Men nu måste jag skicka ned efter min intendent och laga att vi få något att ersätta »Profeten» med! Det blir inte roligt, ty för Josephson går repertoaren framför hela kungligheten och krigsmakten både till lands och vatten! Hur han ska’ kunna samarbeta med Edholm, det begriper jag inte!--

Detta var mitt första sammanträffande med öfversten, sedermera förste hofmarskalken Erik af Edholm, med hvilken jag sedan, först som litteratör och därpå som intendent för k. stora teaterns scen hade ett femtonårigt samarbete, utan att någonsin någon som helst konflikt uppstod mellan chefen och hans närmaste man. Det var en ära att väcka den mannens orubbliga förtroende i den svåra mellanhandsställning som en scenintendent intar gentemot chefen å ena sidan och teaterpersonalen å den andra, och det var ett verkligt nöje att ha att göra med en så mångsidigt bildad ochi konstfrågor så upplyst man som han visade sig vara, och detta trots militärrocken, för hvilken man i början visade så mycken förskräckelse och om hvilken man hade så många glåpord att bjuda på.

Redan med den långa tid af femton år, eller från den 1 juli 1866 till samma dag 1881, under

Erik af Edholm.

hvilken han var de kungliga teatrarnas förste direktör, slog han ett rekord, och han gjorde detta i ännu högre grad genom den mönstergilla disciplin och ordning som han visste upprätthålla inom det rörliga och nervösa regemente som han nu gick att leda och stå i spetsen för. Och detta utan allt buller och bråk, endast genom den fasthet hvarmed han mötte alla försök att tumma på det som hörde till det goda skicket i så väl konstnär*ligt som personligt afseende och icke minst genom sin fullständiga oemottaglighet för allt kulisskvaller, alla mer eller mindre maskerade försök att genom inställsamhet gentemot högsta vederbörande förskaffa sig fördelar pä sakens eller kamraternas bekostnad. Hvad han minst af allt tolererade var alla dessa mellanlöpare, hvilka vid en teater alltid finnas till hands för att ställa till split och oreda mellan chefen och fackmännen, på hvilka han obetingadt litade, sedan han väl hunnit pröfvfc deras redbarhet och sakkunskap.

Bredvid alla dessa ovärderliga förtjänster hade han också den att aldrig inom tjänsten vara för rak och att alltid utom den vara den angenämaste umgängesmänniska, både då han som ungkarl samlade teaterns artister omkring sig i den »nordiska cirkeln» på Du Nord och när han som lycklig äkta man på det älskvärdaste sätt inbjöd dem till

sitt eleganta och komfortabla hem, där den vackraste af drottning Lovisas förra hoffröknar som husets härskarinna mottog gästerna med äkta kvinnligt, i hög grad vinnande behag.

Och den konstnärliga sidan af hans verksamhet som förste direktör för de k. teatrarna, hur var det med den? Var det inte med »Riddar Blåskägg» som han äfventyrade och miste de 15,000 kr. af ständernas anslag, och vedervågade han inte 75-å 80,000 kr. på den ståtliga uppsättningen af operan »Afrikanskan»? Jo, det kan ju icke nekas att med den förstnämnda begick han ett misstag, som blef ödesdigert nog, men det kan ju vara en ursäkt att han tog den i arf från sin företrädare, och det är ju en sådan att han ännu inte varvarm i kläderna och därför gjorde ett experiment som var ett misstag, af hvilket han tog lärdom. Hvad åter beträffar »Afrikanskan», så var det ju en heder för vår lyriska scen att ge den med en uppsättning så ståtlig att den särskildt i fråga om det sjunkande skeppet i tredje akten och hyllnings-scenen i den fjärde, öfverträffade hvad flera af utlandets stora städer hade att bjuda på. Och det var en lycka att framgången blef så lysande att den dyra uppsättningen icke blott blef betald, utan att den då för tiden så omtyckta operan äfven gaf en storartad behållning åt teaterkassan.

Den nya direktören hade kunnat börjat olyckligare än så, och något litet helvete pinades han icke af under de femton åren, om han också en och annan gång fick tillbringa några heta timmar i skärselden, när på de sista åren af hans direk-lorat de ekonomiska förhållandena blefvo mindre tysande än förut.»Bröllopet på Ulfåsa» i Köpenhamn.

I början af sommaren 1866 öfverraskades jag af att Svenska akademien från det af riksdagen detta år voterade anslaget af 6,000 kr. till understöd åt svenska författare tilldelade mig 500 kr., hvilka voro lika valkomna som oväntade. För dem hade jag nog »Bröllopet på Ulfåsa» att tacka, och när jag afhämtade penningarna hos akademiens dåvarande ständige sekreterare, Bernhard v. Beskow, fick jag det vänligaste mottdgande, under hvilket han lofordade mitt stycke, gjorde sig underrättad om min ekonomiska ställning och mina utsikter för framtiden samt ansåg sig kunna ut-lofva att akademien äfven framdeles skulle ihåg-komma mig med ett liknande understöd.

De 500 kr. kommo oss särdeles väl till pass, ty familjen hade ökats med ännu en son, och det visade sig att de af mig författade stycken som följde på »Ulfåsabröllopet» icke hade den framgång som jag väntat och hoppats på. Möjligen var detta en helt naturlig reaktion efter den lycka detta gjorde, en lycka som följde det äfven till Köpenhamn, där det gafs i januari detta år på

& — Hedberg.»det kongelige» och där jag var närvarande vid premiären, som spelades för utsåldt hus och under mycket bifall. Det utfördes också på ett utmärkt sätt af Wilhelm Wiehe och fru Eckardt som Bengt lagman och Sigrid, gamle Holst som Birger Jarl, Mantzius som Knut Algotson, fru Holst som Ingrid,

Phister som gamle Björn och den unge Nielsen som priorn i Vreta. Bredvid mig på parketten hade jag Albert Bonnier och Albert Rubenson, med hvilka jag haft ressällskap frånStock-holm och som gladde sig åt framgången lika mycket som jag själf, öfver-tygade som vi alla tre voro att om nu också kritiken ville vara vänlig, så skulle stycket nog hålla sig uppe på repertoaren. Dagen därpå kom också kritiken, men den var tämligen ljum både mot författaren och skådespelarna, hvilket likväl icke hindrade att stycket det spelåret gick sina 30 gånger och under loppet af de följande par tre åren inalles 70, hvilket ju icke var så litet. — Under mitt vistande i Köpenhamn gjorde jag be-

Wilhelm Wiehe.kantskap med, bland andra den tidens märkesmän, den gamle sagodiktaren H. C. Andersen, som jag på en eftermiddagsbjudning hos konstnärsparet Eckardt fick höra recitera en af sina sagor, »Naar Stormen flytter Skilt», hvilket han gjorde på ett oefterhärmligt sätt, på samma gång han därvid hade lika roligt som de talrika åhörarna.

När vi sedan bröto upp och han fick höra att jag skulle gå »på teatret», var han genast färdig att göra sällskap, tog mig helt vänskapligt under armen och drog mig med sig ned till Kongens Nytorv, hvarvid jag, liten som jag var, hade största möda i världen att hålla jämna steg med det stora barnet vid min sida, på samma gång som jag kände mig stolt och glad åt att sedan få sitta bredvid honom nere på parketten.

AK jag gjorde personlig bekantskap med flera af de i mitt stycke uppträdande skådespelarna var ju helt naturligt, och om jag också fann dem högst älskvärda mot den främmande författaren, voro de

Fru Eckardt.det däremot icke så särdeles mot hvarandra, åtminstone icke på ryggen. Särskildt var detta fallet med Mantzius och Phister, och jag blef icke litet förvånad, når jag på premiärkvällen bad Mantzius, i hvars klädloge jag var inne under tredje akten,

att presentera mig för Phister. »Det maa de sige til sceneinstruktören, professor Holst, om», svarade han mig genast och tog sig en klunk ur ett stort glas som stod framför bor-tBfeÉF det, »thi den gamle rakker snakker jeg . icke gjerne med!»

Wm drog jag mig till-Hjh baka, gick upp på scenen, sökte upp Holst, som tillika var min öf verså t-tare, och bad ho-

Phister. ’

nom forestalla mig för gamle Phister, hvilket han också genast gjorde inne i foajéen, där denne satt och läste i en tidning. Den store skådespelaren slängde genast bort tidningen, räckte mig handen och bad mig sitta ned, yttrade sedan några vänliga ord om mitt stycke och frågade därpå:

— Kjender de ellers nogen af de optradende personlig?— Ja, svarade jag. Wilhelm Wiehe och fru Eckardt och så Mantzius, som jag nyss besökte i hans klädloge.

— Den Pralehans! — utbrast han genast och slog handen i bordet. — Hvad synes dem om hans ridder Knut? Ligner han ikke langt mere en bondeknös paa Amager end en gammel, bidsk Folkunge fra rid-dertiden? Og Wilhelm Wiehe? Ja, det er jo en ineget begavet fyr, end-skönt han altid tar munden for fuld og er fserdig at sprekke sig av lutter romantik. Fru Eckardt er jo en meget presentabel salongs-dame i den möderne komoedie, men for det höjere skue-spil er hendes stäm-me meget for spröd og hendes manerer lidt for nutildags! For resten er de peene menneskor begge to, men gamle Holberg kan de ikke spille; det er kun jeg og fru Södring och gamle Rosen-kilde der holder de traditionerne ved magt!

Jag tyckte nog att det sista var skäligen egenkärt af den gamle skådespelaren, men när jag ettpar kvällar därefter fick se dem alla tre i »Henrik og Pernille», fann jag att gamle Phister hade rätt och att ett sådant klöfverblad som dessa tre fick man nog leta efter på alla världens skådebanor. Hvad som mest förvånade och tjusade mig var att se den fullständiga förvandling som Phister undergått, då han nu omskapat sig från den gamle brummande trotjänaren Björn till den unge, listige skälmen Henrik, hos hvilken det icke fanns en blick, en min, en åtbörd eller ett tonfall som påminde om den förre. Detta var stor konst, och den som kunde utöfva den så, den hade rätt att vara egenkär, om man så kan kalla den berättigade självkänslan hos en konstnär som känner sitt värde och icke bryr sig om att dölja det.

Innan jag lämnade Köpenhamn, fick jag äfven tillfälle att se Hostrups »Gjenboerne» med Mant-zius i löjtnant von Buddinges roll, som vid det danska gästspelet här i Stockholm utfördes af Olaf Paulsen. Honom fick jag icke tillfälle att se här, men Mantzius var dråplig i sin bornerade militärhögfärd, där han som en stor kalkontupp gick och skrockade hos den hederliga kopparslagarfamiljen, och jag nästan väntade där jag satt att få höra honom kasta fram något glåpord om »Krischan Beck», så som han »inter pocula» plägade göra när talet föll på den politiska ställningen och den nya konungen, som sedan blef så populär och nu var så illa sedd af de »Eiderdanske», till hvilka Mantzius hörde och bland hvilka han var en af de värsta tyskhatarna. Detta hans hat drabbade icke minst den dåvarande teaterchefen, Kranold, en liten mycket artig man, som i Mantzius’ ögonhade det stora felet att vara holsteinare. Fredrik den syvende var hans ideal, och med sin studentikosa lifsåskådning förlät han honom till och med »grevinden», om hvars piano Erik Bögh diktade den elaka kupletten, i hvilken det sjöngs:

»Det kneb med at frelse hendes naades instrument, Thi bagtrseppen den var saa lille!»Teaterstudier i Paris 1867.

Utställningssommaren 1866 gaf mig anledning att skrifva ett tillfällighetsstycke i tre akter, »Under

utställningen», hvilket uppfördes på Humlegårds-teatern, gick med fart sina tjugufem gånger och gaf den unga skådespelaren Frithiof Raa tillfälle att visa sig för hufvudstadspubliken såsom en dansk utställningsresande, hvilken »snakkade dansk» så ypperligt att man godt kunde tagit honom för en infödd köpenhamnare. Han öfvergick sedan till Svenska teatern i Helsingfors och blef under en följd af år en af denna teaters mest omtyckta artister, gifte sig där med skådespelerskan Charlotta Forsman, hvilken som hans hustru utförde det stordådet att på finska språket utföra en huf-vudroll vid invigningen af den finska teatern i Helsingfors, medan hennes man som »Daniel Hjort» i skådespelet af samma namn skapade sig en framstående ställning hos den entusiastiska svensktalande publiken. Men den rikt begåfvade skådespelaren lefde fort och dog ung, hvarpå hans änka flyttade tillbaka till Sverige, där hon sedermera under namnet Winterhjelm utöfvade en först förlidetår af döden afbruten verksamhet som lärarinna i scenisk konst för många af de manliga och kvinnliga artister som under de senaste decennierna upp-trädt på olika teatrar inom hufvudstaden.

Under sommarferierna, hvilka jag och de mina tillbragte på Skarpö utanför Vaxholm, där vi bodde från 1863 till och med 1881 och som då ännu var en sannskyldig skärgårdsidyll utan en aning om det nuvarande Skarpöborgs tättliggande grannlåts-villor och dyrbara stenkajer, omarbetade jag för Ivar Hallströms räkning det redan ett par år förut författade sångspelet »Hertig Magnas och sjöjungfrun», till hvilket »Ljungby horns» kompositör, musikdirektör Frieberg, redan satt musik, utan att dock lyckas få det antaget till spelning på kungl. teatern. För Hallström lyckades det bättre, och stycket uppfördes redan följande Fru winterhjeim. år samt gick hela sex gånger öfver scenen, hvilket nu icke låter så mycket, men som då för ett svenskt musikstycke var en ganska ovanlig lycka. I glädjen öfver det goda resultatet af vårt samarbete erbjöd mig kompositören att tillsammans med honom och på hans bekostnad få *göra en utflykt på ett par månader till Frankrike, Schweiz och möjligen Italien, och att jag med glädje mottog anbudet var ju helt naturligt.

Den 25 juni 1867 embarkerade vi ombord på Gauthiod, som förde oss till Liibeck, där vi kvar-lämnade Julius Gunther och hans kusin och ackom-panjatris, Eugenie Clason, hvilka skulle tillbringasommaren i Travemunde. Vi fortsatte sedan på järnväg genom Hamburg, Hannover och Kassel till Frankfurt am Main, hvarifrån vi gjorde en utflykt till det vackra Heidelberg innan vi begåfvo oss till Homburg vor der Höhe, där Ivar Hallström skulle begagna sig af en brunnskur på några veckor, för att sedan sammanträffa med mig i Paris, dit jag skulle resa i förväg i sällskap med hans äldre bror, fabrikör Vilhelm Hallström, och den nuvarande ena bolagsmannen i firman Casparson & Sch midt, Löfman, som då var en ung kontorist på firmans kontor. Jag hade nämligen icke något behof af Homburgsvattnet, men så mycket mera af att få göra bekantskap med teatrarna i Paris och få beundra den stora expositionen med hvilken kejsardömet lockade icke blott vanligt småfolk utan äfven furstar och statsmän till metropolen vid Seinen. Sak samma var det med mina reskamrater, och jag minns ännu mycket väl att när vi med nattåget från Köln rusade i väg med Seine-staden som mål, så kunde jag inte få en blund i mina ögon af idel väntan på alla de under jag skulle få skåda. Man behöfde således icke väcka mig när vi midt i natten måste stiga ur kupéerna, först i Verviers och sedan vid Erquelinne för att låta visitera våra reseffekter, utan jag hade hela tiden suttit vid kupéfönstret och förvånat mig öfver den oerhörda mängd af lysmaskar som jag såg vid sidan af banvallen öfverallt där vi foro fram. Ute på Skarpö hade jag knappast sett en enda, och här — — jag tyckte det var så poetiskt midt i tågrasslet och blef inte litet snopen när jag talade om det för mina reskamrater och de gapskrattandeupplyste mig om att det helt enkelt varit gnistorna från lokomotivet.

Mellan 9 och 10 på förmiddagen stego vi af vid Gare du Nord, och jag var således i Paris! En af de vanliga droskorna med en i bredbrättad blankhatt utstyrd gammal rödbrusig kusk körde oss till det lilla hotell Lyon på Rue Filles de S:t Thomas, dår jag sedan bodde under hela vistelsen i Paris i ett litet rum 4 trappor upp, i hvilket det fanns lagom plats för en säng, ett bord och tre stolar, ett fönster, från hvilket man hade utgång till det platta taket, om man ville hämta frisk luft, och där man kunde se trädtopparna i Palais Royals trädgård — och allt detta för 3 francs och 50 centimer om dagen.

De första dagarna gick det med mig som med de flesta nykomlingar i den brusande världsstaden, jag var alldeles yr i hufvudet af all prakten, allt människovimlet, allt bullret och det sjudande lifvet på gator och bulevarder, i kaféer och på teatrar samt icke minst på den storartade utställningen. Men så småningom började yrseln vika, jag

kunde se skäligen lugnt på all grannlåten både i Bou-lognerskogen och på Champs Elysées; ja, till och med när kejsaren själf kom åkande i hvinande galopp från S:t Cloud utför den stora esplanaden mellan Triumfbågen och Tuilerierna och satt där blek och apatisk, med den sömniga blicken mötande människoskarorna på sin väg, medan hästgardet sprängde fram i en tät ring kring hans praktfulla vagn, så lät jag mig icke förbluffa öfver den hastigt framskymtande synen, utan gjorde som parisarna själfva, fortsatte helt lugnt min väg, utanatt låtsa om honom. Ty ingen hatt lyftes, intet »vive 1'Empereur» hördes när han for förbi — det väckte mycket mera uppseende när den vackra sångerskan Hortense Schneider, storhertiginnans af Gerolstein tämligen lättfotade och mycket applåderade framställarinna, kom strax efter honom, själf körande sin eleganta tilbury, med den svarta groomen på baksätet och klädd i en toalett, dyrbar och smakfull nog för att mycket väl kunna bäras af själfva kejsarinnan. Det minskade alls inte effekten af hennes uppträdande i Champs Elysées att man kvällen förut på Théatre Variétés sett henne färdig att hoppa bock öfver långa Fritz och general Brunim i den glada Offenbachska operetten

— tvärtom! I den hade ju både konung Wilhelm af Preussen, Bismarck, prinsen af Wales och konungen af Wurtemberg applåderat henne, när de denna sommar voro gäster hos den kejsare som de två förstnämnda tre år därefter skulle detronisera, sedan parisarnas »å Berlin» besvarats af tyskarnas »nach Paris». Men hvem kunde ana detta nu, då kejsardömet tycktes stå på höjden af sin makt, sin glans och sitt anseende och då de tlesta af Europas monarker, däribland också vår Karl XV, hedrade det med sina besök.

På teatrarna, hvilka alla spelade hela denna sommar, fanns naturligtvis mycket af stort intresse att skåda. På Theatré Franfais gafs hela den klassiska repertoaren med Got, Bressant och Talbot i de Moliéreska komedierna, Mounet-Sully som ny societär i Hernani och Cid, ännu ganska omtvistad bland parisarna, särskildt i anledning af sin sydfranska dialekt; och äfven därför att han betydligtskattade åt ett rusarmanér, af hvilket man icke såg det minsta spår när han i Stockholm för några år sedan spelade sin »Oedipe-Roi» på kungliga teatern.

»Coquelin ainé» var då ännu helt ung och jag såg honom en kväll tillsammans med m:me Barret spela en liten enaktare »Chez l'avocat», hvilken gafs som förpjäs till Beaumarchais' »Fi- X garos bröllop» och \

som af de båda konst- |

närerna gjordes till j f \

ett litet mästerstycke af fin komik. Vidare såg jag honom som »Maitre Jacques», i Den girige och som en ypperlig Scapin i »Les fourberies de Scapin», hos oss äf-ven utmärkt spelad af Nils Personne på Dramatiska teatern.

Och Beaumar- —

. . , ™ Madeleine Brohan.

chais »Figaros brol-

lop» — ja, något så fulländadt hade jag aldrig förr sett eller tänkt mig att få sel Almaviva, Rosina, Figaro och Bartholo spelades af Delaunay, Madeleine Brohan, Got och Talbot, Basil af Bressant, som jag några kvällar senare återsåg som Tartuffe, Cherubin af en förtjusande ung ingenue som hette Barataut, och Susanna af Augustine Brohan, som .. . ja! som i första ögonblicket rent af skrämde främ-lingen, som såg henne för första gången och inte hade en aning om hvad hon i många år varit för parispubliken. Denna glömmer nämligen aldrig sina favoriter, äfven om och når de blifva gamla. Den sjuttioåriga Dejazet spelade ännu med lika mycken framgång sin unge Richelieu och applåderades lika varmt som förut — och den femtioåriga Augu-stine Brohan? — Jo, när hon först kom in, vände jag mig till den bredvid mig sittande Ivar Hallström och hviskade häpen: Ska' den där tjocka gamla människan spela Susanna? Hon är ju ful,

nästan enögd och--»Tyst du!» — hviskade

han tillbaka, — »innan akten är slut ska du finna, henqe både ung, vacker och behaglig!»

Och han hade rätt. Hon hade inte uttalat många repliker förrän den klara, sonora stämman ljöd som musik för mina öron; den tunga gestalten hade blifvit spänstig och lätt, de vid entréen slappa ögonlocken hade höjts och under dem blixtrade de bruna ögonen af eld och skälmeri, och när hon slutligen brast ut i ett klingande skratt öfver Fi-garos svartsjuka griller, var detta skratt så smittande att hela salongen skrattade med och att jag på fullt allvar försäkrade min granne att detta var den vackraste och täckaste Susanna som man kunde få se.Från Paris till Schweiz.

Bland de pjäser som jag för öfrigt fick se i Paris var det två som jag sedan fick i uppdrag att öfversätta, nämligen den lilla en aktaren på fria vers »La cravatte blanche» af Edmond Gondinet och den då nyuppsatta operan »Mignon» af

Ambroise Thomas. ^---

»Den hvita hals-

duken» gafs på / \

Gymnase och spe- / \

lades utmärkt af j \

Landrol, Blanche j \

Pierson och Victo-rin, och då den nya teaterchefen också var i Paris för tillfallet och jag tillsammans med honom, Gustaf Fre-drikson och Ludvig Josephson såg den på premiären, blef det redan samma

Blanche Pierson.kväll afgjordt att den skulle tas upp på Dramatiska teatern. Jag började genast med öfversätt-ningen, som jag nästan hade halffardig vid afresan från Paris, och den gafs samma höst här hemma,

där den spelades af Fredrikson, Anna Sandberg, sedan fru Kinmanson, och Knut Almlöf och upplefde ett stort antal representationer, och det fast den var på vers.

»Mignon» gafs på Opera Comique med Galli-Marié i titelrollen och gjorde, som bekant, stor lycka, men föll icke särdeles i smaken på Edholm, som tyckte att Goethes »Wilhelm Meister» blifvit nästan ännu mera misshandlad än hans »Faust», då den omskapats till operalibretto. Ivar Hallström tyckte också att musiken var skäligen banal, och isynflerhet förargade han sig öfver kören i andra akten vid växthusets brand, hvilken han påstod hade en frappant likhet med en sjåarvisa nere vid Skeppsbron. Jag däremot, som icke generades af någon musikalisk finkänslighet, ansåg att

Galli-Marié.Mignons roll, om den komme i goda bänder, skulle bära upp hela operan och förskaffa den en vacker succés äfven i Stockholm. Frågan om öfverflyt-tandet till vår operascen blef likväl oafgjord, och det dröjde sedan i fem år innan jag fick i uppdrag att öfversätta den för svenska scenen, på hvilken den uppfördes första gången den 10 mars 1873 med Signe Hebbe i titelrollen och där den sedan varit en af de bästa repertoaroperorna.

Som ett bevis på hvad man på en kväll kan bjuda den franska publiken vill jag omnämna att jag på Theatre Franfais såg »Les précieuses ridicu-les» och »L/avare» af Moliére samt som mellan-pjäs »Mérope», tragedi i fem akter af Voltaire — således icke mindre än elfva akter från kl. 8 till half 12, och det utan att ridån gick ner mer än tre gånger på hela kvällen. Ty det är tradition på Theatre Fran?ais att Moliére, Corneille, Racine och Voltaire spelas utan ridåfall mellan akterna; men så finns det heller ingen restaurang i Molié-res hus, utan där nöjer man sig med den andliga kosten.

På Theatre Lyrique hörde jag »Faust» med ma-dame Miolan-Carvalho som en utmärkt Margareta, en mycket utsjungen Faust, hvars namn jag glömt, och en Mefisto som mera påminde om en clown än en »förnekande skalk» och som bland annat helt ogeneradt tog sig för att nicka åt ett par bekanta nere på »ställes d’orchestre», när han inte var upptagen af annat. Han tycktes dock vara favorit och fick göra hvad han ville och en präktig basstämma hade han, när det föll honom in att begagna den. På den midt emot belägna Theatre

7. — Hedberg.Chatelet gafs en stor féeripjäs, »Cendrillon», i hvilken den gamla sagan om askungen fått en

öfver-dådigt grann utstyrsel, men där den elaka styf-modern egentligen var den enda som gjorde något af sin roll. Den präktiga skådespelerskan hette

m:me Miroy, och

0det var en fröjd att se hur hon handskades med sin skröplige gemål, sina dumma och behagsjuka döttrar, dem hon af-gudade, och den lilla Cendrillon, som hon hatade värre än pesten.

Bland öfriga skådespelare som jag särskildt minns från denna färd var m:me Fromen-tin, m:me Pasca och de båda makarna Lafontaine vid Gymnase samt M:me Miroy. mr Felix vid Palais-

Royal, där han excellerade i en mängd af de roller som här i Stockholm spelades af Svante Hedin.

En episod från vistelsen i Paris kan jag icke underlåta att omnämna med några ord, om den också icke hade något med teatern att göra. När vi fingo höra att Carl XV anländt till Paris ochatt han bodde i Palais Elysée under sin vistelse där, var det någon af de svenska resenärerna som föreslog att vi skulle gå dit en förmiddag och skrifva in våra namn i den bok för besökande som låg framlagd i konungens antichambre, och det var ingen af oss som icke ville vara med om att på detta sätt uppvakta den populäre monarken, som just hade återkommit från en badsejour i Vichy, och dess bättre med återvunnen hälsa. Med Ivar Hallström och Gustaf Fredrikson i spetsen, de egentligen »hoffähiga» ibland oss, begåfvo vi oss af till det lilla vackra palatset i närheten af Champs Elysées — den nuvarande pre sidentboningen — och just som vi höllo på som bäst med att rita dit våra namn i boken, öppnades dörren till de inre gemaken och kung Carl själf blef synlig i dörröppningen, där han på sitt vanliga glada och vinnande enkla sätt utropade:

— Nej, är ni här, gossar! Det var förbannadt

Mr Felix.roligt att få se er! Kom in bit, så får jag skaka hand och prata med er! God dag, Ivar! Hur lefver världen med dig? Och du, Frippe, har du fått tag i någon bra roll? — och se där är ju Hartman och Hedberg också. Seså, kom nu in bara!

Och in kommo vi i en elegant salong, där en del af hans uppvaktning och några andra herrar voro församlade, bland dem en lång, ståtlig, medelålders man i guldsmidd diplomatuniform och som med en viss högdragen förvåning åsåg den hastigt inbrytande hopen af hvardagsklädda, icke vidare så särdeles eleganta resande. Sedan kungen räckt hvar och en af oss handen och pratat med oss om Stockholm och resan och hvad vi sett af utställningen, om vi skulle fara hem snart och mycket annat, svängde han sig om på klacken och ropade till den guldsmidde diplomaten:

— Hör du, Adelswärd! Kom hit så skall jag presentera för dig några bekanta artister från Stockholm, som det var förbannadt trefligt att få träffa .här i Paris! Det här är baron Adelswärd, min minister i Paris, och det här är...

Och därmed gick han igenom hela vår rad, nämnde hvar och en vid namn och väntade tydligen att ministern skulle hälsa på oss lika borgerligt och vänligt som han själf gjorde nyss förut. Men däraf blef ingenting. Den franskfödde diplomaten gjorde en mycket stel bugning, räckte ingen af oss sin hand och tycktes synbarligen generad af kungens kordiala sätt, hvarpå denne hastigt vände sig ifrån honom och till oss, sägande med en tydlig nyans af misshumör i tonen:

— Ja, adjö med er nu, gossar! Jag ska faraut till S:t Cloud och äta lunch hos kejsarinnan, så nu har jag inte tid att prata med er längre! Jag blir nog inte så länge här, men vi träffas väl i Stockholm, där det är mindre högtidligt än här i Elysées! Tack ska ni ha emellertid för att ni kom! Det var roligt att få träffa svenskar!

Därmed vände han sig om, vänligt nickande, och gick ut ur rummet, följd af ministern och de uppvaktande. Vi gingo också vår väg, med en viss nedlåtande förvåning beskådade af de granna franska lakejerna, som stodo väntande i vestibulen och helt visst undrade på hvad svenskarna voro för ett folk, som så ogeneradt kunde få komma oph tala med sin konung. Utkomna i Champs Elysées hade vi icke hunnit långt, förrän den kejserliga, fyrspända galavagnen kom i ilande fart från Elysées, svängde om in på den breda espla-naden upp emot Triumfbågen, och vi sågo en skymt af vår kung och af den guldsmidde ministern, som satt vid hans sida, mycket

mera rojalist än kungen själf.

Det dröjde sedan icke många dagar förrän Ivar Hallström och jag lämnade Paris för att öfver Strassburg och Muhlhausen bege oss till Basel, hvarifrån vi skulle börja den efterlängtade färden till Berner Oberland, där jag skulle få göra bekantskap med Alperna. Den sista kvällen i Paris togo vi afsked af världsstaden från den bekanta Moulin rouge uppe vid Montmartre, där man har den storartade utsikten öfver staden, som ligger utbredd nedanför ens fotter. Skulle jag någonsin få återse den? tänkte jag, och jag fick det också sex år därefter, men i hvilket tillstånd såg jag dendå? Jo, först hade den tyska belägringen, sedan den franska kommunen slungat sina projektiler och sin mordbrandseld öfver dess palats och boulevarder. De gamla Tuilerierna stodo där som svärtade ruiner, på rue Rivoli gapade brända tomter i de lysande palatsens ställe, och när jag reste därifrån till Stuttgart, Munchen och Wien, posterade ännu tyska soldater vid bangården i Nancy. Elsass och Lothringen voro förlorade och på Strassburgdomen sågos märken efter kulorna — kejsardömet hade fallit i spillror och Frankrike drömde om revanschen — en dröm ur hvilken det kanske icke riktigt vaknat ännu i dag!Turistfärder i Schweiz och bland Salzburgalperna.

Den värde läsaren får förlåta att jag inte kan återvända hem, utan att först vidröra ännu några reseminnen från den för mig så intressanta färden, som bara hade ett fel, det att vara alldeles för kort. Om det endast ligger en half sanning i det gamla franska ordspråket: »aptiten kommer medan man äter», så är det däremot alldeles visst att reslusten ökas ju mera man reser, och de härliga dagar och veckor, som jag nu tillbragte i Wilhelm Tells med höga fjäll omgjordade fädernesland, höra till mina bästa och käraste minnen. Från Basel reste vi genom Zurich och Luzern till Bern, sedan vi först dröjt ett par dagar i Luzern, därifrån vi på ångbåt gjorde en utfärd på Vierwaldstädtersjön, där de sedvanliga platserna Rigi, Tellkapellet vid Kussnacht och det ståtliga fallet vid Fluelen beságos och beundrades. Vid hemkomsten visade det väldiga Pilatus sin topp utan »mössa» och lofvade således vackert väder på den följande dagen, då vi före afresan länge stodo försänkta i stum beundran framför Thorvaldsens döende lejon,den ståtliga minnesvården öfver det vid den första franska revolutionen dödade scbweitzergardet. Sedan vi tillbragt några timmar i Bern, där bland annat den historiska björngrottan med sina brummande invånare besågs, fortsatte vi upp till Berner Ober-land, där den lilla staden Thun var den sista sta-tionen. Bäst som jag satt vid kupéfönstret och såg utåt, medan vi foro öfver en tämligen slät terräng mellan de omgifvande höjderna, fick jag borta vid synranden åt höger se några hvita, taggiga molnbildningar, som jag tyckte sågo underliga ut. De liknade vanliga cirrusmoln, fastän utan deras runda och ulliga konturer, och när jag visade min reskamrat på dem och undrade hvad det var för moln, upplyste han mig helt lakoniskt om att det var Alperna med sina snöhöljda toppar som reste sig där borta i fj ärran.

— Du har tur, du — fortsatte Ivar Hallström — som har klart väder när du kommer hit första gången! Första gången jag var här, låg jag i Thun i fyra dagar innan jag fick se en skymt af dernl Vill det sig riktigt väl, kan du kanske till och med få se en »Alpengluhn» i kväll, och det är inte alla resande som bli bjudna på sådan grannlåt!

Framkomna till Thun, togo vi in på hotell Bellevue, där vi stannade öfver natten, och om något hotell förtjänat sitt namn, så var det vål detta. Stum och hänförd stod jag vid fönstret till vårt i öfversta våningen belägna rum och såg den härliga utsikten, hvars närmaste partier utgjordes af brant uppstigande, skogbevuxna höjder, hvilka bildade ramen till en följd af blånande, i olika färgtoner uppstaplade berg, längst bort och öfverstkrönta af Jungfruns snöbetäckta hjässa, hvilken inom kort antog en svag rosenfärg, för att slutligen glöda som flammande eld i den nedgående solens sista strålar. Fem eller sex minuter varade det storartade skådespelet, och sedan låg den nyss glödande Jungfruns anlete på nytt blånande hvitt under den mörknande natthimlen, och min första och enda »Alpengluhn» var försvunnen.

Sedan jag tidigt på morgonen gjort en vandring fram till det gamla, mångtorniga slottet och därefter på den lilla stadens torg sett den rikaste blomster- och fruktmarknad som jag någonsin tänkt mig att få skåda, fortsatte vi längre fram på dagen till sjöss vår färd till Interlaken, hvarifrån vi i vagn gjorde en utflykt upp till Lauterbrunnen, där de många små fallen kastade sig ned utför den branta bergväggen för att nere i bottnen af dalen upplösa sig i ångande skum innan de, åter kondenserade, fortsatte sitt lopp som små rasslande bäckar, till dess de nådde

Lutschinen, älfven, som brusade af nedåt Interlaken, där Brienzersjön väntade den. Hela denna färd föreföll mig, och förefaller mig ännu i minnet, som ett besök i en trollvärld, dår det ena undret efter det andra upprullade sig inför den häpnande blicken. Och detta intryck minskades sannerligen icke under färden till Schaffhausen, med det storartade Rhenfallet, som man fick betrakta från en utbyggd träplattform nere vid stranden, där det nästan brusade fram öfver ens hufvud och där man i det still-vatten som bakströmmen bildade såg en hop stora ålar ringla sig på den dyiga bottnen — ålar mot hvilka skärgårdsålarna ute vid Skarpö voro idelsmåpinnar, huru välkomna de än voro på lång-refven och vid frukostbordet. Förtrollningen vek heller icke när vi från Romanshorn ångade ut öfver Bodensjöns spegelklara, högblåa vatten, för att på kvällen stiga i land vid Lindau, därifrån vi sedan på järnväg fortsatte färden till Munchen, Salzburg och Wien.

I Bayerns hufvudstad fanns ingen teater i gång. Där rådde i stället den allra intensivaste hetta. Isarfloden låg till hälften uttorkad, och man tvekade en god stund när man från skuggan af husraden skulle ge sig af midt öfver gatan eller den öppna platsen för att söka svalka i Pinako-teket, Glyptoteket eller Konstföreningens utställningslokal, där Munkåcsy just nu utställde sin stora duk Thusnelda och Tumelikus i det romerska triumftåget.

Från Bavarias konstrika, men stela stad skyndade vi oss så fort vi kunde till Mozarts idylliska barndomshem, det vackra, af den rikaste alpnatur omgifna Salzburg, med sin Mozartstaty, sitt ståtliga gamla slott och sin muntert sorlande Salzach, hvars lopp vi en dag följde upp till Henrik Ibsens och Jonas Lies mångåriga sommarhem, det lilla förtjusande vackra Berchtesgaden. Därfrån gjorde vi i båt en härlig utflykt på Königsee, den egendomliga alpsjön, med sina barrträdskransade, brant ned i det mörka vattnet stupande stränder, och den lilla undangömda Bartbolomeusön, med det enkla, gammaldags värdshuset, där vi till middagen fingo foreller och köttsoppa »mit Mehlspeise», d. v. s. vanlig svensk mjölklimp, som smakade utmärkt och till på köpet påminde oss båda om hemmetdär långt borta i norr. När vi väl kommit i land igen från sjöfärden, hade emellertid en hel vägg af hotande åskmoln seglat upp öfver sjön, och knappt hade vi hunnit sätta oss upp i droskan som skulle föra oss tillbaka till Salzburg förrän det allra ståtligaste åskväder utbröt och med de mest intensiva blixtar och dånande åskskrällar, . mångfaldigt återupprepade af de omgifvande bergen, gjorde oss sällskap ända in till staden. Jag har aldrig, hvarken förr eller sedan, varit med om ett så imponerande, så storslaget skådespel som detta, och. fastän ingen af oss var någon hjälte inför naturföreteelser af detta omfång och denna kraft, kunde vi icke undgå att tjusas af det storartade däruti. Rädslan vek för en vördnadsfull beundran, och när vi vid hemkomsten till det strax utanför staden liggande hotellet ännu sågo blixtarnas återsken lysa upp mörkret öfver staden och hörde åskdundret på afstånd, kommo vi öfverens om att den väldiga alpvärlden svårligen kunnat bjuda oss ett grannare afsked än just detta.

När vi sedan kommo till Wien, voro teatrarna redan i gång, och jag fick tillfälle att på Burg-teatern se Grillparzers »Sappho», med Charlotte Wolter i titelrollen, Sonnenthal som älskaren och Lewinsky som den gamle slafven. Den af dessa tre som först öfverraskade och sedan intresserade mig mest var Lewinsky med sin lilla, oansenliga figur och sin torra, tämligen klanglösa stämma. Men allteftersom handlingen steg och den tragiska affekten ökades, växte den oansenliga figuren och den torra stämman fick tonfall så sanna och gripande att äfven den ovana främlingen snart sågatt han hade framför sig en stor skådespelare och att talet om den sega energi med hvilken han arbetat sig fram till en rangplats vid denna mönsterscen hade ett underlag af sanning, som icke kunde betviflas. Jag såg också ett skådespel af Birch-Pfeiffer vid namn »Rose und Röschen», som just icke var vidare märkligt, men som gaf den gamla fru Haitzinger tillfälle till en mönsterframställning af en gammal familjemamma, en framställning som adlade hela stycket.

Här i Wien nådde oss underrättelsen om att kolera utbrutit i Milano, hvilket hade till följd att den italienska resan inställdes och att vi i stället öfver Prag och Dresden begåfvo oss af på hemvägen, stannade några dagar i Berlin och sedan från Stralsund reste med poståÌngaren till Ystad. I Berlin fick jag tillfälle att på Schauspiel-haus se »Romeo och Julia», i hvilken titelrollerna utfördes af en fräulein Eckardt, som var en kanske väl gammal, men i senare hälften af skådespelet utmärkt Julia, samt en skådespelare från Stuttgart vid namn Robert, som i fråga om ungdom och eld var en rent af idealisk Romeo. Men den bästa i hela det odödliga kärleksdramat var amman,

spelad af fru Frieb-Blumauer, som ställde alla de öfriga i skuggan och var den mest drastiska gumma man kunde se, utan att dock ett enda ögonblick öfverskrida det gyllene »lagom» som Shak-spere själf uppställt som skådespelarnas förnämsta och mest ofta öfverträdda lag.

Efter några timmars kringströfvande i det på svenska minnen så rika Stralsund gingo vi ombord på postångaren och hade just satt oss nere i för-salongen för att äta kväll, innan vi skulle ut på det gungande haf, då vi öfverraskades af en inträdande passagerare, som hälsade oss med ett gladt:

— Nej, hvad ser jag? Är det ni, gossar? Nå, det var trefligt!

Det var tonsättaren J. A. Josephson, som kom från Leipzig, där han bevistat en större musikfest, och med hvilken vi nu fingo ett angenämt ressällskap först till Ystad och sedan ända fram till Stockholm.

Director musices, prof. J. A. Josephson.Arbeten och förändringar efter hemkomsten.

Efter hemkomsten från resan och sedan jag fått mig ett par veckors tjänstledighet, under hvilken jag hvilade ut mig på Skarpö under den vackraste septembersommar, så mycket mera kärkommen som det redan var höst på kontinenten när vi foro igenom den, var det att ta fatt i arbetet med friska krafter, både för att uppfylla förbindelserna till teatern och för att hjälpa upp ekonomien, som lidit icke så litet afbräck utaf att det motsedda understödet från Svenska akademien helt och hållet uteblef, hvilket förorsakade min hustru icke ringa bekymmer under min bortovaro. Jag fick sedan veta att någon af akademiens ledamöter afstyrkt det af det skäl att den som hade råd att resa utrikes inte behöfde något understöd, och äfven om jag insåg att den vittra areopagen icke kunde ha reda på att jag var bjuden på resan, så kunde jag ändå inte annat än finna skälet tämligen underligt i och för sig själf. Att det sedermera uteblef i nära tjugu år förvånade mig mindre, ty dels hade jag ju under ett tiotal år en för mig och minfamilj tillräcklig inkomst af min befattning vid kungliga teatern, dels gaf mig mitt författarskap, sedan jag återkommit från det misslyckade försöket i Göteborg, ett bättre utbyte än förut, sedan andelssystemet införts och teatrarna blifvit flera. Att anslaget sedan återkom i slutet af 80-talet och då fördubbladt, och att jag sedan dess fått behålla det, om också något förminskadt på den senare tiden, erkänner jag med tacksamhet för akademiens välvilja och särskildt för minnet af de två hädangångna medlemmar af den, nämligen F. A. Dahlgren och C. R. Nyblom, hvilka jag på goda skäl tror mig ha att främst tacka därför och hvilka jag hade den glädjen att få räkna bland mina personliga vänner.

Under de nu närmast följande åren, 1868, 69, 70 och 71, tror jag mig utan all öfverskattning kunna säga att jag var en, om icke alltid lycklig, dock outtröttligt flitig författare och öfversättare för de teatrar vid hvilka jag var anställd. För kungliga stora teatern skref jag originalskådespelen »Vasaarfvet», »Lejonet vaknar» och »Stolts Elisif», för Dramatiska teatern »Så kallad ungdom», komedi i fem akter, och »Majorens döttrar», komedi i tre akter, hvilka båda gåfvos öfver trettio gånger, medan skådespelen däremot icke upplefde mera än nio och sex representationer. Jag tog mig dessutom tid att för Humlegårdsteatern skrifva treakts-lustspelet »Det skadar inte», som sedermera på olika teatrar gifvits öfver hundra gånger. Bland öfversättningarna vill jag endast nämna »De onyttiga» af Cadol, »Den förtrollade katten», den första Ibsenöfversättningen: »De ungas förbund», Meilhacoch Halévys »Froufrou», bearbetningen af »Advokaten Knifving» och öfversättningen af »Ifigenia i Aulis», efter den Wagnerska texten. Af dessa var det isynnerhet »De ungas förbund» och »Advokaten Knifving» som längst höllo sig på spellistan, det förra tack vare Ibsens skarpa satir öfver en politisk lycksökares djärfva försök att, ogenerad af alla hänsyn, knuffa sig fram till makt och anse-

kelschreiber», blef af mig amputerad från fyra akter till tre, i det att hela den tämligen onödiga och tråkiga första akten bortskärs. Pjäsen hade förnämligast Knut Almlöf att tacka för sin framgång, om också Broman som den utsvultna skrifvaren Jäm-merling och Lagerqvist som tullförvaltaren i hög grad bidrogo till det lysande resultatet af åttio representationer. Den förre med sin undran öfver »hur det skulle smaka att dö utaf fet gås», och den senare med sitt »ehem!» och sin åtbörd åt knapp-

ende och icke minst

Lotten Janson.

till följd af ett utförande hvars förtjänster kulminerade i Knut Almlöfs åter-gifvande af Daniel Hej res och Gustaf Fredriksons af Stens-gaards roller. »Advokaten Knifving», byggd på den Winter-feldtska bearbetningen af Terentius' »Phormio» och på tyska kallad »Der Win-hålet på rocken, där han hoppades få hänga en ordensstjärna, voro dråpliga att skåda, på samma gång som Knut Almlöf med sin Hamlettravesti i första och sina brännvinsadvokatknep i de följande akterna gaf en mönsterbild af den knipsluge lag-vrängaren. Åfven Norrby som den fromme husägaren med sin »Prisse» och Nyfors som den talföre barberaren kompletterade på ett i hög grad muntrande sätt den lustiga ensemblen.

Min verksamhet som lärare vid elevskolan ökades vid denna tid genom Johan Jolins afgång från sin plats som dess föreståndare, på samma gång som han äfven lämnade sin plats som skådespelare och drog sig tillbaka i lugnet som väl-situerad rentier. Jagöf-vertog nu platsen äfven som föreståndare och hade under dessa och följande år ett stort antal elever som sedanJ'gjort sig kända som goda skådespelare på olika områden. Bland dem*August Palme, Oscar Bseckström, Frans Envall, August Dörum, Adolf Helander, Oscar Stern-vall, Henrik Christiernsson, Gustaf Callmén, Georg Törnquist, Selma Lindqvist. Hilda Ringvall, Lotten Janson, Hilma Tengmark, Therese Björklund, Hilda Klefberg, Georgina Bäckström, Lotten Dorsch, Olga

August Strindberg.

8. — Hedberg.Björkegren och Mathilda Grabow. Åfven August Strindberg tänkte i unga dagar på att bli skådespelare och tillbragte en termin i elevskolan, och Emil Hillberg gjorde en fransk visit där9 innan han debuterade som Härved Boson i »Bröllopet på Ulfåsa» — en debutroll som äfven Strindberg funderade på, fast han slog den ur hågen och gaf sig af till Göteborg, medan däremot Hillberg emigrerade till Finland, där han började sin teaterbana.

Att många af de unga adepterna där efter en eller ett par terminers profelevskap lämnade skolan och kastade sig in på den praktiska teater vägen, antingen i landsorten eller vid de mindre teatrarna i hufvudstaden, var ju icke att undra på. Det fanns inte många elevlöner att tillgå, och att väntan blef det unga blodet för lång var ju ganska naturligt.

Friherre Stedingks förmodan att hofmarskalken af Edholm och Ludvig Josephson icke skulle kunna draga jämnt så särdeles länge gick snart nog i fullbordan. Edholm var en försiktig ekonom, och Josephson var inte ekonom alls, och det var isynnerhet om den dyrbara uppsättningen till »Afrikanskan» som de kommo ihop sig. Vid någon af de sista generalrepetitionerna gjorde den på parketten sittande direktören några anmärkningar, hvilka högst illa upptogos af scenintendenten, ja, man påstod till och med att den senare ville köra ut den förre och att schismen därigenom blef akut. Hur det nu var med detta vet jag icke, men med slutet af 1868 års speltermin afgick Josephson från sin plats och öfvertog i kompaniskap med deko-rationsmålaren Fritz Ahlgrenson den af Christian Hammer nyinrättade Mindre teatern i hörnet afKungsträdgårdsgatan och Södra Blasiiholmshamnen, den sedermera så kallade »Hammerska ladan». De startade där ett teaterföretag, alltför lösligt hopkommet för att kunna bära sig, och det dröjde heller icke särdeles länge förrän det strandade. Ladan öfvertogs af bolaget Bergström-Haqvinius, Josephson öfvergick till Kristiania teater och Ahl-grenson till Stjernströms nya teater på Blasiehol-

men, den nuvaran- ___

de Svenska teatern.

Josephsons plats vid K. stora teatern

öfvertogs af skåde- .

spelaren Carl Gustaf Sundberg, som innehade den i tre år, hvarefter han tröttnade vid den

och i stället öfver- "jMiMShr.

gick som regissör till Dramatiska teatern, där han i denna egenskap kvarstod till dess han af-gick från teatertjänsten som väl me- „ , „ 77

Carl Gustaf Sundberg.

nterad pensionär.

Den nu lediga intendentsbefattningen vid Stora teatern erbjöds af Edholm åt mig, som efter mycken tvekan emottog den, öfvertygad som jag var om att jag under de följande åren skulle få tillbringa minsta delen af min tid vid skrifbordet och den mesta mellan kulisserna och bakom ridån.

Ii

Carl Gustaf Sundberg.Det första året som intendent vid Kungl. Stora teatern.

Det var som jag sagt inte utan mycken tvekan som jag mottog anbudet af platsen som intendent och regissör vid kungl. Stora teatern. Jag visste ju att både Bournonville och Josephson voro svåra att efterträda. Några speciella förstudier hade jag heller icke gjort, om man undantar dem som en teaterförfattare med kännedom om scenens fordringar ofrivilligt gör och måste göra då han skrifver sina stycken, utformar de i dem uppträdande personernas karaktärer och sätter in dem i ensemblen, så att de bäst motsvara styckets idé och författarens afsikter. Detta är ju en iscensättning fullt lika viktig som regissörens, men det är dock en betydlig skillnad på att teoretiskt söka åstadkomma detta vid skrifbordet och att praktiskt utföra det på scenen, där det ofta nog händer att regissören råkar på viljor lika starka som hans egen och där han måste ta hänsyn till skådespelarnas ofta starkt utvecklade begär att ställa sig själfva i handlingens centrum, fordrande att allt det öfriga skall gruppera sig uteslutande kringdem, vare sig att de äro styckets hufvudfigurer eller icke.

Detta hvad nu särskildt det högre skådespelet beträffar, hvilket ju under denna tidrymd intog en betydande plats på Stora teaterns spellista, där det i regel gafs hvarje torsdag, under det att de öfriga fyra ordinarie spektakelkvällarna voro förbehållna åt operan. Ty man spelade ju då i allmänhet endast på fem kvällar af veckans sju, och söndagsmatinéerna hade inte ännu börjat ödelägga personalens krafter och kommit kvällarnas åskådar-rader att glesna.

Beträffande åter den lyriska repertoaren, måste jag ju af helt naturliga skäl känna mig betydligt mera osäker om huruvida jag skulle kunna gå i land med hvad jag åtagit mig. Inte för att jag hvarken då eller nu anser det för ett oeftergifligt villkor för en operaregissör att vara musiker eller musikaliskt bildad — är han det, så är det ju så mycket bättre, såvida han nämligen inte är ensidig och bara hyllar en smakriktning. Men när operan kommer färdiginstuderad ur fackmännens händer och flyttas ned från sångrummet och körsalen för att få scenisk gestalt, så gäller för den samma lagar som för skådespelet. Iscensättningen skall nämligen understödja det musikaliska innehållet, men icke omgestalta det genom anordningar som icke motsvara sångspelets natur och de lyriska artisternas sceniska möjligheter. Och med sådana fackmän som Ludvig Norman, Julius Gunther och August Söderman behöfde man icke frukta för att stycket kom halffärdigt från sångrummet och körsalen ned på scenen. Icke heller behöfde man un-derkasta de då uppträdande sångarna och sångerskorna någon elevinstruktion för att de skulle fylla sina platser och lösa sina uppgifter på det för musikverket lämpligaste sättet.

Emellertid hade jag under den första tiden endast med de gamla vanliga repertoaroperorna att göra och hann under tiden sätta mig in i förhållandena tillräckligt innan den mera självständiga verksamheten vidtog. Under de nio år som jag dittills varit anställd vid teatern som litteratör och lärare vid elevskolan hade jag ju tillräckligt lärt känna både den lyriska och dramatiska personalen och mottogs på den nya platsen med ett vänskapligt tillmötesgående, som icke förändrades under de följande tio åren och som aldrig stördes af några schismer eller uppträden, annars så vanliga vid teatern. Hvad nu min erfarenhet från dessa tio år beträffar, så är det i främsta rummet lugn och hofsamhet som erfordras af en sceninstruktör, och detta icke minst för att arbetet skall aflöpa utan konflikter och sammanstötningar. Skådespelarna äro känsliga för anmärkningar, och göras dessa brutalt och högljudt i allas närvaro, så skada de mera än de gagna. Göras de däremot vänligt och mellan fyra ögon, så träffa de säkrare och upptagas bättre, och långt ifrån att minska, öka de i stället respekten för anmärkaren.

Den själfständiga regissörsverksamheten fick jag börja på det område där jag kände mig mest hemmastadd, nämligen det dramatiska. Den gällde uppsättningen af Shakesperes »En vintersaga», som jag under sommaren

omarbetat efter Dingel-stedts tyska bearbetning, naturligtvis med bibe-hållande af Hagbergs öfversättning, och som uppfördes för första gången den 7 december. Tack vara Edvard Swartz’ och Elise Hvassers utmärkta utförande af Leontes’ och Hermiones roller samt förträffligt sekunderade som de voro af Elmlund som Florizel och Sophie Wiberg som Per-dita samt af Ferdinand Thegerström som den listiga tjufven Avtolycus, gjorde det romantiska dramat stor lycka och bibehöll länge sin rangplats på Stora teaterns repertoar. Till dess historia på denna scen hör den egendomliga olyckshändelse som den 25 januari följande år inträffade under andra aktens första tablå, då en stark explosion ägde rum uppe på teatervinden. Den inträffade just i samma ögonblick som Leontes i svartsjuk vrede rusade ut ur Hermiones rum, och den starka knallen inföll just på ett forte i orkestern, hvarför publiken trodde att knalleffekten hörde till pjäsen och blef helt lugnt sittande på sina platser, ända till dess ett intensivt dammoln spred sig öfver scen och salong.

Ferdinand Thegerström.När därigenom någon oro uppstod, måste jag in och omtala orsaken, hvarpå representationen af-bröts på fem minuter, efter hvilkas förlopp den fortsattes som förut. Orsaken till explosionen var den att en gassäck, som skulle fyllas med lysgas för framställande af det då använda kalkljuset, i stället för att vara tom hade kvar i bottnen litet vätgas, som vid lysgasens inströmmande framkallade katastrofen. Denna kostade den oförsiktige gasinledaren, maskinarbetaren Otto Lindström hans ena öga, och på samma gång rensade den teatervinden från största delen af det mångåriga damm som i lugn och ro lagrat sig däruppe.

Bland åskådarna befann sig denna kväll äfven den mångsidiga konstnären och skalden F. W. Scholander, som, när jag några dagar senare träffade honom på gatan, ropade till mig på sitt vanliga, humoristiska sätt:

— Hör du! Jag tyckte nog att det var en för-baskadt märkvärdig dundereffekt för ett Shakspere-stycke, men jag satt ändå och trodde att den hörde till pjäsen, ända tills du kom in och talte om att den var improviserad! Där ser man hvad ni kan inbilla folk på teatern, och det fast man ska’ låtsa vara habituél

Min första lärospån på det lyriska området var uppsättningen af »Den flygande holländaren», och som lärospån betraktad var den sannerligen inte bland de lättare. Jag minns ännu hvilket hufvudbry som spökskeppets införande i första, och de många spinnerskornas placerande i andra akten förskaffade mig! Operan gafs för första gången den 29 januari 1872, och med henne in*vigdes den Wagnerska framtidsmusikens sera på den svenska scenen, där förut hans i den äldre operastilen komponerade »Rienzi» uppförts med

Mathilda Grabow.

den gamla tyska hjältetenoren Tichatschek som gäst i titelrollen. Texten till »Holländaren» var öfversatt af Fritz Arlberg, som själf utförde holländarens roll, Senta sjöngs af Fredrika Stenham-mar och Daland af Anders Willman, och om också operan mottogs med tvekan af den gamla operastilens anhängare, gjorde den dock så stor lycka att den till och med den 8 mars samma år kunde uppföras tio gånger. Då således både det konstnärliga och ekonomiska resultatet var godt, började man på allvar tänka på att fortsätta med den Wagnerska reformoperan, hvarvid man dock af personalskäl afvek från den kronologiska ordningsföljden och lät »Tannhäuser» företrädas af »Lohengrin».

Under detta mitt första arbetsår ägde icke mindre än tre debuter rum på det lyriska området, debuter, af hvilka isynnerhet två tillförde operan och operakomiken ur flera synpunkter utmärkta och för teatern i hög grad nyttiga krafter. Den första debuten gällde den finska sångerskan Ida Basilier, som den 21 februari debuterade som Lucie i Donizettis operaseria, den andra Mathilda Grabow, underbarnet, som den 2 mars gjorde sin debut som Bertha i »Nurnbergerdockan», och den tredje Olefine Moe, som den 13 maj för första gången uppträdde på den svenska scenen som lady Harriet i »Martha», och därmed började en konstnärsbana på hvilken hon inom kort och af goda skäl blef publikens förklarade gunstling. Ida Basilier uppträdde vidare som Rose Friquet i »Villars dragoner» och som Rosina i »Barberaren», men antog icke något fast engagemang, utan begaf sig af till utlandet för idkande af vidare studier. Detsamma gjorde också Mathilda Grabow, som efter en längre vistelse i Paris och sedan hon där upp-trädt på Stora operan som Ofelia i Ambroise Tho-mas’ »Hamlet» återkom hem, för att under ett flerårigt engagemang bli en af vår operas förnämsta och mest omtyckta sångerskor, hvars Julia Capulet, Mignon och Ingeborg i »Den bergtagna»

våra äldre teater- _

vänner minnas med förtjusning ännu i dag.

Frampå våren, sedan Leonard La-batt, som nu var anställd vid operan i Wien, uppträdt två gånger som gäst i Vasco di Gamas parti i »Afrikanskan», där Signe Hebbe uppträdde som Selika, gjordes en repris af »Orleanska jungfrun» med Gurli

Åberg som förut ___

i Johannas roll, oiefme Moc.

men för öfrigt med

nya personer i flera roller. Det var då som Fritz Arlberg utförde det kraftdådet att från förmiddagen till kvällen inläsa och utan repetition utföra Thibauts rätt långa roll, och det utan att behöfva ett ord från sufflören. Något annat märkvärdigt har. jag ej att omtala, om inte att det vid spelårets slut visade sig att den inspelade recett-summan med icke mindre än 31,000 kronor öfver-steg den i staten upptagna. Och ingen kan väl undra på att denna ovanliga händelse gladde den nya intendenten nästan mera än den redan gamla och vana första direktören.H vad som hände under det andra verksamhetsåret.

Det nya spelåret 1872—73 kunde först öppnas den 24 augusti, då Beethovens »Fidelio» gafs med Signe Hebbe i titelrollen. Skälet till dröjsmålet var att salongen under sommaren nymålades och omförgylldes samt att scenen försågs med en ny ridå, målad af Fritz Ahlgrenson. Båda dessa förändringar voro väl behöfliga och möjliggjordes genom det föregående årets öfverskott, hvilket man dessutom icke vågade spara på, af fruktan för att riksdagen då skulle ännu mera knappa in på det årliga anslaget.

Spektaklen pågingo sedan ostördt och med goda hus till och med den 18 september, då Carl XV:s i Malmö inträffade frånfälle afbröt dem ända till den 10 oktober. I sin egenskap af förste hof-marskalk var Edholm den som ordnade och medföljde sorgetåget från Malmö, och under hans frånvaro var Oscar Wijkander, som efter Daniel Hwas-sers året förut inträffade död blifvit teaterns sekreterare, tillförordnad förste direktör.

Den 24 oktober uppfördes »Bröllopet på Ulfåsa» för sjuttioförsta gången och då med en ny BirgerJarl, sedan Georg Dahlqvist de första sjuttio gångerna spelat den gamle jarlens för stycket så viktiga roll, hvilken han nu för sjukdom måste afsäga sig. Den nya jarlen var Alfred Hanson, som förut efterträdt Nils Vilhelm Almlöf i Knut Algotsons roll och som nu af jarlen gjorde en ståtlig figur, om han också icke kunde fullt ersätta den som från början skapat rollen. Dahl-

midsommarnattsdröm», och han nedsteg sedan i det tysta den 20 september 1873, nära 67 år gammal.

På en annan stor skådespelares, Lars Hjortsbergs etthundrade födelsedag gafs den 22 november Glucks opera »Ifigenia i Aulis», föregången af en prolog som jag skrifvit och uppläste. Den klassiska operan med den af Richard Wagner bearbetade och af mig öfversatta texten utfördes af Louise Michaéli, Fredrika Stenhammar, Oscar Ar-

qvists sjukdom var

Georg Dahlqvist.

egentligen ett långsamt aftynande hos den gamla skådespelaren, som aldrig sparat på sina krafter i konstens tjänst och som blott ännu en gång uppträdde på scenen, där han länge skulle saknas och där hans plats ännu står tom. Hans sista uppträdande där ägde rum kort förut som Egeus i »Ennoldson och Fritz Arlberg på ett sätt som i allo var värdigt föremålet som den firade.

Sedan Olefine Moe gjort sin andra debut som Adéle i »Svarta dominon», i hvilken roll hon gjorde stor lycka, och Amalia Riego, den gamla hofsån-garen Isak Bergs elev, sin första som Alice i »Robert», var jag den 17 december färdig med min andra dramatiska uppsättning, den af Shaksperes »Richard den III», i hvilken Edvard Swartz på ett utmärkt sätt utförde den svåra och mycket fordrande hufvudrollen, medan Elise Hwasser åter-gaf Annas och

Axel Elmlund Richmonds roller. För att underlätta uppförandet af det storartade dramat använde jag en af den engelska skådespelaren Colley Cibber gjord bearbetning, för hvilket tilltag jag fick uppbära mycket klander af den tidens kritik, ehuru det dock enligt min och de förnämsta uppträdandes åsikt icke var så mycket att ondgöras öfver. Man kan nämligen inte gärna spela Shakspere utan omflyttningar och strykningar, äfven om dessa kunna göras bättre än Cibbers, åtminstone icke förrän de rörliga scenrummen införts på våra teatrar, en anordning om hvilken Stora teaterns uppfinningsrike maskinmästare, Per Lindström, drömde de djärfvaste drömmar redan då.

Den 18 januari 1873 firades den svenska operans hundra-års-jubileum med uppförande af Nau-manns »Gustaf Vasa», och den 14 februari uppträdde Arvid Ödmann för första gången på scenen som Tamino i »Trollflöjten». Han började därmed en sångarbana, hvars betydelse för den lyriska scenens följande decenniers verksamhet vi allakänna, denna scen som han allt sedan dess tillhört, med undantag för det bekanta afbrottet under den tid då en annan sångare var teaterns direktör och som sådan gjorde mindre lycka än då han förut från dess scen lät höra »sin präktiga bas».

Sedan representationerna i fyra dagar varit inställda i anledning af prins Augusts den 4 mars

inträffade död, uppfördes operan »Mignon» för första gången den 10 med Signe Hebbe i titelrollen, Oscar Arnold-son som Wilhelm Mei-ster, Fritz Arlberg som Laertes, Gustaf Sandström som Lothario, Ida Basilier som Philine och Robert Ohlson som Fré-deric. Operan gick intill spelårets slut tio gånger, men gjorde dock icke vid sitt första framträdande en sådan lycka att man i den kunde vänta sig ett stående repertoarstycke. Det var egentligen efter Olefine Moes öfvertagande af titelrollen som den började ta bättre fart, och när sedan Ödmann inträdde som Wilhelm, Mathilda Grabow som Mignon och Anna Strandberg och Selma Ek efter hvarandra som Philine, blef farten ännu starkare, och har, som bekant* hållit sig ända intill våra dagar, då man ännu ofta återser den på spellistan.Den 20 maj gafs för det nya konungaparet en festrepresentation, vid hvilken de för första gången efter kröningen besökte Stora teatern. Programmet upptog en af Elise Hwasser framsagd och af mig skrifven prolog; därefter uppfördes »Oberon» och till slut ett tillfällighets-stycke benämndt »Vid riksgränsen», som jag också fått i uppdrag att författa och om hvilket jag tror mig kunna fälla det omdömet att det hvarken var båttre eller sämre än sådana tillfäl-lighetsalster i allmänhet.

Vid spelårets slut visade det sig att detta lämnat ett ännu större öfver-skott än det föregående, nämligen icke mindre än 62,000 kr. öfver den beräknade inkomststaten af 210,000, och till följd däraf föll teaterdirektionen på den goda idéen att utdela resestipendier för sommaren åt intendenten och några af skådespelarna dels vid lyriska, dels vid dramatiska scenen. Af dessa sammanträffade jag i Paris med Thegerström, Janzon och Dörum, i hvilkas sällskap jag flitigt

9. — Hedberg.

Ida Basilier.besökte teatrarna om kvällarna, medan vi om dagarna flanerade omkring i staden och i de af tyskarna under belägringen ödelagda omgifningarna. Så besökte vi en dag S:t Cloud, där ruinerna af kejsarslottet stodo som en sannskyldig bild af förödelsens styggelse i den härliga parken. Från den _________ gjorde vi sedan en

" , fotvandring genom

/ \ Sévres, Meudon och

Billancourt, där vi 1 stego ombord på en

j \ liten ångbåt som

förde oss i land vid Place de la Concorde. Därifrån gingo vi direkt till Theatre Fran^ais, \ / där vi glömde trött-

" heten vid åskådan-

det af Corneilles »Cid» och Moliéres »Médecin malgré lui», den första Maubant. spelad af Maubant,

Mounet-Sully och m:me Rousseil, den andra af Got, Talbot, Dina Felix och Tholer, och kommo öfverens om att detta var den bästa teaterkvällen i Paris.

Själfva Pelle Janzon svor på att den hade smakat honom mycket bättre än hvilken flaska punsch som helst nere i »Lagerlunden» i Stockholm

— en plats på hvilken han annars trifdes alldeles utmärkt och där man ofta såg honom hemmastadd.Segrar och nederlag.

Efter hemkomsten från resan, hvilken från Paris utsträcktes till Stuttgart, Munchen och Wien, hade jag vid det nya spelårets början fullt upp att göra med repriser. Den första gällde »En mid-sommarnattsdröm», den andra operan »Duellen» och den tredje »Hamlet», som med delvis ny personal gafs den 7 november på tjuguårsdagen af Edward Swartz' första uppträdande i rollen. Vidare gafs »Friskytten» med ny personal och de båda debutanterna Louise Pyk som Agatha och Carolina Östberg som Anna, samt kort därefter »Figaros bröllop», med Arlberg som Almaviva, Moe som Susanna, Janzon som Figaro och Anna Strandberg som debutant i Cherubins roll.

Nyåret 1874 började med mycken sjuklighet hos den lyriska personalen. Så måste jag på själfva nyårsdagen ändra programmet inte mindre än tre gånger, men hälsotillståndet förbättrades dock så småningom och den 20 januari voro vi färdiga med det nya årets förnämsta program, Richard Wagners »Lohengrin», som föregåtts af ett träget och samvetsgrant arbete och som också mottogsmed ett, jag vågar säga det, välförtjänt bifall, hvilket resulterade däruti att stycket under spelårets lopp kunde uppföras tjuguen gånger med ett både i konstnärligt och ekonomiskt afseende lysande resultat. Redan efter det af Ludvig Norman och hans förstärkta orkester med öfverlägsen finhet och styrka utförda förspelet, med dess stegring till jublande hänförelse och dess sjunkande ned till afskedets bortdöende ackorder, samt ännu mera vid den ljusa Gralriddarens af kören med stegrade utrop af förvåning och undran hälsade inträde på sin af svanen dragna snäcka, utbröt publiken i ett bifall som lugnade allas vår oro öfver hvilket mottagande det nya verket skulle erhålla. När ridån hade fallit öfver första aktens jublande hyllningskör till de på sköldarna burna Lohengrin och Elsa, kom Ludvig Norman upp på scenen, gnuggade förnöjd sina händer och sade, med det vanliga stilla löjet i ögonen och omkring munnen: — Nu tror jag vi kunna vara lugna för att framtidsmusiken går i dem ! — Och det gjorde den också, trots det att trumpetstötarna i tredje akten ännu en längre tid förargade en hel mängd af den gamla operaserians anhängare, hvilka bittert saknade hennes arior och handlingsfattiga körer.

Men om »Lohengrins» framförande blef en seger, så var detta tyvärr icke fallet med den närmaste dramatiska nyheten: Runebergs »Kungarna på Salamis». Den uppfördes för första gången den 6 februari, hvarvid, med konungens tillstånd, hela recettinkomsten odelad tillföll den nybildade stiftelsen »De sceniska artisternas hem», sedan förändrad till »De sceniska artisternas understöds-fond » och som sådan .ännu af stort gagn för uttjänta sceniska artister, som icke ha några pensioner att lefva af. — Det Runebergska sorgespelet gick likväl icke många gånger, trots det utmärkta sätt hvarpå Edward Swartz, Elise Hwasser och Axel Elmlund utförde sina roller, Leiokritos, Tekmessa och Eurysakes, ty det fanns i stycket äfven några andra viktiga uppgifter som måste anförtros åt mera sekundära krafter, hvilka nog gjorde sitt bästa, men tyvärr icke räckte till.

Det visade sig nu också allt tydligare huru svårt det var att på Stora teatern upprätthålla det högre dramat, då flera af de bästa skådespelar-krafterna voro upptagna af arbetet på Dramatiska teatern, där man inte gärna ville släppa dem och där det inte var så utan att man ibland ville göra den stora scenen en och annan förargelse, om man kunde. Bredvid de stora och erkända förmågorna, Swartz, Elise Hwasser och Elmlund, måste jag sålunda i ganska viktiga roller kasta fram f. d. elever som nyss fått aktörskontrakt, och om dessa också försvarade sina platser rätt väl, stodo dock både publik och kritik alitför nära det stora gamla för att kunna vara fullt rättvisa mot det unga nya, som man ännu inte hunnit vänja sig vid.

»Kungarna på Salamis» följdes i slutet af mars utaf Lorenz Dietrichsons skådespel »Karl Folkunge», hvilket icke heller gjorde någon större lycka och som endast gafs några få gånger, då det afbröts af Swartz' sjukdom, hvilken höll honom borta från repertoaren under det återstående af spelåret. Mellan båda dessa skådespel gafs också en reprisaf Schillers »Orleanska jungfrun», i hvilken den danska skådespelerskan Magda v. Dolcke som gäst fick utföra Johannas roll, och det trots alla mina föreställningar och protester. Jag ansåg nämligen detta som ett

nedsättande af den gamla scenens* värdighet, och jag kan icke annat än fortfarande hysa samma åsikt. Låt vara att hon som »Jane

Eyre» och »Syrsan» hade på Dramatiska teatern rört sig på ett område, där både hennes personlighet och hennes onekliga virtuositet kunde ge henne något berättigande att uppträda — här och i Schillers sorgespel hade hon icke att , göra, och jag vidhöll gentemot min annars konstförståndiga och välvilliga chef att det var ett både farligt och okonstnärligt experiment, om också publiken de första gångerna tycktes ge mig orätt genom att slösa ett bifall som var för bullersamt för att icke vara uppkonstrueradt. Bifallet aftog också allt mer och mer, och med nionde gången försvann den danskbrytande jungfrun från Gustaf III:s skådeplats, dit hon aldrig mera återkom för att som en sorts hypnotiserad Jeanne d’Arc

Lorenz Dietrichson.stå under eken och småprata med den heliga jungfrun. —

Efter dessa nederlag kom dock ännu en seger, då Ivar Hallströms och min opera »Den bergtagna» första gången gick öfver scenen den 20 maj, sedan jag för sjukdoms skull måst anmoda Fritz Arlberg om att öfvervaka de två sista general-profven, hvilket han också välvilligt åtog sig. Jag hade nämligen ådragit mig en lungsäcks-utgjutning, som höll mig vid sängen i åtta eller tio dagar — den enda sjukdom jag hittills lidit af, om jag undantar pojkårens obligatoriska mässling och kikhosta.

Alt operan gick bra och vann bifall bidrog nog inte så litet till sjukdomens häfvande, fast min gamle vän och läkare, Kogis-Könsberg, påstod att det var den spanska flugan på ryggen som egentligen gjorde susen.

Carolina Östbergs andra debut som Carlo Broschi i »Hälften hvar» och Amalia Riegos tredje som Ingeborg i »Den bergtagna» höra också till

Ivar Hallström.spel&rets händelser, liksom äfven Fritz Arlbergs afgång från kungliga teatern, efter ett större gräl med Dente, som han påstod ackompanjerade för starkt vid en repetition af »Don Juan». Dente å sin sida påstod däremot att när man inte kunde höras, så skulle man inte försöka sjunga Don Juan, ordbytet blef allt häftigare, det märktes alltför väl att här var något gammalt agg som gaf sig luft, och för att det inte skulle bli skandal af måste jag helt tvärt afbryta hela repetitionen. Spelårets sista representation blef därför Arlbergs afskeds-recett, då »Figaros bröllop» uppfördes med friherrinnan Stedingk, född Gelhaar, som Susanna, Charlotte Strandberg som Cherubin och Anders Willman som Figaro, emedan Arlberg själf som Almaviva, mera vänligt än artigt mot damerna, sade sig vilja vara omgifven »af det gamla gardet» från förr.Konstnärliga förluster och främmande gäster.

Med 1870-talets midt nalkades kungl. Stora teatern allt närmare den kHtiska tidpunkt då de konstnärliga leden alltmer började glesna och de bortgående krafterna måste ersättas med nya. Åren 1875 och 76 voro i detta afseende isynnerhet pröf-vande, ty under det förstnämnda ryckte en långvarig bröstsjukdom bort Louise Michaéli, som afled den 22 februari, sedan hon förgäfves i södern sökt bot för det onda, som i stället ännu mera förvärrades af en ovanligt stark vinterköld, hvilken fördref henne till och med från Sicilien. Samma år den 20 augusti afhände sig den mycket använde sångaren Gustaf Sandström lifvet genom ett gevärs-skott i munnen, sedan- han kvällen förut sjungit Valentin i »Faust», utan att någon kunde märka den ringaste afmattning hos hans präktiga stämma. Själf var han dock öfvertygad om att den var på retur, och det var detta som kom honom att utföra sitt förtviflade beslut. Med det föregående spelårets slut hade, som förut nämnts, Arlberg afgått och det gällde nu att ersätta dessa tre i de flestapå repertoaren stående operorna, och detta medförde ett arbete som gjorde att ingen ny opera och icke heller något nytt skådespel under hela

Louise Michaéli.

detta spelår kunde uppsättas. Lyckligtvis hade vi de båda repertoaroperorna »Lohengrin» och »Den bergtagna», som omväxlande fyllde salongen, och af skådespelen kunde »Hamlet», »En vinter-saga» och »Bröllopet på Ulfåsa» fortfarande ges för goda och fulla hus.

Nyinstuderingarna började redan i september med »Kärleksdrycken», »Villars dragoner» och »Den vilseförda». I »Kärleksdrycken* uppträdde Carolina Östberg som Adina och Arvid ödmann som Nemorino, i »Villars

dragoner» Anna Strandberg som Rose Friquet och i »Den vilseförda» Hedvig Willman som Violetta emot den unga sångaren Westberg, som utförde Alfredos roll på italienska språket. Mot kalenderårets slut fortsattes de med »Kronjuvelerna», i hvilken Olefine Moe återgaf Katarinas roll, och på nyåret med »Afrikanskan», då Amalia Riego uppträdde som Selika, samt af-slutades i april och maj med »Advokaten Pathe-lin» och »Lalla Rook». Den glada Foroniska opera-comiquen gafs de första gångerna tillsammans med en balett, »Ett äfventyr i Skottland», af Theodore Marckhl, och första gången till förmån för dansösen Ida Berger, som vid Palinska husets brand året förut kastade sig ned från ett vindsfönster för att rädda lifvet och skadade sig mycket illa, men likväl nu ett halft år därefter kunde på nytt uppträda som herdegosse i baletten.

Under det nya spelåret 1875—76 gjordes först en repris af Adams »Postiljonen från Longjumeau», som efter tretiosex års hvila uppfördes med Oscar Arnoldson som Chapelou och som med bifall emot-togs af både publik och kritik. Denne repris föregicks af Zelia Trebellis och Conrad Behrens’ första gästuppträdande i »Martha» och »Figaros bröllop», sedan de först börjat med konserter. Äfven i skådespelet hade vi en gäst, nämligen .dennorska skådespelaren Henrik Clausen som Caligula i »Fäktaren från Ravenna». Carl Fredrik Lund-qvist efterträdde med framgång Gustaf Sandström både som Valentin i »Faust», gamle Ulf i »Den bergtagna» och Telramund i »Lohengrin» och bekräftade på detta sätt ånyo den gamla satsen att ingen är omistlig vid teatern. Den sista januari voro vi färdiga med en ny repris, den af »Muntra fruarna i Windsor», som nu efter aderton års hvila uppfördes nied helt och hållet ny rollbesättning och blef en stående repertoaropera, som länge lockade en fulltalig och tacksam publik.

I slutet af Mars började Trebelli och Behrens ett nytt gästspel på åtta representationer, vid hvilka »Hugenotterna», »Martha», »Trubaduren» och »Fi-garos bröllop» uppfördes för fulla hus och under stormande bifall, isynnerhet för den kvinnliga gästen, hvars Urbain i »Hugenotterna», Azucena i »Trubaduren» och Cherubin i »Figaros bröllop» särskildt voro typiska för denna utmärkta sångerska, medan Conrad Behrens som Marcel, Plutnkett och grefve Luna kom publiken att för den ståtliga stämmans skull öfverse med skådespelarbristerna.

Mot slutet af terminen voro ändtligen de första verkliga nyheterna för spelåret färdiga och utgjordes först af Wilbrandts skådespel »Cajus Grac* chus», som egentligen upptogs för Axel Elmlunds skull, utan att han dock i denna roll lade någon ny lager till dem han med rätta skördat i andra, för honom mera lämpliga uppgifter. Den andra nyheten var Ölander-Josephsons opera »Blenda», som uppfördes första gången den 6 april, men som icke heller fick någon längre tillvaro på scenen,om med rätt eller orätt lämnar jag åt musikhistorikerna att utreda. Att kompositören dock väntat sig ett storartadt bifall åt sitt opus synes bäst af det svar han gaf en af sina vänner, som frågade honom om han ämnade öfvervara premiären — ett svar som gafs med den djupaste öfverty-gelse:

— Nej,du! De första tio gångerna kommer jag inte att synas i salongen !

Det hör till historien att operan gick inalles åtta gånger innan spelåret den 2 juni af-slutades och alla vidare representationer inställdes i anledning af änkedrottning Josefinas död samt att trovärdiga personer sade sig ha sett Öländer där redan den andra eller tredje.

Ännu en gäst uppträdde under denna vår, nämligen danska kammarsångaren Simonsen som Wilhelm Tell, i hvilken opera också den norska sångerskan Lona Gulowsen debuterade som Ma-thilda. Från detta Simonsens gästspel, hvilket föröfrigt hälsades med stort och välförtjänt bifall, påminner jag mig en liten episod som jag här vill anföra som bevis på hur äfven en begåfvad och god skådespelare kan vara slaf af vanor och beroende af tillställningar som egentligen ligga helt och hållet utanför det konstnärliga området. När vi vid repetitionen af operan kommo till den stora scenen i tredje akten, där Gessler tvingat Tell att skjuta äpplet från den unga sonens hufvud, kom Simonsen fram till mig och bad mig att för allt i världen skaffa honom en praktikabel sten framme på scenen, en sten som han kunde springa upp på, när han utropade sin stolta replik: »Nu er jeg atter Wilhelm Tell», ty det var han van vid från »det kongelige» i Köpenhamn.

Han fick också sin sten, men aldrig var han väl mindre den enkla schweiziska fosterlandsvännen än när han med en stor operagest sprang upp på stenen och i balettposityr utropade de anförda orden, hvilka dock slogo an äfven

på den svenska publiken och hälsades med en dundrande applåd 1 Jag var inte litet rädd för att vår Wilhelm Tell, Lundqvist, skulle göra efter språnget, nien till hans stora heder får jag sanningsenligt intyga att det gjorde han aldrig.

Inom tonernas värld skulle döden också ställa till kungssorg detta år, då han i slutet af februari ryckte lyran ur August Södermans händer. Som en rättvis gärd åt hans minne gaf Stora teatern den 9 mars till förmån för hans efterlefvande familj »Bröllopet på Ulfåsa», föregånget af uvertyren till »Orleanska jungfrun» och med entre-akter af den utmärkta tonsättaren. Publiken visadegenom en till sista plats fylld salong att den uppfattade minnes- och aktningsgärden på det rätta sättet, och teaterns kamrer hade glädjen att till änkan och barnen kunna öfverlämna den icke ringa summan af 2,215 kr. som en välkommen tack-samhetsgärd för, bland mycket annat, den präktiga Ulfåsamarschen och ouverturen till Richard III.Ett gästspel, en afskedsrecett, tre nyheter och tre olyckshändelser.

Under de fyra, fem sista åren af sjuttiotalet började allt fler och fler utländska gäster finna vägen upp till det förut tämligen bortglömda Sverige, säkerligen lockade af den framgång som de förut mera sporadiskt uppträdande vunnit. Att detta, isynnerhet i början, var lika förmånligt för ekonomien som det i längden måste bli skadligt för de egna arbetena, visade sig snart, utan att dock direktionen kunde eller ville stänga portarna för de berömdheter som från olika håll styrde vägen hitupp och antingen som konserterande eller på scenen uppträdande visade den svenska publiken hvad de stora kontinentalstäderna hade att bjuda på af konstnärlig glans eller reklamskapad ryktbarhet. Af det senare slagets dagsländor kommo dock få, af det förras spridare så många flera, och detta bör ju kunna både förklara och ursäkta villigheten att emottaga dem.

Isynnerhet kunde väl icke någon tvekan i detta afseende råda då det gällde ett gästuppträdande af vår berömda landsmaninna KristinaNilsson-Miranda, som den 12 augusti 1876 för första gången vid en konsert uppträdde inför Stock-holmspubliken och vann en storartad framgång. Konserten upprepades den 19, och den 25 i samma månad uppträdde den berömda sångerskan som Margareta i »Faust» och väckte ett jubel, lika enastående som välförtjänt och till hvilket den gamla operascenen icke sett något motstycke sedan Jenny Linds glansdagar. Den 29 uppträdde hon som Valentine i »Hugenotterna» och se-kunderades på ett utmärkt sätt af Oscar Arnoldson, som med henne utförde fjärde aktens stora duett och scen på italienska språket. Det lysande, men alltför korta gästspelet afslutades den 2 september med »Mignon», hvarpå hon hastigt hemkallades till Paris till följd af sin makes iråkade sjukdom.

Den 28 september gafs en alltför tidig afskeds-recett för den unga skådespelerskan Selma Lindqvist, som nu under namn af fru Wennerström trädde tillbaka i privatlifvet. Därmed afbröts en

Selma Lindqvist.

10. — Hedberg.konstnärsbana hvilken man väl hade alla anledningar att hoppas framgångsrik och fruktbärande som få. Redan i elevskolan hade hon visat de mest framstående anlag, och dessa hade utvecklats på det mest lofvande sätt under några af henne förträffligt lösta smärre uppgifter. Men till följd däraf föllo några konstälskare och gynnare på den visserligen välvilliga, men i hög grad farliga idéen att skaffa henne medel till en utrikes studiefärd, hvilken hon på deras uppmaning ställde till Paris, där hon stannade öfver en vinter. När hon kom hem ifrån den, ville hon i ett slag eröfra sig en ställning sådan som de firade virtuosernas därute och uppträdde därför efter hemkomsten som Adrienne Lecouvreur i Scribes skådespel af samma namn. Hon tillformade nu den för hela hennes personlighet och skaplynne olämpliga uppgiften efter det af henne studerade parisiska mönstret — och misslyckades naturligtvis, därför att bilden var en bristfällig kopia af ett alltför flyktigt studeradt original, hvars färgläggning af gestalten fordrade ett helt annat temperament än den nordiska kvinnans. Hon gifte sig nu och lämnade scenen, och når hon sedan efter några år återvände till den, var hon endast en sorglig skugga af den förr så lofvande skådespelerskan — en skugga som snart utplånades för alltid.

Den första nyheten för detta spelår utgjordes af Henrik Ibsens fornnordiska drama »Härmännen på Helgeland», som den 11 november gick öfver scenen för första gången och mottogs med stort och välförtjänt bifall. Edward Swartz som gamle örnulf, Elise Hwasser som Hjördis, Axel Elmlundsom Sigurd Viking, Gustaf Kinmanson som

Gunnar Herse och Sophie Wiberg som Dagny skänkte det storslagna dramat ett utförande som skalden själf erkände för »meget godt». Särskildt fäste han sig

Elise Hwasser.

vid Elise Hwassers utförande af Hjördis’ roll och lyckönskade den svenska teatern till att äga en så utmärkt skådespelerska, »som kunde vara dämonisk utan några som helst konster och tillställningar».

Sedan Trebelli och Behrens på nyåret börjat ett nytt gästspel på icke mindre än aderton repre-sentationer och den utmärkta violinisten Henri Wieniavski hänfört publiken med sina konserter, kom turen till spelårets första nya opera, Delibes’ »Kungen har sagt det», med versifierad dialog af Edmond Gondinet. Om denna premiär har jag efter operans slut antecknat att den i början emot-togs tämligen kallt, men att publikens stämning

blef allt välvilligare under kvällens lopp och att den slutade med att göra lycka. Hufvudrollerna utfördes också mycket förtjänstfullt af Ole-fine Moe och Öd-mann, birollerna likaså af de i dem uppträdande, och den versifierade dialogen sades bättre än man i allmänhet var van vid af de lyriska artisterna. Men så hade vi också arbetat på den lika omsorgfullt och lika träget som på musiken, något som förut icke just varit fallet vid den kungliga svenska operan, där i synnerhet de äldre sujetterna tyckte att det kunde vara hur som helst med talet, bara sången gick bra. Den muntra och spirituella komiska operan från »le roi soleils» dagar gafs också ett halft tjog gånger med godt resultat, utan att den likväl kunde

Fredrika Stenhammar.förskaffa sig en beständig hemortsrätt på spellistan.

Lyckligare var i detta afseende den andra nya operan för spelåret, Ivar Hallströms och min »Vikingarne», som den 6 juni mot terminens slut var färdig att ges och som mottogs med mycket bifall, ett bifall som efter fosterlands-kören i tredje akten icke upphörde förrän kören sjungits ännu en gång.

Att detta gladde både kompositören och textförfattaren var ju helt naturligt, och vi hade ju också alla skäl att vara nöjda med det sätt hvarpå vårt opus utfördes. Sär-skildt voro Arnold-son som sjökonungen OCh Lundqvist Wilhelmina Söhrling. som hans vapenbroder, Willman som barden, Fredrika Stenhammar som Isaura och Wilhelmina Söhrling som Astrid, den nordiska mön, utmärkta. Den nya operan vederfors också den hedern att vid tredje representationen ges som galaspektakel för prins Friedrich Karl af Preussen, som denna vår var konungens gäst, och med »Vikingarnas» fjärde uppförande afslutades spelåret den 13 juni.Innan dess hade dock april månad detta år medfört en olyckshändelse, som tyvärr kostade ett människolif och som för mig utgör de tio årens dystraste minne. Det var vid uppförandet af »Robert», då under tredje aktens nunnedans på klostergården en af demonernas niktfacklor kom för nära dansösen Sophie Dahls luftiga dräkt, satte eld på den och brände henne så illa att hon morgonen därpå afled på Serafimerlasarettet, dit hon genast fördes. Den kringstängda dekorationen gjorde det omöjligt att i hast upptäcka faran och komma henne till hjälp, och när slutligen den rådige maskinmästaren Per Lindström skyndade in och svepte om henne en rock för att släcka elden, var det redan för sent att kunna rädda den olyckliga. Att den skedda olyckan framkallade energiska säkerhetsåtgärder emot ett återupprepande, var ju naturligt, men den arma allmänt afhållna unga kvinnans öde tyngde länge som en dyster börda på allas våra sinnen.

Fem dagar därefter, just under arbetena med dessa skyddsåtgärder, föll Per Lindström ned från en af vindsbalkongerna, där han skulle profva en räddningslina, och bröt armen af sig, och den 24 i samma månad, klockan 1,15 på natten, utbröt eld i attributmagasinet högst uppe på vinden åt Gustaf Adolfs torg. Den varsnades dock i tid och släcktes inom en timme, sedan några fanor och vapen blifvit förstörda af eld och vatten; men de skrockfulla bland personalen — och vid teatern är det godt om sådana — ansågo att dessa tre olyckshändelser voro förebud för svåra tider ochkanske undergång för Gustaf III:s gamla, vackra operahus. Som vi veta, dröjde det dock ännu öfver ett tiotal år innan förebuden i detta afse-ende besannades.Ännu flera gästspel. — Bröllopet på Ulfåsa för hundrade gången.

Gästspelen blefvo under de sista åren af mitt intendentskap allt tätare, och spelåret 1877—78 började nästan omedelbart med uppträdande af två norska gäster, skådespelerskan fru Juell och bassångaren Lammers. Den förra

uppträdde som Sigrid i »Bröllopet på Ulfåsa» och Johanna i »Orleanska jungfrun»; den senare som Leporello i »Don Juan», Plumkett i »Martha» och Wilhelm Tell. Någon större lycka gjorde egentligen ingen af dem, men emellertid fortsatte terminen så som den böijat, det vill säga i gästspelets tecken. Så uppträdde Fritz Arlberg nyårsdagen 1878 som gäst i »Figaros bröllop», den 4 sjöng Signe Hebbe som gäst Valentine i »Hugenotterna» och den 9 började det tredje Trebelli-Behrenska gästspelet ånyo, under hvilket aderton representationer och en konsert gåfvos. De båda inhemska gästerna deltogo också i detta gästspel, under hvilket som nya stycken uppfördes »Lucretia Borghia», »Profeten», »Don Juan» och »Leonora», i hvilken sistnämnda opera Arvid Ödmann som Fernando ytterligare stärktede förhoppningar om en lysande sångarbana hvilka redan väckts af hans uppträdande som Wilhelm Meister i »Mignon» och ytterligare ökades genom hans utförande af Josés roll i »Carmen», hvilken blef färdig till uppförande den 22 mars.

Från repetitionerna på »Don Juan» påminner jag mig en liten lustig episod, som utspelades mellan Zelia Trebelli och Fritz Arlberg, hvilka båda från första stunden tycktes ha fattat en viss motvilja för hvarandra. Detta var så mycket underligare som Arlberg ju annars var en af damernas mest hängifna beundrare och äfven af dem blifvit grundligt bortskämd ända från den tid då han som Asmo-deus lade dem alla för sina fotter i »Den Ondes besegrare» på Mindre teatern. När han nu som Don Juan skulle börja den bekanta duetten med Zerlina-Trebelli, »Räck mig din hand, Zerlina», var han synbarligen förlägen för hur han skulle börja kurtisen, och frågade henne därför under förspelet: »Qu’est-que vous voulez, que nous ferons maintenant, madame?» hvarpå Trebelli med en förarglig blick svarade: »Eh bien, monsieur, faites votre jeu, je vous attends!», hvilket svar

Fritz Arlberg.gjorde honom ännu mera förlägen. Efter slutet af duetten, hvilken sjöngs med den kyligaste reservation af båda parterna, vände sig Trebelli till mig och sade med en oefterhärmlig min af på en gång triumf och skadeglädje: »Savez vous, qu’il n^embéte enormément, ce monsieur avec ses grands yeux stupides.» Och efter en liten stund tilläde

belli, hvars repliker kunde vara spetsiga med besked, hur älskvärd hon för öfrigt var i hela sitt uppträdande.

Den femte mars gafs den första operamaskeraden sedan många år tillbaka och inbragte visserligen 16,000 kr. brutto, men borde likväl ha varit en öfvervunnen ståndpunkt för hvarje teater som vill tjäna konstens intressen. Den glada Söndags-

hon: »Ön ne doit pas jouer Don Juan, quand ön ne sait pas la maniére de séduire une femme!»

På representa-

Zelia Trebelli.

tionen gick likväl duetten med både känsla och öfverty-gelse, och man såg tydligt att Arlberg icke var någon nybörjare i konsten att förleda en kvinna, om han också ett ögonblick stod förlägen inför en parisiska sådan som Tre-Nisse framkom samtidigt med en lustig illustration, som alldeles exakt återgaf meningarna inom teaterdirektionen rörande maskeraden. Den framställde nämligen de mycket porträttlika bilderna af Edholm och Wijkander, som svängde lusteliga på, medan jag som tredje man i ringen stretade emot allt hvad jag för-mådde. Och Gud skall veta, nog stretade jag emot, fastän det icke hjälpte, utan den roliga dansen gick af stapeln med ofvannämnda resultat, hvarefter maskeraderna fortsattes under följande spelår, fastän naturligtvis med minskad frekvens, till dess de alldeles upphörde. Efter »Carmen», som med Olefine Moe, numera fru Tor-sell, Ödmann och Per Janzon i de tre hufvud-rollerna vann stor framgång, kom den första dramatiska nyheten för året, då Hugos »Hernani» gafs i Edvard Bäckströms nya öfversättning med Elise Hwasser och Axel Elmlund i hufvudrollerna, och strax därpå började ett nytt gästspel, denna gång af sångerskan Lilly Lehmann och barytonsångaren Franz Betz från Berlin, hvilken senare

Lilly Lehmann.isynnerhet vann stort och berättigadt bifall. De uppträdde i »Wilhelm Tell», »Don Juan», »Lohen-grin», »Faust» och »Den vilseförda», och Lilly Lehmann ensam i »Barberaren» som Rosina,

och den kvinnliga gästen segrade kanske mera genom sin älskvärda personlighet än genom något mera fulländadt konstnärskap, huru akt-ningsvärdt detta än var.

Tack vare frånvaron af gäster under de första månaderna af spelåret 1878—1879 kunde teaterns egna arbeten drifvas med större fart, hvarför efter ett par dramatiska repriser, nämligen af »En midsommarnatts-

»Sardanapalus»,

Franz Betz.

dröm» och Byrons

Richard Wagners »Tannhäuser» kunde gå öfver scenen den 4 december. Vi kunde alla efter för-hängets sista nedgång denna kväll se tillbaka på ett lika svårt som intressant arbete, fullföljdt och utfördt med all den pietet och kärlek som detstora verket kråfde. Mycket af hvad som då gjordes i fråga om operans uppsättning och utstyrsel har nog sedan klandrats, åtskilligt har ändrats och kanske till det bättre, men med större entusiasm än hvad det härliga tondramat denna kväll under Ludvig Normans ledning framfördes af våra förnämsta sångarkrafter har det säkerligen icke senare gått öfver den svenska lyriska scenens tiljor. Oscar Arnoldson som Tannhäuser, Fredrika Sten-hammar som Elisabet, Carl Fredrik Lundqvist som Wolfram, Anna Strandberg som Venus och Anders Willman som landtgrefven, löste på ett utmärkt sätt sina uppgifter, och gästernas inträde i sångarsalen på Wartburg, som i förbigående sagdt skaffade regissören mycket arbete, bröt för första gången med den vanliga inmarschen i samlad trupp, och gjorde en lika oväntad som af publiken uppmärksammad effekt.

Den 28 december uppfördes »Värmlänningarna» efter tio års hvila, denna gång uteslutande spelad af lyriska scenens artister, och mottogs med stormande bifall af publiken, som sedermera öfver ett tjugotal gånger fyllde salongen. Särskildt minns jag att det uppfördes på trettondagen, då konungen med sina söner var närvarande, och bland dem äfven prins Eugen, som då för första gången besökte teatern. Den andra operan för spelåret var Gounods »Philémon och Baucis», som gafs första gången den 26 mars, men som, trots Olefine Tor-sells och Ödmanns samt Anders Willmans och Per Janzons utmärkta utförande af titelrollerna och Jupiters och Vulkans partier, icke erhöll någon längre lifstid på scenen, om man undantar andraakten, hvars dekorativa utstyrsel och stora slutscen gjorde att den sedan kunde utföras enbart tillsammans med andra mindre operor.

»Bröllopet på Ulfåsa» gafs den 1 april för hundrade gången till förmån för författaren, som erhöll en god recett af den fullsatta salongen och efter styckets slut af de uppträdande en minnesgåfva, hvilken med några vänliga ord framlämnades af Elise Hwasser. Det var på dagen fjorton år efter styckets första framträdande, och både teaterdirektionen och författaren kunde med tillfredsställelse se tillbaka på resultatet. Detta var också sista gången som Bengt Lagmans och Sig-

Eiise Hwasser som Sigrid rid den fagras roller ut-i .Bröllopet på Ulfäsa.. fördes ^ E,mlund

och Elise Hwasser. De ersattes följande spelår af Olga Björkegren och den unge skådespelaren Brander, hvilka dock icke på långt när kunde uppnå sina företrädare, helt enkelt därför att de voro den framträdande realismens jämnåriga, medan de förra varit den döende romantikens skötebarn.Adelaide Ristoris gästspel. — Edholms afgång.

Jag kommer nu till de två sista spelår under hvilka jag verkade som intendent och regissör vid kungl. Stora teatern. De nya operor som under dessa kommo till uppförande voro »Aida», »Jean de Nivelle», »Guldkorset» och »Karpathernas ros», af hvilka endast den förstnämnda blef en verklig repertoaropera, som sedan i många år bibehållit sin plats på spellistan. De tre andra försvunno snart nog därifrån, och af dem var det väl egentligen »Jean de Nivelle» som hade förtjänat en längre lifstid. Den gafs först med recitativ och sedan med talad dialog, utan att denna förändring dock kunde rädda den från det hastiga dödsfallet redan efter sjätte uppförandet, sedan den flera gånger blifvit inställd genom sjukdomsfall hos personalen. Königswinters opera »Karpathernas ros», med musik af Sigfrid Saloman, kunde heller icke gå särdeles länge, och det fastän Trebelli elakt nog kallade den »La rose de quatre pattes» (Fyr-fotarosen).

Skådespelsnyheterna utgjordes af Shaksperes »Antonius och Cleopatra» och Oehlenschlägers»Kiartan och Gudrun» sotn gafs på skaldens hundra-årsdag. Repriserna bestodo af Shaksperes »Othello», Schillers

»Wallensteins död» och August Blanches »Engelbrekt och hans dalkarlar», hvilket sistnämnda var det enda af skådespelen som hade någon framgång hos den stora publiken. Och detta fastän Elise Hwasser och Axel Elmlund i de båda nya styckena ännu stodo på höjden af sin konst och Emil Hillberg både som Jago och Wallenstein tog fasta och målmedvetna steg framåt mot det konstnärskap som efter några år skulle ställa honom i främsta ledet bland våra stora skådespelare från de senare decennierna. Åfven en sondotter till Olof Ulrik Torsslow, den unga, alltför tidigt bortgångna Helfrid Moberg, visade som Desde-mona prof på en scenisk begåfning som ännu en gång kom det gamla skådespelarnamnet att återljuda hos den nya tidens åskådare och hos dem väcka ljusa förhoppningar om framträdandet af en ny tragisk skådespelerska, som kunde ta arf efter de gamla.En annan dramatisk nyhet under det näst sista året var också skådespelet »Kåre», ett försök till forntidsskildring af anonym författarinna, hvilket dock snart delade de klassiska styckenas mindre välförtjänta öde att försvinna från spellistan. Samma öde hade under det senaste spelåret enakts-operetten »Silfverringen» från franskan med musik af Ivar Hallström.

I september år 1879öppnade firman Trebelli-Behrens sitt uäst sista gästspel härstädes med två konserter, hvarpå Trebelli tre gånger sjöng Carmens roll på italienska språket, för att sedan af-sluta gästspelet med »Trubaduren». För öfrigt gjordes denna

i - ? V* p- -i 4* Sdma Ek-

host ett forsok att

blåsa nytt lif i »Blenda», i hvilket först Hedvig Willman och sedan Selma Ek uppträdde i titelrollen, utan att ens den sistnämnda lyckades med experimentet.

En stor dramatisk högtid hade dock denna höst att erbjuda hufvudstadens teaterpublik, nämligen då den berömda skådespelerskan Adelaide Ristori för första gången med sitt italienska sällskap gästade Sverige och dess hufvudstad. Programmen vid de sju representationer hon denna gång gaf upptogo skådespelen »Medea», »Maria Stuarda»,

11. — Hedberg.»Maria Antoinetta». »Elisabetta, Regina cTIngilterra» och »Scena di Macbetto», hvilka alla spelades för till höjda biljettpris utsålda hus och under ett bifall som nådde sin höjdpunkt vid hennes åter-gifvande af Elisabetta och efter sömngångarscenen ur »Macbeth». Som ett bevis på hur uppvärmd den annars så återhållsamma svenska publiken

kan bli när det gäller verkligt stor konst har jag särskildt antecknat att vid sista representationen, då »Elisabetta» gafs, inropades Ristori 23 gånger, af hvilka icke mindre än 11 efter styckets slut. Af konungen erhöll hon medaljen »Lit-teris et artibus» i briljanter och af artisterna vid de kungliga teatrarna en stor lagerkrans med band i de italienska färgerna, som jag hade glädjen att med ett kort tal på franska få öfverlämna åt henne i stora artistfoajéen efter spektaklets slut. Det sista året vid samma tid återkom hon ännu en gång, uppträdde då i »Elisabetta», »Macbetto», »Giuditta», »Maria Stuarda» och »Medea» och mottogs med samma entusiastiska bifall som första gången. Detta den stora tragedi-ennens besök här och det älskvärda sätt på hvilket

Adelaide Ristori.hon bemötte icke blott regissören, utan alla som del-togo i det sceniska arbetet vid hennes repetitioner, särskildt då det gällde folkscenerna i »Medea» och »Macbetto», utgör ett af mina vackraste minnen från de tio åren, och ännu gömmer jag den af henne åt mig vid afskedet skänkta portföljen med hennes porträtt i olika roller som en dyrbarhet af oskattbart värde.

Det sista spelårets gästspel började af Trebelli redan den 10 september med fyra uppträdanden af henne ensam, nämligen i »Leonora» och »Aida» och var detta sista gången som hon spelade i Stockholm. Den 28 i samma månad uppträdde den gamla hjältetenoren Theodor Wachtel för första gången i Stockholm, och föregången af sitt stora rykte gjorde han naturligtvis en motsvarande lycka. Han började med två konserter, uppträdde sedan som Raoul i »Hugenotterna» och som Arnold i »Wilhelm Tell» och var verkligen, särskildt i betraktande af sin ålder, en fenomenal företeelse. Den 15 oktober uppträdde han sista gången och var den näst sista sångargästen under detta spelår. Den allra sista var den tyska tenorsångaren Ferenczy, som i januari 1881 uppträdde som Masaniello i

»Den stumma», Raoul i »Hugenotterna» och Faust i Gounods opera, utan att dock göra någon vidare lycka. Lika liten framgång hade han som lärare, i det att en hans elev, som skulle uppträda som Carmen, visade sig så litet hemma i sina stycken att hela uppträdandet måste afböjas, sedan hon vid generalrepetitionen med orkester åstadkommit en falsksjungning hvar-till man troligeii aldrig hört maken på den kungliga svenska operascenen

Bland mera nämnvärda händelser detta år var firandet af Oscar Arnoldsons tjugufemårsjubileum, hvilket skedde den 3 december med uppförandet af

»Vikingarna», som gafs för fullsatt salong och under stora ovationer för sångaren. Han fick också efter operans slut i foajéen mottaga en minnes-gåfva af vänner och beundrare, och den na bestod af en silf-verpokal med en Lohengrinbild på locket och inne i pokalen en summa af 2,100 kronor i guld. »Vikingarna» hade förut den 27 april gifvits som •festrepresentation för Vegamännen, hvilka voro inbjudna af konungen och mangrant samlade på amfiteatern. Den föregicks då af en utaf August Malmström anordnad tablå, hvilken två dagar därefter, jämte skådespelet »Kåre», gafs för Vegas besättning, som med kapten Palander och löjtnant Brusewitz i spetsen också voro inbjudna af konungen och hade ofantligt roligt åt det allvarliga forntidsdramat.

Oscar Arnoldson.I februari 1881 gjordes en lyckad repris af »Den bergtagna», då Matbilda Grabow utförde Ingeborgs parti och den under föregående hösten som debutant uppträdande norska sångerskan Ingeborg Ås öfvertog bergadrottningens och Arvid ödmann bergakungens roller. I »Vikingarna» hade Selma Ek öfvertagit Isauras parti efter Fredrika Stenham-mar, som den 6okt.

1880 afled till följd af en häftig lunginflammation. Hen- I nes sista uppträdande ägde rum den 26 maj samma år, då hon på sin recett för sista gången sjöng den af henne så gärna och så vackert återgifna Elsa och då hon fick emot-taga många och värdefulla bevis på publikens tacksamhet för hennes långa och för-tjänsfulla konstnärsbana. Åfven som lärarinna lämnade hon efter sig ett bestående minne genom de elever hvilkas studier hon ledt och bland hvilka Olefine Moe, Georgina Sommelius och Ingeborg Ås voro de förnämsta.

Under hela den sista halfdelen af detta spelår rftdde hos teaterpersonalen en oro och en ovisshet som återverkade ofördelaktigt på den konstnärliga verksamheten. En mängd rykten gingo

Arvid Ödman.om förestående stora förändringar i de kungliga teatrarnas ställning, deras öfverlämnande åt finansdepartementet, i stället för att, som hittills, stå under konungens direkta och omedelbara öfverin-seende, samt att till följd däraf ett chefsombyte var nära förestående. Åtskilliga namn på kandidater nämndes, bland andra en militärbefälhafvare, en professor och medlem af svenska akademien, en diplomat och en grosshandlare, och när det i början af april blef bekant att Edholm verkligen skulle afgå och att landssekreteraren i Göteborg, Henrik Westin, var utsedd till hans efterträdare, uppstod en allmän förstämning, särskildt bland de äldre, som ansågo sig ha allt att förlora och ingenting att vinna af ett regentombyte. Äfven jag kände att det kunde vara nog med tio år på en en så arbetsam plats som denna och att jag var för gammal för allt det nya som nu antagligen skulle pröfvas och träda i förgrunden, hvarför jag i tid började se mig om efter en lämplig reträttplats.

Och händelsevis fanns det just en sådan, som lockade mera än skrifbordet, lockade med utsikten om en tryggad framtid, och det var Göteborgs nya teater, som efter Emil Hillbergs korta försök ånyo blifvit ledig och som nu vinkade.

Under påskferierna reste jag dit ned, tyckte mig finna utsikterna goda, träffade vänliga gamla bekanta, som önskade mig lycka, lät inte skrämma mig af kejsarmordet i Petersburg, som inträffade just en af de dagarna, utan slog till och hyrde teatern på ett år, alldeles glömsk af den stackars Sjövalls gamla, klassiska replik. När jag varithemma ett par veckor uppsöktes jag af den nya chefen, som frågade mig om jag ville kvarstanna i min befattning och som inte alls såg vidare besviken ut när jag svarade nej på hans antagligen mera formelt än allvarligt menade fråga.

Det gällde nu att pröfva hvem som skulle slå sig lyckligast igenom, han i Stockholm eller jag i Göteborg.Göteborg som teaterstad, likadan då som nu. — Nytt program hvar fjortonde dag.

När jag nu tänker tillbaka på de två åren i Göteborg, så är det utan all bitterhet och som ett skede i mitt lif, hvilket

jag måste genomgå, för att inte sedan sitta och gräma mig öfver att något som kunnat lyckas hade blifvit lämnadt oförsökt. Huruvida jag ordnat försöket på det rätta sättet, blir en fråga som jag nog icke själf är rätta mannen att besvara; men att jag gjorde det så godt jag kunde och att jag icke sparade någon möda för att skaffa det framgång tror jag mig kunna säga utan alltför stor själföfverskattning. Andra olyckskamraters erfarenhet under de tjugufyra år som sedan förflutit visar också tydligt nog att Göteborg icke är någon god teaterstad och att den då var det ännu mindre än nu. Framför allt är staden icke platsen för en stående teater, den fordrar ombyte af både styrande och spelande, af både god och dålig repertoar, för att publiken skall infinna sig annat än sporadiskt, och detta isynnerhet den tongifvande, hvilken hellre besöker teatrarna iStockholm eller utlandet än den infinner sig på och understödjer sin egen.

Men allt detta visste jag inte då. Min erfarenhet om Göteborg som teaterstad daterade sig från böljan af femtiotalet då bland andra Oscar Andersson på den gamla teatern vid Södra Hamngatan hade lysande sejourer. Och vidare från midten och slutet af samma årtionde, då Torss-lowska sällskapet från Mindre teatern gaf sin Stock-holmsrepertoar för fulla och goda hus, medan på sextiotalet Wilhelm Åhman skapade sig en vacker förmögenhet därnere. Men nu hade staden skaffat sig en ny teater, som var både för stor och för dyr, under det att publiken icke egentligen blifvit större än förut, äfven om invånarantalet ökats. Ty de mellersta och nedre lagren af befolkningen besökte af religiösa skäl sällan eller aldrig teatern, och samhällets spetsar voro för förnäma att gå dit, så vida icke någon berömd gäst lockade nyfikenheten eller eggade begäret att representera den högre bildningen eller den större rikedomen i det exklusiva köpmannasamhället, där man helst vid fina middagar hvilade sig från affärerna.

Emellertid började jag med friskt mod arbetet för den blifvande spelterminen, sedan jag i början af augusti månad lämnat de mina kvar på Skarpö, och i Stockholm i sällskap med min son Tor gått ombord på en kanalångare, med hvilken vi gjorde vår entré i Göteborg under ett hällande regn. Efter ett kort besök i Lysekil hos min vän, professor Ulrich, den bekante gymnasten, och så fort mina sujetter hunnit samlas, började vi repetitionerna på Alexander Dumas den yngres treakts-komedi »Prinsessan af Bagdad», med hvilken sejouren skulle öppnas. Mitt sällskap bestod för det mesta af yngre, arbets villiga och framgångslystna nybörjare på konstnärsbanan, sådana som August Palme, Oscar Bseckström, Eric Zacbrisson, Bror Olsson, Oscar Sternvall, Jean Sandberg och Wilhelm Rydberg, Anna och Ida Byström, Sophie Valenkampf, Ida Hodell, Ellen Adelstam och Emma Vallin, bredvid hvilka som stödjepelare stodo de äldre, scenvana skådespelerskorna Linda Boström, Emilia Gustafson och Amanda Rylander samt skådespelarna Pousette, Fahlbeck, Gustafson och Dahlgren.

Att underhålla Göteborgs Stora teater med repertoar var i sanning ett riktigt Marstrands-arbete, som det förr i världen kallades. Det visade sig snart att medeltalet uppföranden af ett nytt stycke högst kunde beräknas till fyra å fem, hvar* för man minst hvar fjortonde dag måste vara färdig med ett nytt program, och hvar och en kan ju således lätt inse under hvilket högtryck man måste arbeta. Också hade jag under hösten och vintern 1881—1882 fullt upp att göra med öfver-sättning af tjugufem akter och uppsättning af icke mindre än sex nya stycken, oberäknadt repriser af Börjesons »Solen sjunker» och mina egna stycken »Fregattkaptenen» och »Det skadar inte». Det stycke som under det första året gjorde den största lyckan var Paillerons »Tråkigt sällskap», som gafs icke mindre än tjorton gånger, och därnäst Sardous’ »Låt oss skiljas», som gafs tio gånger för fulla och goda hus. Beaumarchais’ »Figaros bröllop» i lsidor Lund-ströms öfversättning, Topelius’ »Regina von Em-meritz» och mitt eget Ulfåsabröllop gåfvos också ett tiotal gånger hvardera, och nyårsskämtet »Den japanska ambassaden» af den unga författaren Bellander höll sig under januari månad uppe ett rätt vackert antal gånger. Med stöd vidare af det gästspel, till hvilket jag under maj månad lyckades engagera Olga Björ-kegren, samt Ellen och Victor Hartman och vid hvilket »Odette» uppfördes, lyckades jag att någorlunda hyggligt dra mig ur spelet vid slutet af det första året i Göteborg, och jag började tro att jag skulle kunna gå i land med mitt företag.

Efter ett par vackra sommarmånader, tillbragta på Arvids vik vid Marstrand, och sedan jag på våren engagerat tenorsångaren Löfgren och sångerskan Selma Jonsson, sedan för Stockholmspubliken känd under namnet Selma Grunder, började det andra spelåret under icke särdeles gynnsamma utsikter. Jag hade visserligen fått den alltför höga

Olga Björke^ren.teaterhyran nedsatt från 12- till 8,000 kronor, men det såg kinkigt ut att kunna spela in äfven denna. Lyckligtvis kom min gamle vån Knut Almlöfs gästspel denna höst att rådda situationen för den närmaste tiden. Han uppträdde under detta i »Familjen Behoiton», »Klädeshandlaren och hans måg», »Fregattkaptenen», »Advokaten Knifving» och »De båda döfva», och togs emot med allt det bifall som hans utmärkta konst närskap förtjänade och med bättre fyllda salonger än annars i den goda staden vid Göta älf. Men det är med gäster, som det, enligt gamle Mothanders mening, plägar vara med hästar, »de äro dyra plagg», och behållningen för mig blef på långt när inte så stor som' konstnjutningen för publiken.

Tack vare de nyanställda sångkrafterna kunde jag dock efter gästspelets slut erbjuda publiken litet omväxling genom uppförande af »Nurnberger-

Victor Hartman.dockan», Mariveaux' »Kärlekens försät» med musik af Poise, och vågade mig slutligen på vårsidan fram med operan »Konung för en dag», i hvilken August Palme sjöng konungens parti på ett sätt som kunnat göra heder åt hvilken operasångare som helst. Men olyckan var att uppsättningen kostade för mycket, att stycket kom väl sent fram och att man från operan i Stockholm annonserade en turné i juni med just denna opera på programmet.

Dessförinnan, och sedan en ny-årspjäs af samma författare som fjolårets gifvit åtskilliga goda hus i januari, uppträdde Emil Hillberg som gäst och gjorde som sådan mycket större lycka än han förut gjort som teaterdirektör i staden. Han uppträdde under detta gästspel i »Främlingen», »Othello», »'Tartuffe», Strindbergs »Mäster Olof» och slutligen som doktor Stockman i Ibsens »En folkfiende», som jag i hast öfversatte och fick vara den

Ellen Hartman.förste att framföra på scenen i de skandinaviska länderna. Hillberg gjorde af det stora, varmhjärtade doktorsbarnet en utmärkt figur, och särskildt var hans uppträdande i fjärde akten vid det stormiga folkmötet något af det bästa han åstad-.... kommit af godmo-

dig humor, bitande satir och storslagen kraft. Det ståtliga å stycket fick äfven i

/ *. J ^ ^ \ öfrigt ett mycket

vårdadt och godt uttörande, och särskildt voro Oscar Baeckström som den gamle garfvaren,

_ __Sternvall som borg-

f '1^ f mästaren och Ryd-

berg som Aslaksen / utmärkta figurer ur \ »den kompakte ma-

-— j ori tet».

Knut Almlöf. Stycket gjorde

också en för Göteborg ovanlig lycka och gick hela sex gånger öfver scenen. Särskildt minns jag första gången det uppfördes och att Hillbergs genom den hastiga inöfnin-gen åstadkomna osäkerhet på minnesläxan förde mig ned i sufflörluckan, där jag ord för ord sufflerade honom det långa talet i fjärde akten utan att han försummade uppfånga ett enda och utan att publiken märkte det ringaste af osäkerheten. Äfven detta således ett kraftprof af sinnesnärvaro ochrådighet, som få skådespelare torde göra honom efter.

Det lyckade gästspelet hjälpte visserligen upp affärerna för stunden, men efter dess slut kommo de vänliga följderna: tomma hus och en likgiltighet hos publiken, som ingenting kunde bota. När så åndtligen »Konung för en dag» blef färdig, samlade den visserligen första gången en fylld salong och mottogs också med mycket bifall, men kunde ändå inte rädda situationen. Jag gjorde dock ännu ett försök att klara ställningen genom att planera en turné till Malmö, Helsingborg och Kristianstad, där både personal och repertoar voro nya och där man således borde kunna räkna på framgång under kortare sejourer. Men till en sådan färd behöfdes penningar, och sådana sökte jag förgäfves skaffa mig genom att som säkerhet erbjuda den af mig under de två åren hopbragta attiraljen, som icke var så liten. Teaterfonderna hade likväl inte något värde i den rika handelsstaden, och uttröttad af de många fåfänga försöken, hade jag ingenting annat att göra än att förklara mig insolvent innan ställningen blef

ännu värre.

Så slutade mitt djärfva försök att lyckliggöra Göteborg med en stående teater och att genom arbetet bakom ridån förskaffa mig och de mina en bekymmerfri framtid. Det gällde nu att återvända till skrifbordet, och där fortsätta kampen för tillvaron.

26.

På nytt vid skrifbordet.

I slutet af maj 1883 återkom jag således med de mina till Stockholm, sedan vi ombord på en kanalångare gjort den långa och vackra färden från Göteborg, under hvilken vi trots de tämligen mörka utsikterna för framtiden likväl andades ut som efter en befrielse. Ingenting var väl heller naturligare än detta, ty nu hade jag ju endast oss själfva att sörja för och med den födde optimistens glada tillförsikt tänkte jag att det skulle vara betydligt lättare än att bära omsorgen för en hel teaterpersonal, plus de ständiga bekymren för en repertoar, som aldrig ville räcka till och förargelsen öfver en publik, som aldrig ville komma vidare fulltalig, hvad man än försökte bjuda den på.

Och likväl hade jag allvarliga saker nog att grubbla på under den långa färden. Först och främst gällde det att utfundera huru jag skulle kunna rädda vårt bo och mina böcker som lämnades kvar i Göteborg, där de stodo som säkerhet för det ackord jag lyckats träffa med mina fordringsägare och hvilka skulle utlösas innan september månads utgång. Sedan var det att tänka på hvarvi vid ankomsten till Stockholm skulle få en bostad, hur vi skulle ordna vårt lif på det billigaste och hyggligaste sättet, nu när vi kommo tillbaka dit som främlingar och innan vi visste hur framtiden skulle gestalta sig. Men inte hängde vi huf-vudet för det, hvarken jag själf, min hustru eller våra barn, om också vi gamla voro skäligen allvarliga till mods. Isynnerhet voro barnen uteslutande glada, upptagna som de voro af allt det nya och vackra som de sågo på färden, lyckliga öfver att få komma tillbaka till Stockholm, där de hade sina gamla vänner och lekkamrater och där de skulle få träffa sin äldsta bror, som under vintern studerat i Uppsala och nu skulle komma hem till oss öfver sommaren.

När vi så en vacker förmiddag stego i land vid Riddarholmskajen, där vi togos emot af den gamle trofaste vännen från Lysekil, som skaffat oss en tillfällig bostad på ett litet privatbotell vid Klarabergsgatan, tyckte vi att det genast började se litet ljusare ut än vi hade väntat och att det kommande kanske inte skulle bli så dystert som vi hade föreställt oss. När de gamla vännerna inte öfvergifvit oss, hvarför skulle då inte också lifvet vara vänligt emot oss, om det också nyss gifvit oss en knuff som vi ännu kände svedan utaf, om vi också på samma gång tyckte oss höra en röst som sade: »Kasta inte yxan i sjön för det! Knuffa igen bara, så blir det kanske bättre än du tror!»

Efter några dagars vistelse i Stockholm inságo vi dock att där icke vore platsen att slå sig ned nu under sommaren, och en dag for jag därför på

12. — Hedberg.den gamla bekanta östanåbåten utåt skärgården för att söka oss ett billigt och trefHgt sommarhem, sedan nu vårt gamla, kära Skarpö under vår frånvaro öfvergått i andra händer. Jag lyckades också träffa på ett sådant borta på norra Ljusterö, nämligen det vackra Sillinge, midt emot östanå, under hvilket det var arrendegård, och dit vi efter några dagar flyttade ut för att sedan tillbringa tre somrar på det natursköna stället med den vidsträckta utsikten öfver segelleden och fastlandet och med den ståtliga ekbacken sluttande ned emot sjön alldeles utanför fönsterna. Sommaren 1886 utbytte vi detta ställe mot det något längre bort belägna Hästede där vi sedan tillbringat våra somrar i Ljusterö gamla prästgårdsbyggnad, som flyttades dit när den nya byggdes för några och trettio år sedan.

Först blef det nu att hvila ut ett par veckor efter alla sinnesrörelserna öfver nederlaget i Göteborg, för att sedan med nystärkta krafter taga itu med arbetet vid skrifbordet. Jag hade nu hvilat så länge från författarskapet, att det blef en riktig njutning att få fatta tag i pennan på nytt, och isynnerhet att få använda den till annat än öfver-sättningar, hvilka jag fått alldeles nog af under de tio åren som intendent, då jag hade att öfversätta den ena

operatexten efter den andra, och under de två åren som teaterdirektör i Göteborg, då jag måste förse spellistan med nytt ett par gånger i månaden. När sommaren var halfliden hade jag också mitt första nya arbete färdigt, och att det blef ett lustspel var ju alldeles naturligt efter den ledsamma tragedi jag själf upplefvat några månader förut.Lika själffallet var det också att det spelade både i Stockholm och i skärgården, de båda platser som vi alla så bittert saknat under de två år som vi varit borta ifrån dem och hvilka det därför låg mig om hjärtat att skildra lika ljusa och glada som västkustklipporna synts mig mörka och kala och den stora handelsstaden stel och prosaisk.

Axel Bosin

I slutet af juli hade jag mina »Gräsänklingar» färdiga, och öfverlämnade dem till mina vänner Axel Bosin och Richard Wagner, hvilka då spelade på Djurgårds- och Södra teatrarna, hvarmed de fortforo ända till slutet af åttio-talet med i allmänhet god framgång. De emottogo mitt stycke utan ringaste tvekan, satte genast i gång med inöfningen, hvarvid de kostade på det en vacker uppsättning, särskildt i fråga om andra akten med sin utsikt öfver Stockholm från Hasselbackens veranda, och i medlet af augusti var det färdigt att uppföras. Det spelades med lif och lust af fruarna Caspér ochFornell, fröknarna Ida Hodell, Helga Adamsen och Anna Malmgren, samt herrarna Wagner, Nilsson, Lindström, Otto Lundberg och Axel Roos, samt gjorde sådan lycka att det kunde gifvas hela den återstående tiden af sommarsejouren på Djurgården och sedan flyttas öfver till Söder. Det öfversattes och lokaliserades äfven för Folkteatern i Köpenhamn, och gafs också sedan i Kristiania.

Richard Wagner

Denna framgång lättade naturligtvis bekymren både för nuet och det kommande, och när jag sedan under loppet af hösten genom vår nu aflidne, saknade konungs varmhjärtade hjälp sattes i stånd att resa ner till Göteborg för att utlösa mitt bo och mina böcker samt föra dem med mig till det nyförvärfvade hemmet i Stockholm, var det med gladt mod och god förtröstan till framtiden, som jag kunde fortsätta mitt författarskap.

För Djurgårds- och Södra teatrarna skref jag således under de närmast följande tvenne åren de båda lustspelen »Rospiggarne» och »Hin och smäländingen», hvilka gjorde ännu mera lycka än minaGräsänklingar. De hafva till och med visat sig kunna roa ocb samla publik ännu i dag, om också det förra helt nyligen råkat ut för det tämligen oväntade missödet att blifva stämpladt som sede-fördärfvande just i den stad där deras författare själf höll på att komma under isen.

För att visa att jag inte legat på latsidan under de par och tjugu år som sedan dess förflutit, kan jag anföra att utom de på Dramatiska teatern gifna originalstyckena »Mellan bjudningarna», »Flinta och stål», »Hårda sinnen», »Familjens fastman» och »Oegentligheter», det på Svenska teatern gifna folkskådespelet »österlunds Hanna» och det på östermalmsteatern gifna historiska skådespelet »Sten Stures löfte», har jag också haft fullt upp att göra med öfversättningar. Bland de mest gifna af dessa äro Sudermanns »Åra», Reuters »Lifvet på landet» Lauffs »En fiflig spekulation», sagospelet »Ljungby horn», det indiska dramat »Vasan-tasena», lustspelet »Våra flickjägare», Maeterlings »Monna Vanna» och Meyer-Försters »Gamla Heidelberg», samt dramatiseringen af Emelie Carléns roman »Ett köpmanslius i skärgården», i hvilket Gustaf Bergström gjorde en ypperlig figur af den gamle köpmannen Moss.

Men för att inte lida brist på omväxling i arbetet vid skrifbordet har jag också under dessa år utgifvit biografierna »Svenska skådespelare» och »Svenska operasångare», 6 samlingar noveller och berättelser under olika titlar, en större skildring ur verkligheten under namnet »Arbetarlif», en samling föredrag från lärartiden vid elevskolan, »Dramatik och skådespelarkonst» samt en sista samlingdikter, hvilken jag på goda skål gaf namnet »Efter-skörd», därför att de kanske voro en smula frost* bitna bär och där.

1895 skref jag också ännu en operatext åt Ivar Hallström. Den hette »Liten Karin» och behandlar Kung Eriks och Karin Månsdotters kär-leks- och olyckssaga, och när den var färdigkom-ponerad inlämnades den af honom till den utlysta täflingen för det nya operahusets invigning. Den tillerkändes tredje priset vid täflingen, men det oaktadt ligger den ännu och väntar i den kungliga operans musikbibliotek, och det ser inte ut som om den

någonsin skulle få fira sin uppståndelse.

Bredvid det litterära arbetet fick jag också tillfälle att fortsätta min lärareverksamhet genom anställning vid den teaterskola som under dessa år var upprättad vid Musikaliska akademiens konservatorium. Jag hade där den glädjen att få i deklamation undervisa så rikt begåfvade kvinnliga elever som Dagmar Bosse, Mathilda Jungstedt, Gerda Lundeqvist och Hilda Borgström, samt bland de manliga tre så användbara skådespelare som Oskar Johanson, Erland Wagner och Vilhelm Ekelund,, hvilka alla sedan skapat sig aktade namn på olika områden och gjort sin gamle lärare all heder, en heder för hvilken han tackar dem i det vackra modersmålets namn.

Med tillfällighetsstycket »Sånggudinnornas afsked» fick jag också vara med om att säga ett farväl åt Gustaf den tredjes vackra skådeplats, innan den invigdes åt förgängelsen, sedan jag dessförinnan med Ludvig Josephson och VictorHolmqvist deltagit uti att gifva namnet »Svenska teatern» åt den scen där det lyriska dramat fick sin tillfälliga bostad medan det nya operahuset byggdes, och där sedan det inhemska skådespelet omhuldats på ett sätt som visat att namnet varit berättigadt.

*

27.

Öfverblick och bokslut.

Ser jag nu tillbaka på den långa tidrymd som förgått sedan jag tog de första stegen på författarbanan, så visar sig för mina blickar en i sanning häpnadsväckande skillnad mellan förr och nu.

Då hade Stockholm två teatrar, på hvilka det spelades fyra, någon gång fem kvällar i veckan, och hvilka båda hade all möda i världen att kunna bestå i konkurrensen med hvarandra. Nu har hufvudstaden icke mindre än tio teatrar hvilka dagligen konkurrera med hvarandra och af dessa tio äro fem styrda af samma ledare, som på detta sätt konkurrerar icke blott med de fem andra, utan också med sig själf. Mig veterligt har detta icke motsvarighet i något annat land, om icke möjligen i Amerika, de stora trusternas hemort och plantskola. Lägger man nu till detta att de båda förnämsta teatrarna omhänderhafvas och styras af bolag, sedan de blifvit byggda genom inrättandet af tvenne lotterier, ehuru sådana annars äro af lagen förbjudna i vårt land, så kan det ju icke nekas att det hela fått väl mycket af den affärsprägel som de mera gammalmodiga idealisternanog anse böra vara utesluten, när det gäller konstnärliga institutioner med epitetet »kunglig» som ursprungsbeteckning. Men som troligen ingen af dem kunnat blifva byggd, om inte bolagsväsendet och det syndiga spelbegäret begagnats som motorer, så få väl idealisterna hålla inne med sitt klander och låta fem vara jämnt i detta fall som i så många andra hår i världen.

Gn annan himmelsvid åtskillnad emellan förr och nu visar sig uti den ställning som skådespelarna nu intaga emot den som de då med få undantag fingo nöja sig med. Ty då var ännu skådespelaren ett slags paria, som man nog kunde hylla när han framträdde på scenen, men som man helst gick ur vägen för när han i sina vanliga, ofta nog ganska luggslitna kläder trädde utanför portarna till konsttemplet eller teaterladan. Att detta mitt påstående icke innebär någon öfverdrift, bevisas bland annat af det bekanta faktum att Stockholms lärftskramhandlare mangrant gingo ner till teatern för att hvissla ut Georg Dahlqvist vid hans första debut. Och de gjorde icke detta därför att han var misslyckad i sin roll, ty det kunde de ju inte veta förut, utan därför att han ansågs hafva fläckat kårens anseende genom att stänga sin bod och gifva sig in till teatern.

Nu är detta lyckligtvis en öfvervunnen ståndpunkt och jag tror inte att man nutnera ens i landsorten kan få höra något motstycke till den afstraffning som en hederlig rekvisitör i Helsingborg tilldelade ett par pojkar, hvilka i början af femtiotalet räckte lång näsa åt en af mina kamrater under det att de ropade »komediant» efterhonom. Han tog dem nämligen i nacken och utbrast: »Håll inne med tocke där, pågar! Ni vet inte hvad ni kan bli innan ni dör!» Det år nämligen inte nog med att skådespelaren numera åtnjuter samma aktning som hvaije annan oförvitlig medborgare, utan han göres nu ofta nog till föremål för en afgudadyrkan som ibland tar så öfver-drifna

former att den snuddar vid det löjliga.

Däremot tyckes den hälsosamma och nödvändiga disciplin som förr tillämpades vid de bättre scenerna hafva slappats på ett betänkligt sätt, och hår och där efterföljts af ett självsvåld som tagit sig obehagliga och för det konstnärliga arbetet, lika mycket som för kamratlifvet störande uttryck. Förr var man alltid angelägen om att de schismer och sammanstötningar, hvilka så lätt kunna uppstå mellan scenens nervretliga och lättrörliga barn, utspelades och afvecklades inom stängda dörrar, i stället för att som nu relateras och bedömas lika uttömmande och lika offentligt som självfva föreställningarna för öppen ridå.

Men frånsedt detta och några andra små oegentligheter, som till exempel ledigheterna för gästspelsfärder under brinnande speltermin, skådespelares anställande som regissörer för stycken i hvilka de självfva utföra hufvudroller, och mera dylikt — huru mycket är det inte också som lofvar godt för den sceniska konstens framtid i vårt land! Det tomrum, som för några decennier sedan uppstod genom våra stora skådespelarförmågors bortgång från skådeplatsen och ur lifvet, har åter blifvit fyldt af nya förmågor, hvilka visat sig på ett utmärkt sätt kunna upptaga de aflidnas mantlar, omde också använda diskretare medel och mera dämpade färger för sin människoframstållning än dessa. Kunna nu endast de unga akta sig för att i ifvern att undvika ett för starkt patos, i stället gifva oss hvardagsmånniskans vårdslöshet och slarf i talet och rörelserna, därvid förgätande att det är konst och icke oskolad natur som vi vilja se från scenen, så är mycket vunnet. Den faran ligger dock för en och annan närmare än hvad de självfva tro, och man kan icke nog ofta påminna dem om att det är en mycket tvifvelaktig naturlighet som ernås genom att göra versen till prosa och prosan till slangspråk, huru hemtrefligt detta än må smeka öronen på den del af publiken hvilken helst vill hafva gatan inflyttad på scenen för att kunna känna sig riktigt hemmastadd i salongen.

Och slutligen, för att komma in på det område som trots de af förhållandena framkallade utvikningarna dock alltid legat mig närmast och lockat mig mest, några ord om vår imhemska dramatik. Ifrån att vid början af min författar-bana endast odlas af några få, har den nu inträdt i en blomstringsperiod som lofvar rika skördar för det kommande, skördar som skola göra vårt land heder och låta oss äfven på detta område intaga en aktad plats vid sidan af de båda andra nordiska folken.

Att under kvällsskymningen efter sin egen långa arbetsdag bafva fått upplefva denna upp-blomstring på det fält, där man själf dragit så många mer och mindre välskurna strån till den hittills så långsamt växande stacken, kan ju inte annat än fröjda den gamla myran, som bättre ännågon annan känner bristerna i sitt bygge, men som ändå tror att det kan duga till grund för dem som komma efter. Jag slutar därför upptecknandet af mina minnen från flydda teatertider med att önska en ljus och framgångsrik sträfvan åt alla dem som kallats att bära och stödja de nuvarande, på samma gång som de skola bryta mark för de nya som varda kommande.